

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI
(AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ - MESLEKİ AÇIK ÖĞRETİM LİSESİ)

Felsefe 2

Ders Notu

Hazırlayan
Hüseyin SEZER

ANKARA 2014

M.E.B HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIKÖĞRETİM OKULLARI DERS KİTAPLARI DİZİSİ

Copyright ©MEB

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Dizgi : Nazmi KEPİR

Resim - Grafik : Nuh ARLIER

TTK İnceleyen : Selma UDUM

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE I AHLAK FELSEFESİ

A. AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU	3
1. Felsefe Açısından Ahlak (Etik)	3
2. Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları	4
3. Ahlak Felsefesinin Temel Soruları	7
B. ETİK (ETHİK)'İN PROBLEMATİĞİ VE YAKLAŞIMLAR	8
1. Kişi Vicdanı Karşısında Evrensel Ahlak Yasasının Olup Olmadığı	9
a. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler	9
b. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler	12
2. Evrensel Ahlak Yasasını Belirleyen Özellikler	13
a. Subjektif (Öznel) Özellikler	13
b. Objektif (Nesnel) Özellikler	14
TEST I	24

ÜNİTE II SİYASET FELSEFESİ

A. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU	31
1. Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları	32
2. Siyaset Felsefesinin Temel Soruları	34
B. SİYASET FELSEFESİNİN İKİ ANA PROBLEMİ	37
1. Karmaşa - Düzen - Ütopya	37
a. Düzenin Gerekliliği ve Devlet	38
b. İdeal Düzen Arayışları	38
1. İdeal Düzenin Olabileceğini Reddedenler	39
2. İdeal Düzenin Olabileceğini Kabul Edenler	39
c. İdeal Düzeni Belirleyen Ölçütler	40
ç. Ütopyalar	41
2. Birey ve Devlet	44

ÖZET	47
TEST II	49

ÜNİTE III ESTETİK

A. ESTETİĞİN KONUSU	55
1. Felsefe Açısından Sanat	55
a. Sanat	55
1. Taklit	56
2. Yaratma	56
3. Oyun	57
b. Sanat Eseri	57
2. Estetiğin Temel Kavramları	58
a. Güzellik Problemi	58
b. Güzellik - Hakikat - İyi - Hoş - Yüce İlişkisi	59
B. ESTETİĞİN TEMEL SORULARINA YAKLAŞIMLAR	59
1. Estetik Yargıların Yapısı	59
2. Ortak Estetik Yargıların Olup Olmadığı	60
a. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Reddedenler	60
b. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Kabul Edenler	61
TEST III	65

ÜNİTE IV DİN FELSEFESİ

A. DİN FELSEFESİNİN KONUSU	71
1. Dine Felsefi Açıdan Yaklaşım	71
a. Teoloji ile Din felsefesinin Farkı	72
b. Dinin Felsefi Temellendirilmesi	72
2. Din Felsefesinin Temel Kavramları	72
3. Din Felsefesinin Temel Soruları	73
B. TANRININ VARLIĞINA İLİŞKİN BAZI FARKLI YAKLAŞIMLAR	73
1. Tanrının Varlığını Kabul Edenler	74

2. Tanrının Varlığını Reddedenler	75
3. Tanrının Varlığı veya Yokluğunun Bilinemeyeceğini Öne Sürenler	76
TEST IV	78
YANIT ANAHTARI	83
SÖZLÜK	84
KAYNAKÇA	91

ÜNİTE I

AHLAK FELSEFESİ

A. AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU

1. Felsefe Açısından Ahlak (Etik)
2. Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları
3. Ahlak Felsefesinin Temel Soruları

B. ETİK (ETHİK)'İN PROBLEMATİĞİ VE YAKLAŞIMLAR

1. Kişi Vicdanı Karşısında Evrensel Ahlak Yasasının Olup Olmadığı
 - a. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler
 - b. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler
2. Evrensel Ahlak Yasasını Belirleyen Özellikler
 - a. Subjektif (Öznel) Özellikler
 - b. Objektif (Nesnel) Özellikler

TEST I

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümü çalıştığınızda;

- * Ahlak felsefesinin konusunu öğrenecek,
- * Ahlak felsefesinin temel kavramlarını bilecek,
- * Ahlak yargısını diğer yargılardan ayıran nitelikleri kavrayacak,
- * Evrensel ahlak yasasını belirleyen özellikleri bilecek,
- * Ahlak yasasının evrensel dinlere göre temellendirilmesi ile tasavvuf düşüncesinde evrensel ahlak yasasının temellendirilmesi kavramlarını öğreneceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

Bu bölümü kavrayabilmek için;

- * Konu içerisinde ilk kez karşılaştığınız kavram ve deyimleri, konu içerisindeki tanımlardan veya kitabınızın sonunda yer alan sözlükten bulup okuyun.
- * Soruları cevaplayınız.
- * Uyarıları dikkatle okuyun, gerekiyorsa yazınız.
- * Konuyu daha ayrıntılı öğrenmek için kitabınızın sonundaki kaynaklardan yararlanınız.

ÜNİTE I

AHLAK FELSEFESİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Kitabınızın sözlük bölümünden veya bir felsefe sözlüğünden aşağıda sıralanan kavram ve terimlerin anlamlarını öğreniniz.

Ahlak
etik
ödev
ahlak yargısı
hazcılık
sorumluluk
ahlaki eylem
iyi-kötü
vicdan
ahlaki karar
mutçuluk
özgürlük
bencilik
mutluluk
değer yargısı

2. Toplumdan topluma değişmeyen, herkes için geçerli olan evrensel ahlak kuralları var mıdır? Düşününüz.

3. Günlük yaşamda olayları veya davranışları "iyi" ya da "kötü" olarak niteleriz. Neden iyi ya da kötü biçiminde nitelediğinizi düşününüz.

4. Ahlak ile hukuk arasındaki ilişkiyi araştırınız.

A. AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU

1. Felsefe Açısından Ahlak (Etik)

Felsefeden bağımsız bir alan olarak ahlak, bir kurallar sistemidir. İnsanların eylemlerini ve birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuş normlar ya da değerler sistemidir. Toplumun olduğu her yerde insanların davranışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen normlar ve kurallar olmuştur. Bu norm ve kurallar o toplumun

değerler sistemini oluşturmuştur. Değer yargıları toplumdan topluma ve aynı toplum içinde zamandan zamana farklılık gösterir. Bir eylem bir toplumda iyi olarak nitelenirken başka bir toplumda kötü olarak nitelenebilmektedir. Yine bir eylem aynı toplum içinde önce iyi olarak nitelenebilirken başka bir zamanda kötü olarak nitelenebilmektedir. Ahlak kuralları, hukuk kuralları gibi yazılı değil, yazısız kurallardır. Ahlakı konu alan felsefe dalına ahlak felsefesi ya da etik adı verilir.

Ahlak ile ahlak felsefesi (etik) arasında farklılıklar vardır. Ahlak değerler sisteminden oluşan kurallar bütünü iken, etik bu alanı konu edinen felsefe dalıdır. Bir başka anlatımla ahlak felsefesi, insan eylemlerini ve bu eylemlerin dayandığı ilkeleri konu alan felsefe dalıdır.

Ahlak felsefesi ahlaki genel olarak ele alır. Ahlakın özünü ve temellerini araştırır. Temel değerler ve erdemlerden yola çıkarak insan için neyin iyi neyin kötü olduğunu yanıtlamaya çalışır. İnsan eylemlerinin görelî olmayan, doğru kesin bilgilerine ulaşmaya çalışır. İnsan özgürlüğünün hangi anlamda olanaklı olduğu üzerinde durur. Ahlak felsefesi, toplum içinde var olan ile olması gereken arasında ayrım yaparak ahlaki eylem ile ahlaki olmayan eylem için ölçütler belirler. Dolayısıyla ahlak felsefesi ya da etik ahlak üzerine derinliğine düşünme ve ahlak üzerine felsefe yapmaktır.

2. Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları

Her bilgi dalında olduğu gibi ahlak felsefesinin de bazı temel kavramları vardır. Bu temel kavramlar şunlardır:

İyi ve kötü: İnsan için neyin gerçekten iyi neyin kötü olduğu filozoflar tarafından uzun yıllar tartışılmıştır. İyi ya da iyilik çok farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Günlük yaşamımızda neleri iyi diye niteliyoruz? Her şeyden önce ihtiyaçlarımızı karşılayan, beklentilerimize uygun düşen, kendimize, ailemize ve insanlığa yararlı olan şeyler iyidir. Bu anlamda iyi, işe yarar olan, değer verilen ve beklentilere uygun olan iyidir. Kötü ise iynin karşısında yer alan, yanlış ya da kabul edilmez olan her şeydir. İyi ve kötü hem kişiden kişiye hem de toplumdan topluma değişir. Örneğin, Güreşte başarılı olma iyidir, yenilme ise kötüdür. Yine Eski Arabistan'da sonradan doğan kız çocukları diri diri toprağa gömmek yapılması gereken bir ödev iken başka toplumlarda büyük suç olarak görülüyordu.

Etik için iyi, ahlaki açıdan değer verilendir. Örneğin, Epikuros'a göre "İyilik mutluluk demektir. Bazıları, ödevi yerine getirmekle, bazıları sevgiyle, bazıları da toplumu, dünyayı eşitçe yaşanabilir bir duruma getirmek için eylemde bulunmakla iyiye ulaşılabilceğini savunmuşlardır.

Özgürlük: Özgürlük genel olarak, bireyin bir baskı ya da zorlama olmadan isteklerini gerçekleştirmesidir. Bu anlamda özgürlük bireyin, devletin ya da başka bireylerin baskı ve denetimi olmadan içinden geldiği gibi davranması demektir. Başka bir anlatımla özgürlük, ahlaki bir öznenin (bireyin), kendi belirlediği kurallara, kendi istek ve arzularına aynı zamanda kendi seçimlerine göre davranabilmesidir. Buna göre, cansız varlıkların özgürlüğünden söz edilemez çünkü onlar doğa yasalarına tâbidir. Yere bırakılan bir taşın düşmek dışında bir seçeneği olamaz. Aynı biçimde doğa yasalarına tâbi olan hayvanların da özgürlüğü yoktur. Özgürlük yalnızca, akıl ve irade sahibi olan insana özgü bir kavramdır.

Genel anlamda kullanılan özgürlük ile ahlaki özgürlük arasında fark vardır. Ahlaki anlamda özgürlük, bir irade özgürlüğüdür. Yani bireyin iyi ve kötü ya da değerli ve değersiz olan karşısında bir seçim yapabilmesidir. İyi ile kötü arasında özgürce seçim yapamayan birey eylemlerinden ahlaken sorumlu değildir. Buradan da anlaşılacağı üzere ahlakın varlığı özgürlüğe bağlıdır.

Erdem: Erdem, ahlaki iyiye yönelmedir. Bir başka anlamda erdem, bireyin iyi ve doğru eylemlerde bulunmaya mizaç, eğitim ve moral olgunluk açısından yatkın olma durumunu tanımlar. O, insan varlığına gerçek anlamını veren ahlaki niteliklerin bir toplamına karşılık gelir. Ahlakın övdüğü, yapılması bireyden beklenen iyilik, dürüstlük, doğruluk, alçakgönüllülük, yiğitlik, adalet, cesaret vb ahlaki nitelik taşıyan değerlere erdem adı verilir.

Felsefe tarihinde filozoflar erdem konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Platon'a göre temel erdemler; ölçülülük, cesaret, bilgelik ve adalettir. Aristoteles'e göre erdem, iki aşırı uç arasında ortayı bulmaktır. Örneğin; bir erdem olan cesaret, bilgiye dayanmayan gözünü budaktan sakınmama ile korkaklık arasındaki özelliştir. Zenon'a göre mutlu olabilmek için erdem yeterlidir. En yetkin mutluluğu sağlayan erdemdir. Erdemin yanında yetenek ve sağlık gibi istemeye değer şeyler de vardır. Zenon'a göre erdemli olma; doğru seçme, sabırla katlanma, ölçülü olma ve adaletle bölüştürme gibi dört faktörle sağlanabilir.

Sorumluluk: Ahlak felsefesinin bir diğer önemli kavramı sorumluluktur. Sorumluluk, kişinin kendi davranış ve eylemlerinin hesabını verebilmesi anlamına gelir. Bir başka deyişle, bireyin eylemlerinin doğuracağı sonuçları üstlenmesi durumudur. Sorumluluk irade özgürlüğünü gerektirir. İrade özgürlüğü bulunmayan yani eylemlerine özgürce, kendi istenciyle karar veremeyen bir kimsenin eylemlerinin sonuçlarını üstlenmesinden söz edilemez. Örneğin; Çocukların ve akıl hastası olan bireylerin sorumluluğu yoktur. Çünkü çocuklar eylemlerine özgürce ve kendi istençleriyle karar verebilmeleri için gerekli olan zihinsel olgunluktan, akıl hastaları ise iyi ile kötüyü ayırt edebilecek anlayıştan yoksundur.

Bütün bu anlatılanlardan şu sonucu çıkarabiliriz; özgürlük olmadan sorumluluk da ahlaklılık da mümkün değildir.

Vicdan: Sorumlulukla yakından ilgili olan bir kavramdır. Vicdan, ahlaki özneyi kendi eylemleri hakkında bir yargıda bulunmaya zorlayan duygu olarak tanımlanır. Bir başka anlatımla, bireyin kendi iyileri ve değerleri üzerine doğrudan doğruya ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güce vicdan denir. Bir anlamda vicdan, insanın eylemlerinin ahlaki bakımdan iyi ve değerli olup olmadığına karar veren mahkemedir.

Vicdan ile bireyin ödevleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Birey yapmakla yükümlü olduğu ödevlerini yerine getirdiğinde vicdanen huzurlu olur. Bu görevleri yerine getirmediğinde de vicdan azabı çeker.

Vicdanın kaynağı konusunda iki temel görüşten söz edebiliriz. Bunlardan birincisine göre; bireyin eylemlerini yargılayan yeti doğuştan gelmektedir. Yani doğa ya da Tanrı insanı yaratırken başka yetilerin yanında bir de vicdanla donatmıştır. Vicdan insana yaşamı boyunca eşlik eder ve neyin iyi neyin kötü olduğunu, neyin yapıp neyin yapılmaması gerektiğini belirlemesine olanak verir. İkinci görüşe göre; vicdan doğuştan getirilen bir yeti değil sonradan kazanılan bir özelliktir. Vicdan, insanın bireysel özellikleri, yaşam koşulları, içinde bulunduğu toplumsal çevre tarafından sonradan oluşturulur.

Ahlak yasası: Ahlaki açıdan uyulması zorunlu ya da gerekli olan genel geçer kurallardır. Bu ahlaki kurallar veya idealler bütünü bize, ahlaklı bir varlık olarak ne yapıp ne yapmamamız gerektiğini gösterir. Ahlak kuralları hukuk kurallarından farklı olarak, toplumsal yaşam içinde kendiliğinden oluşur. Yaptırım gücü ise toplumdan dışlamaya kadar giden toplumsal baskıdır. Örneğin; başkalarının haklarına saygılı ol, bir ahlaki yasadır.

Ahlaki karar: Ahlak yasasına uygun olarak verilmiş karardır. Bu karar sorumlulukla ve özgür iradeyle verilmiş bir karardır ve genellikle ahlaki eylemle sonuçlanır. Örneğin, "İnsan haklarına saygılı ol." biçimindeki bir ahlak yasasına uygun hareket etme bir ahlaki karardır.

Ahlaki eylem: Bireyin istek ve tercihleri sonucu, ahlaki kararına uygun olarak gerçekleştirdiği eylemleridir. Amaçlı ve bilinçli olarak "yapma" ya da "yapmama" davranışdır. Yapmanın dışı vurumu davranış, yapmamanın ise "tutum" olarak kendini gösterir. İşte **tutum ve davranışlarımızın evrensel ahlak yasasına uygun olanına ahlaki eylem denir.** Kütüphanede sessiz davranmaya özen göstermek ahlaki bir eylemdir.

3. Ahlak Felsefesinin Temel Soruları

Ahlak felsefesinin temel soruları şunlardır: "Ahlaki eylemin bir amacı var mıdır?", "İnsan ahlaki eylemde bulunurken özgür müdür?", "Ahlak yargısını öteki yargı türlerinden ayıran nitelikler nelerdir?", "İyi nedir?", "Bütün insanların ortaklaşa benimseyebilecekleri, evrensel ahlak yasası var mıdır?", "İnsan yaratılışı bakımından bencil mi yoksa özgeci midir?". Şimdi bu sorulardan bazılarına verilen yanıtları görelim.

Ahlaki Eylemin Bir Amacı Var mıdır?

Bu soruya filozofların hemen hepsi, ahlaki eylemin amacı vardır demişlerdir. Fakat ahlaki eylemin amacının ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimine göre mutluluk, kimine göre fayda, kimine göre haz, kimine göre ödevdir. Bu cevapları "Etik'in Problematik ve Yaklaşımlar" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İnsan Ahlaki Eylemde Bulunurken Özgür müdür?

İnsan ahlaki eylemde bulunurken kendi iradesiyle, özgür bir biçimde mi? davranır, yoksa başka iç ve dış faktörlerin etkisi altında mı? kalır. Bu soruyu yanıtlayan farklı görüşler vardır. Bunlardan biri, insan eylemde bulunurken özgürdür diyen indeterminist görüş, diğeri özgür olmadığını savunan determinist görüş ve bir diğeri de ahlaki eylemi kişilik ürünü olduğunu savunan oto determinist görüştür.

İndeterminist yaklaşıma göre birey karar verirken tamamen özgürdür. İyi, kötü, değerli ve değersiz arasındaki seçimi kendi iradesiyle özgürce yapar.

Deterministlere göre ise insan kararlarında ve eylemlerinde özgür değildir.

İnsanın irade ve eylemleri, içten ve dıştan gelen nedenlerle belirlenmiştir. İradeyi belirleyen bu nedenler bireyin özgür karar vermesini engellemektedir.

Bunlardan indeterminizme göre özgürlük sınırsız bir biçimde vardır. Determinizm ise, her şeyin önceden belirlenmiş olduğunu, hiçbir biçimde değişmeyeceğini savunur. Böylelikle insanları yazgıcığa (fatalizme) götürür.

Diğer bir görüş de oto determinist görüştür. Bu görüşe göre insan, aklını kullanarak ve bilgi birikimini artırarak özgürleşebilir. Dolayısıyla özgürlüğün, doğuştan getirildiği görüşüne ve doğanın bize armağanı olduğu görüşüne karşı çıkar. Bu görüş, ahlaki eylemin kaynağını kişiliğe dayandığından özgürlüğe de yer vermektedir.

Ahlak Yargısını Diğer Yargılardan Ayıran Nitelikler Nelerdir?

Yargı, kavramlar arasında doğru ya da yanlış olacak biçimde kurulan bağıdır. Bir başka deyişle, **bir iddiayı dile getiren söz dizisine yargı denir**. Ahlaki yargılar iyi ya da kötü veya değerli ya da değersiz olarak nitelenen eylemlere dayanan yargılardır. Ahlaki yargılar, toplum içinde bireylerin neyi yapıp neyi yapmayacağını belirten kurallardır. Ahlak yargıları eylem alanıyla ilgili yargılardır. Bu yargıların ahlaki bakımından bir değeri vardır. Örneğin; hırsızlık yapmak kötüdür. Yalan söyleme. Yargıları aslında "Hırsızlık yapma." Ve "Yalan söyleme." Biçiminde birer buyruktur. Ahlaki yargıların buyrukları, toplumdan topluma ve aynı toplumda zamandan zamana değişmektedir.

Ahlak görgü kurallarından farklılıklar taşır. Görgü kuralları da bir toplum tarafından benimsenmiş birtakım davranış kurallarından meydana gelmiştir. Görgü kurallarının değer içeriği ve yaptırım gücü daha zayıftır. Oysa ahlak kuralının değer içeriği, yaptırım gücü daha yüksektir. Ahlaka ilişkin kurallar daha ciddi olduğu düşünülen kurallardır.

Ahlak yargıları, sanattaki beğeni yargılarından farklıdır. Daha açık bir ifadeyle, beğeni yargıları, akla değil, duygulara ve coşkuya dayandığı için ahlak yargılarından farklıdır.

Ahlak yargıları bilim yargılarından farklıdır. Bilimin yargıları yani kuram ve yasaları, evrenseldir. Ahlak yargıları ise değerlerle ilgili yargılardır ve çoğunlukla evrensel nitelik taşımazlar.

Ahlak yargıları dini yargılardan da farklıdır. Dini yargılar, kutsal sayılan din kurallarına dayanan yargılardır. Dinin dogmalarıyla ilgili olduğu için bu kurallar hiçbir biçimde değişmez. Oysa ahlak yargıları zamanla koşulların değişmesine paralel olarak değişmektedir.

B. "ETİK (ETHİK)"İN PROBLEMATİĞİ VE YAKLAŞIMLAR

Toplumsal yaşam içinde bir taraftan ahlak kurallarının diğer taraftan da ahlaki olmayan kuralların etkisiyle eylemlerde bulunuruz. Ahlaki eylemle ile ahlak dışı eylemler birbirinden farklıdır. Ahlaki eylem ile ahlaki olmayan eylemi birbirinden ayırmamızı sağlayan içimizde bir hakem vardır o da vicdandır. Vicdan, hangi eylemlerimizin iyi, hangi eylemlerimizin kötü ya da hangi eylemlerimizin değerli ve hangi eylemlerimizin değersiz olduğunu karar vermemizi sağlayan duygudur. Vicdan bir ahlak duygusudur. Ahlaki eylemlerimiz ise özgür irademizin ürünüdür.

1. Kişi Vicdanı Karşısında Evrensel Ahlak Yasasının Olup Olmadığı

Ahlak felsefesinin önemli problemlerinden biri de evrensel bir ahlak yasasının olup olmadığıdır. Kimi düşünürlere göre evrensel ahlak yasası yoktur, kimi düşünürlere göre vardır. Şimdi bu görüşleri inceleyelim.

a. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler

Ahlaki eylemleri yalnızca sonuçları bakımından değerlendiren ve evrensel bir ahlak yasasının olmadığını savunan yaklaşımdır. Bu yaklaşımı savunan öğretiler; hazzcılık (hedonizm), yararcılık (utilitarizm), bencilik (egoizm) ve anarşizmdir.

Haz ahlakı

Hazzcılık, **evrensel ahlak yasasının varlığını reddeden, hazzın yaşam içindeki tek gerçeklik ve en yüksek iyi olduğunu savunan görüştür.** Bu görüşe göre ahlaki eylemin amacı hazzdır. İnsan eylemlerinin ahlaki değeri, onların haza yol açıp açmamalarıyla belirlenir. Başka bir anlatımla, bir eylem, eylemi gerçekleştiren birey için bir haz doğuruyorsa bu eylem ahlaki bakımdan iyi ve değerlidir. Haz vermiyorsa kötü ve değersiz, aradakiler ise değersizdir. Bütün bunların sonucunda da tüm insan eylemlerini bir kurala bağlayan evrensel ahlak yasasının varlığını kabul etmezler.

Hazzcılık düşüncesini savunan düşünürlerden biri Aristippos (Aristipos, MÖ 435-355)'tur. İster maddi isterse manevi olsun bütün hazların birbirinin aynı olduğunu savunur. Ona göre yaşamın amacı en yüksek haza erişmektir. En yüksek haz da anlık ve en yoğun olan haz duygusudur.

Hazzcılığı savunan bir başka düşünür ise Epikuros (MÖ 341-270)'tur. Ona göre insanlar dünyaya geldikten itibaren hazzı arar acıdan kaçır. Ona göre haz, mutlu yaşamın hem başlangıcı hem de sonudur. Hazzı aramak, acıdan kaçınmak yaşamın en güçlü yasasıdır. Ancak bu yasaya uymak için birey gereksinimlerini kısmayı bilmelidir.

Fayda ahlakı

Yararcılık (utilitarizm) anlayışına göre asıl amaç mutlu olmaktır. Fayda ahlakında mutluluğu sağlayan fayda (yarar)dır. Haz ahlakı ile bir çok ortak noktaya sahip olan fayda ahlakına göre de yaşam içinde gerçek anlamda değeri olan şey hazzdır. İnsana haz veren de ona yarar sağlayan şeydir. Bütün insanlar eylemlerini kendilerine yarar sağlayacak biçimde düzenler.

Faydacılığın kurucusu Jeremy Bentham (Ceremi Bentam, 1748-1832) ve John Stuart Mill (Con Stuart Mil, 1806-1873) fayda ahlakını ele almışlar ve yeni öğretiler ortaya koymuşlardır. Bu filozofların görüşleri, "Evrensel ahlak yasasını subjektif özelliklerin belirlediğini ileri sürenler" başlığı altında açıklanacaktır.

Bencilik

Bencilik (egoizm), **günlük dilde, başkalarını dikkate almadan yalnız kendini, kendi çıkarını düşünme anlamına gelir.** Ahlaksal egoizme göre, yaşamda ilk önce gelen, her şeyden daha önemli ve değerli olan şey bireyin kendi mutluluğu ve başarısıdır. Geri kalan bütün değerler buradan çıkar. Bütün insanlar kendi refahını, mutluluğunu ve çıkarlarını gerçekleştirecek biçimde davranmak zorundadır. İyi, bireyin arzularını, ihtiyaçlarını karşılaması ve hedeflerini gerçekleştirmesi sonucu oluşur.

Bencilik öğretisini savunan İngiliz filozof Thomas Hobbes (Tomas Hobs, 1588-1679)'a göre insan doğası gereği bencildir. Her şeyde olduğu gibi ahlakta da egemen olan şey çıkardır. Ona göre, evrensel ahlak yasası yoktur, bu kavram uydurulmuş boş sözden ibarettir.

Anarşizm

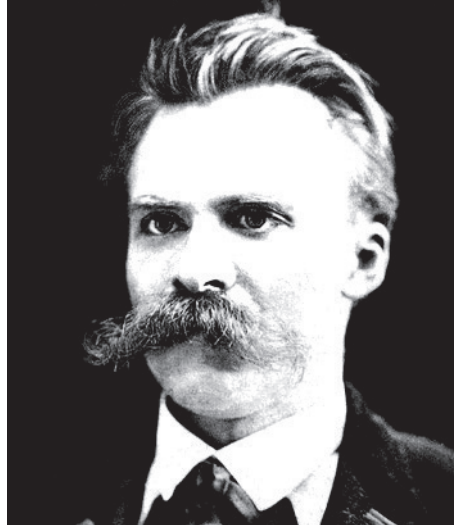

Anarşizm, **devletin ya da iktidarın olmadığı bir toplum düzeninin kurulmasını amaçlayan dünya görüşüdür.** İnsan özgürlüğünün önünü tıkayan, insanlar üzerinde tahakküm kurarak onların yaşam alanlarını belirlemeye çalışan her türden kurumun ortadan kaldırılmasını savunan toplum ve siyaset felsefesi. Bu anlayış bireye önem verir ve bireysel istençlerden daha üstün bir şey olamayacağını savunur. Kurucusu, Fransız Proudhon (Prudon, 1809-1865), en tanınmış temsilcileri ise Rus Bakunin (1814-1876), Kropotkin ve Alman Stirner (Ştirner, 1806-1856)'dir. Proudhon, "Mülkiyet Nedir?" adlı eserinde, "mülkiyet hırsızlıktır" görüşünü savunur. Ona göre toplum mülkiyet ile geçinenler ve emeğini satmak zorunda kalanlar olmak üzere ikiye ayrılmakta, üretim için gerekli olan toprak ve araçlara sahip olamadıklarından köylüler, zanaatçılar ve işçiler yani emeğiyle geçinenler özgürlüklerden mahrum kalmaktadır. İktidarın ve devletin olmadığı bir düzen öneren Proudhon her türlü otoriteye ve insanın özgürlüğünü kısıtlayan her çeşit kurala karşı çıktığı için evrensel ahlak yasasına da karşı çıkar.

Bakunin, mülkiyet konusunda Proudhon'dan farklı düşünür. Ona göre üretim araçlarının ortaklaşa sahipliğine dayanan, kolektif bir düzen kurulmalıdır. Stirner ise bireysel hakların sınırlandırılmasına karşı çıkmıştır. Ona göre, bireyin haklarını ve özgürlüğünü kısıtlayacak her şey kötüdür ve yıkılmalıdır.

Friedrih Nietzsche

Friedrih Nietzsche (Firidrih Niçe, 1844-1900), modern dünyanın yerleşik ahlak değerleri ile Hristiyan kurumlarına yönelttiği keskin eleştirilerle adından en çok söz ettiren Alman filozofudur. Bireyi ve bireysel istenci destekleyen değerlerin topluma egemen olmasını savunur.

Nietzsche'ye göre toplumda iki tür toplumsal sınıf vardır. Bunlardan biri, halk sınıfı diğeri seçkinler sınıfıdır. Ona göre halk sınıfı sürü durumundadır. Var olan din ve ahlak kuralları halk sınıfı için yeterlidir. Ama artık, sıradan kimselere yarayan bu ahlaktan kurtulmak gerekir. Bunun yerine, deha yani güç ahlakını koymak gerekir. Bu yeni ahlak değerleri, seçkin sınıf arasından yetişecek üst insanlarca konulacaktır. Nietzsche, bu yaklaşımı ile gücün en yüce iyi olmasını savunmuştur. Bu yaklaşımı bazı düşünürlerce, faşizmin habercisi olarak görülmüş ve eleştirilmiştir.

Jean Paul Sartre

Evrensel ahlak yasasının varlığını reddeden filozoflardan biri de Jean Paul Sartre (Jan Pol Sartır, 1905-1980)'dir. Çağımızın en popüler akımlarından biri olan varoluşçuluk (egzistansiyalizm) akımının en çok tanınan düşünürüdür.

Sartre, insanın varlığı ile öteki nesnelerin varlığı arasındaki farklılığı inceleyerek işe başlar. Ona göre insan, Tanrı tarafında özü düşünülmüş ve bu öze göre yaratılmış bir varlık değildir. Yani insan, kendinden önce gelen ve onu belirleyen bir öze sahip

değildir. İnsanın varlığını ya da doğasını, insan tarafından üretilen varlıkların yapısını açıklar gibi açıklayamayız. Ona göre insan, bir alet meydana getirecekse önce onu tasarlar. Örneğin, bir sandalye yapmak isteyen bir insanı ele alalım. Bu insan önce amacını belirler, ne için kullanılacağını tasarlar. Sonra onu imal eder. Sandalyenin meydana getirilme sürecine baktığımızda onun özünün, varoluşundan önce geldiğini görürüz. Sartre'a göre insanda durum böyle değildir. İlk bakışta insanın da bir yaratıcısının olduğunu yani Tanrının eseri olduğunu düşünürüz. Tanrıyı sandalyeyi yapan marangoz benzeri doğaüstü bir sanatkar olarak görürüz. Böylelikle de Tanrının, insanı yaratırken neyi yaratmış olduğunu bildiğine işaret ederiz. Oysa ona göre, insan bir öze, bir taslağa göre belli bir amaç gözetilerek yaratılmamıştır. İnsan önce var olur, sonra kendisini nasıl yaparsa öyle olur. Evrende kendi varlığını yaratan bir varlık vardır o da insandır. Örneğin, ağaç, ağaçlığını kendi yapmaz; ancak insan, insanlığını kendi yapar, değerlerini kendi yaratır, yolunu kendi belirler.

Ona göre, insanın varoluşu, onun özünden önce gelir. Buna göre insan önce vardır, sonra şöyle ya da böyle olur, çünkü özünü kendi yaratabilme özelliğine sahiptir. İnsan dünyaya gelir, orada acı çekerek, mücadele ederek, yavaş yavaş kendi kendini belirler.

Sartre, bireyin kendini tanımasını, benliğini kazanmasını, baskılardan kurtulmasını istiyor. Toplum içerisinde zaman içinde yok olan birey yerine, tek tek bireylere kişilik ve sorumluluk kazandırmayı hedefliyor. Bunun da bireyin toplumdan kopmasını savunarak ve devletin bireyi yutmasına karşı çıkarak mümkün olabileceğini savunuyor. Kısaca ona göre önemli olan, tüm baskılardan kurtularak birey olabilmektir.

Varoluşçuluk evrensel ahlak yasasının varlığına karşı çıkar. Sartre'a göre "Genel bir ahlak yoktur. Çünkü dünyada size yol gösterecek bir işaret yoktur. Bir an böyle işaretlerin var olduğunu düşünelim; ama o işaretleri yorumlayan, taşıdıkları anlamları belirleyen insan olduğundan genel bir ahlak olmayacaktır.

b. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler

Evrensel ahlak yasasının varlığını kabul eden yaklaşımları iki kümede toplayabiliriz. Bunlardan biri; ahlak yasası, öznel özellikler tarafından belirlenir, ikincisi ahlak yasası, bireyden bağımsız birtakım nesnel özellikler tarafından belirlenir görüşünü savunur. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim.

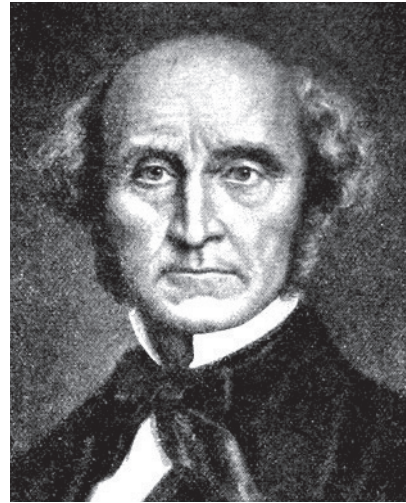
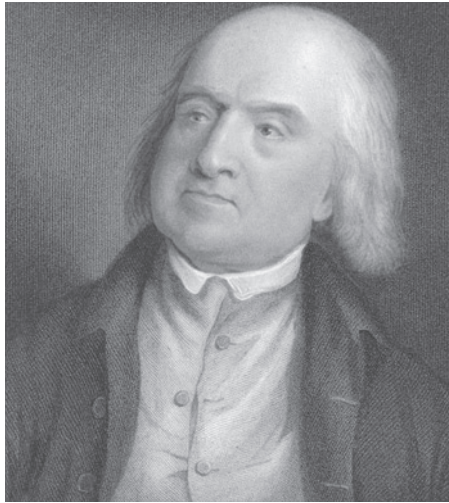
2. Evrensel Ahlak Yasasını Belirleyen Özellikler

a. Evrensel Ahlak Yasasını Öznel (Sübjektif) Özelliklerin Belirlediğini ileri Sürenler

Bu görüşü savunan filozoflara göre, evrensel ahlak yasası vardır. Bu yasayı belirleyen de insan ve onun yaşamıdır. Önde gelen temsilcileri; Jeremy Bentham (Ceremi Bentam, 1748-1832), John Stuart Mill (Con Stuart Mil, 1806-1873) ve Henri Bergson (1859-1941)'dur.

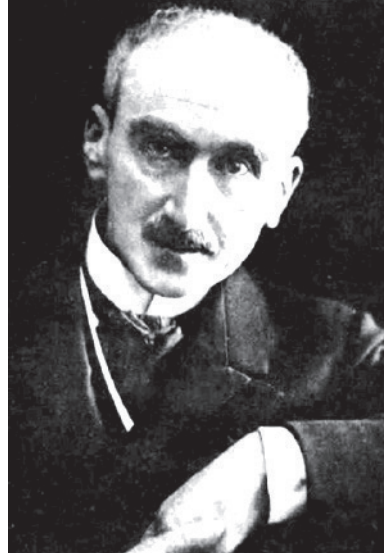
Bentham ve Mill

Faydacı ahlak kuramının kurucularında Bentham ve bu kuramı geliştiren Mill, evrensel ahlak yasasını öznel özelliklerin belirlediğini savunmuşlardır. Onlara göre, insan doğası gereği acıdan kaçır, hazzı yönelir. Mutluluğa ulaşmak ister. İnsan yine doğası gereği insanlarla birlikte toplum halinde yaşayabilen bir varlıktır. Birey aynı toplum içinde birlikte yaşadığı diğer insanları etkiler ve onlardan etkilenir. Dolayısıyla bireyin mutluluğu, çevresindeki insanların mutluluğuna bağlıdır. Toplumsal düzen öyle kurulmuştur ki, ancak üyesi bulunduğın topluma yarar sağlayan şeyi yaparsan mutlu olabilirsin. Bu nedenle insan, ahlaki eylemlerinde, yalnızca kendi hazını, yararını ve mutluluğunu değil, başka insanların yararını ve mutluluğunu da düşünmek durumundadır. Çünkü ancak genelin (tüm toplumun) mutluluğu sağlandığında birey de mutluluğa ulaşabilir.

Bergson

Sezgiciliğin kurucusu Bergson da evrensel ahlak yasasını öznel özelliklerin belirlediğini savunur. Ona göre doğru eyleme sezgiyle ulaşılabilir. Başka bir anlatımla, neyin iyi neyin kötü olduğu sezgiyle kavranabilir. Örneğin; bir trafik kazası durumunda; uzaklaşıp gitmek, polis ve ambulans çağırmak ve yaralıya yardım etmek gibi bir çok seçenekten hangisini yapacağımıza sezgimiz karar verir. Kendi sezgime uyarak hareket edersem iyi dolayısıyla ahlaki olanı yapmış olurum. Buradaki ilkeyi şöyle belirtebiliriz; "Kendi sezgine uy ki hem kendin hem de başkası için iyi olanı yapmış olasan."

Bergson, akla dayanan toplumsal ahlak ve sezgiye dayanan evrensel ahlak olmak üzere iki tür ahlaktan söz eder. Bergson, toplumsal ahlaka kapalı ahlak adını verir. Bu ahlak toplumun kendini koruma çabasından, düzeni sürdürme isteğinden doğmuştur. Kapalı ahlak, toplumsal yapı ve alışkanlıkları, töreleri ve yasaları korumayı sağlar. Kapalı ahlak belli bir topluma özgüdür. Bu nedenle evrensel ahlak niteliği yoktur. Açık ahlak ise, temelinde sezginin bulunduğu ve evrensel olan ahlaktır. Bu ahlak belirli bir toplumla sınırlı olmayan, evrensel olan ahlaktır. Temelinde bulunan sezgi sayesinde, insanın kendini aşmasını ve özgürleşmesini sağlar. İnsanı iyiye ulaştırır.

b. Evrensel Ahlak Yasasını Objektif Özelliklerin Belirlediğini İleri Sürenler

Bu filozoflara göre evrensel ahlak yasasının kaynağı, insan ve toplumsal yaşam değildir. Bu yasanın kaynağı insanın dışındadır ve varlığını insana zorla kabul ettirir. Kısaca, bu yasanın insandan bağımsız ve objektif bir temeli vardır. Bu görüşü savunan filozoflardan bazıları; Sokrates (MÖ 469-399), Platon (MÖ 427-347), Farabi (870-950), Baruch Spinoza (1632-1677) ve İmmanuel Kant (1724-1804)'tır.

Sokrates

Sokrates'e göre bedenimizde herhangi bir değişiklik yapabilmemiz elimizde değildir. Fakat karakterimizi değiştirmek, geliştirmek ve daha iyi bir insan olmak elimizdedir. Ona göre ahlaki eylemin amacı mutluktur. Ahlaki eylemin kaynağı ise bilgidir. Bilgi bizi doğru eyleme, bilgisizlik ise yanlış eyleme yöneltir. Bilginin yolunu izleyen erdemli ve mutlu olur. Sokrates'e göre, Ahlaki eylemin kaynağı bilgi olduğundan, ahlaki kararlar bireyin duygularına ve isteklerine göre verilmez. Bunu için herkes için aynı olan, objektif değerler vardır. İnsan eylemlerini bu değerlere uydurmalı, nasıl davranacağına bu değerler ışığında, akıl yoluyla karar vermelidir.

Platon

Platon, ahlak görüşünü de varlık ve bilgi felsefesinde ortaya koyduğu düşüncelerle açıklar. İlgili bölümde belirttiğimiz gibi ona göre iki evren vardır. Bunlardan biri nesneler dünyası diğeri de idealar dünyası. Nesneler dünyası, içinde bulunduğumuz dünyadır. Bu dünyada her şey değişir, geçici ve görelidir. İdealar dünyası ise ezeli ve ebedidir. Hiç değişmeyen, mutlak olan varlıklardır. İdealar, görünmez ancak kavranabilir. İdealar dünyasında bir çok idea yer alır, bu ideaların en yücesi "iyi ideası"dır. İyi ideası "iyilik" dediğimiz şeyin özünü oluşturur. Bir eylemin iyi ya da kötü olduğuna, iyi ideasına uygun olup olmadığına bakılarak karar verebiliriz. Buna göre bir eylem, iyi ideasına uygunsa iyi, uygun değilse kötüdür. Platon'a göre, "Her insan idealar dünyasına yönelmeli ve eylemlerini iyi ideasına uydurmalıdır".

Farabi

İnsan iyi eylemleri, yaşamı boyunca ve o davranışları içselleştirip alışkanlık haline dönüştürerek yapmalıdır. Farabi, ahlak öğretisini bilgi, zihin gücü ve alışkanlığa dayandırır. Ahlak yasasının temelinde akla dayanan rasyonel bilgi vardır. Farabi'ye göre

en yüksek iyi mutluluktur. İnsana en yüksek mutluluğu veren bilgi de Tanrı bilgisidir. Çünkü ona göre, evrende tek gerçeklik Tanrıdır ve evrenin temel yasaları Tanrının özünün yasalarıdır. Bu yasalara uygun davranmak iyi, davranmamak ise kötüdür. Ona göre bu bilgiye, zorunlu varlık olan Tanrı'dan taşarak ortaya çıkan, mümkün varlıkların en yetkini olan etkin akıl yoluyla ulaşılır.

Farabi'ye göre ahlak, insanın izlemesi gereken ana kuralları ortaya koyabilir. Bunu gerçekleştirecek olan yetimiz akıldır. Aklimız bir eylemin iyi ya da kötü olduğuna karar verebilir. Ona göre iyi eylemler, akla dayanan seçimle yapılır ve bu da insanı mutluluğa götürür.

Spinoza

Hollandalı olan Spinoza panteist bir filozoftur. Panteizm, evren ile tanrıyı bir ve aynı gören bir öğretilerdir. Ona göre, Tanrı evrenin yaratıcısı değil, töz ya da cevheridir.

Spinozanın ahlak sistemi Tanrı temellidir. Ona göre Tanrı kesin olarak özgürdür. Onu hiçbir şey etkilemez. Oysa insan tutkular ve başka bir çok şeyin etkisi altındadır. Olumlu tutkular insanı başarıya, olumsuz tutkular ise başarısızlığa ve köleliğe götürür. Ahlaka düşen olumsuz ve yıkıcı tutkuları yenmektir. Bireyi olumsuz ve yıkıcı duygulardan kurtaran da bilgidir. Bilgi ile donanmış birey, kölelikten kurtulur, güçlü, özgür ve erdemli olur. Spinoza'da evrensel ahlak yasasını belirleyen en önemli öge, insanın, kendisinin de bir parçası olduğu doğa düzenini anlayarak ve bu bilgiye dayanarak ahlaki bir biçimde davranmasıdır.

Kant

Bilgi ve varlık konularındaki görüşleriyle tanınan Alman filozof Kant, ahlaki eylemin ne olduğu ve nasıl olması gerektiği sorunu üzerinde çalışmıştır.

Kant'a göre, ahlaki eylemin amacı ne mutluluk ne erdem ne de doğaya uygun yaşamadır. Bu kavramlara dayanan ahlak yasası, kişiden kişiye değişecek ve herkes için aynı olmayacaktır. İşte Kant, ahlak yasasını bu durumdan kurtarmaya, herkes için aynı olan bir şeyle temellendirmeye çalışmıştır. Ona göre bir eylem, çıkar ya da beklentiden değil, bir ödev duygusu ile yapılmış ise ahlaki bir eylem olabilir. Burada ödev dediği, her çeşit duygunun özellikle de çıkar duygusunun dışında, ahlak yasasına sadece yasaya saygı ya da uyma duygusuyla hareket etmektir. Örneğin, muhtaç olan birine, içimizdeki acıma hissinden ya da dini veya ahlaki bir çıkar duygusuyla yardım edersek ahlaki olmayabilir. Çünkü Kant bir koşula özellikle de çıkar ve beklenti koşuluna bağlanan buyruğu ahlaki saymaz. Ona göre, bir eylemin ahlaki değeri, sonucuyla değil eyleme karar verdiren ilkeyle ölçülür. Bu ahlak anlayışına görev ahlakı adı verilir. Kısaca Kant'a göre iyi niyete ve dayanan ve ödev duygusundan kaynaklanan her eylem sonucu ne olursa olsun ahlakidir.

Kant şu görüşüyle ahlak yasasını evrenselleştirmeyi amaçlamıştır: "Öyle davran ki eylemine ölçü olarak aldığın ilke, tüm insanlar için geçerli, genel bir yasa haline gelsin" Kant burada, bir eylemin ahlaki olabilmesi için o eylemin gerisinde yatan ilkenin herkes

için geçerli olan evrensel bir ilke olası gerektiğini savunur. Burada insan, kendisi dahil hiç kimseyi istisna görmemeli, herkese tarafsız gözle bakabilmelidir.

Ahlak Yasasının Evrensel Dinlere Göre Temellendirilmesi

Hemen her dinin ahlak yasası vardır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi tek tanrılı dinlerde ahlak yasasının kaynağı Tanrı'dır. Tanrı, İnancı belirlemekle kalmaz, ahlaki kuralları da belirler. O, insanların uymaları gereken ahlak yasalarını "vahiy" yoluyla bildirmiştir. Bazı şeyleri yap ya da bazı şeyleri yapma diye buyurur. Örneğin; insan öldürme, zina yapma, yalan söyleme, insanları sev vb. gibi buyruklar ahlaki buyruklardır.

Tek tanrılı dinlere göre insanı da yaratan Tanrı, en mükemmel varlık olduğu için en yüksek iyidir. Tanrının buyurduğu her şey iyidir. İnsanın yapması gereken şey Tanrının buyruklarını olduğu gibi uygulamaktır. İnsan ancak ahlaklı bir yaşam sürerse ölümden sonraki dünyaya kavuşabilir. Dinlerin ortaya koydukları ahlak, bireyin özgür iradesine dayalı değildir. Bu ahlak, Tanrısal yargılara dayanan normatif (kuralcı) ahlaktır.

Tasavvuf Düşüncesinde evrensel Ahlak Yasasının Temellendirilmesi

Tasavvuf anlayışına göre Tanrı "ezelden beri var olan" anlamında kadim, evren ise "sonradan meydana gelen" anlamında hadis'tir. Böylelikle her şeyin yaratıcısı Tanrı olduğundan varlığın bütünlüğünden söz edilmesi gerekir. Bu görüş sonucunda vahdeti vücut (varlığın birliği) düşüncesine ulaşılmıştır. Buna göre, evrendeki varlıkların her biri tanrının görünümüleri olduğundan insan onların bilgisine, dolayısıyla Tanrının bilgisine, ancak ve ancak kendi içine dönerek ulaşabilir. Kısaca tasavvuf, insanın sezgi ve aşk yoluyla Tanrıya ulaşabileceğini, onunla bütünleşebileceğini savunan bir öğretilerdir. Tasavvufta Tanrıya ulaşmanın yolu, akıl değil gönüldür. Tanrıya sevgiyle varılır. İslam dininde tasavvufun kaynağı, kuranı kerim, peygamberin eylem ve sözleri ya da geniş kapsamıyla sünnettir.

Tasavvuf anlayışına göre, Tanrı varlık alemini kendi özüne duyduğu aşktan dolayı oluşturmuştur. Tanrının, "Ben gizli bir hazineyim, istedim ki bilineyim". Sözü, onun dünyada varlıklaşmasının nedeni kabul edilir. Tanrı'ya korkuyla ya da çıkar duygusuyla değil, sevgi, aşk ve coşkuyla ulaşılabilmesi savunulur. Bu da ancak, nefse egemen olma, dünya zenginliklerinden uzak durma, Tanrıya yönelme ve tam bir inanç içinde tanrıyla bütünleşme ile mümkün olur.

Şimdi, Mevlana Celalettin Rumi (1207-1273), Yunus Emre (1240-1327) ve Hacı Bektaş Veli (1210-1270) gibi ünlü mutasavvıfların evrensel ahlak yasasını nasıl temellendirdiklerini görelim.

Mevlana

Mevlana Celalettin Rumi Farsça yazdığı, yaklaşık 26 bin beyitten oluşan "Mesnevi" adlı eseriyle Türk kültürüne önemli katkılarda bulunmuş mutasavvıflardan biridir. Mevlana öncelikle şu iki soruya yanıt aramıştır. Bunlardan biri, "Neden ve nasıl oluyor da bu evren vardır?" Diğeri "İnsanın bu evrendeki yeri ve değeri nedir?"

Mevlana birinci soruyu vahdetivücut (varlığın birliği) anlayışı ile açıklamıştır. Ona göre gerçek ve mutlak varlık sadece Tanrıdır. Tanrı evrenin özü, öteki canlı ve cansız varlıklar da onun belirtileridir. Evren ise, Tanrının kudret ve büyüklüğünün belirdiği ve sadece onun için yaratılmış olan ve varlık sebebini kendinde değil Tanrıda bulan bir görüntüler sahasıdır. Başka bir anlatımla, evrenin varlık nedeni, Tanrının "gizli bir hazine" olmaktan çıkıp bilinmeyi istemesi, iyilik ve yüceliğini göstermeyi istemesidir.

Bütün yaratılmışlar içinde öyle biri vardır ki o, kendisine ilahi ruh üflenmiş olan insandır. Yalnızca insan, varlığın özünü, mutlak güzellik ve iyilik olan Tanrıyı sezebilir. Tanrı onu kendi mutlak kudretini bilecek ve sevecek ölçüde yaratmıştır. Ancak birtakım dünyevi zevkler bu sezgiye ulaşmayı engeller. Mevlana'ya göre, gelip geçici dünyevi zevkleri yenmenin ve tanrıyla bütünleşmenin yolu "aşk"tır. Aşk yaratılmış olan her varlığın Tanrı adına sevilmesidir. O halde, evrensel ahlak yasasının temeli aşk yani sevgidir. Bu sevgi ve aşk, davranışlarında uyacağı ahlak yasasını gösterir. Örneğin; "Yaratılmış her varlığı sevmek iyi, sevmemek kötüdür." bir ahlak yasasıdır.

Yunus Emre

Yunus Emre felsefesini Kuran'a dayandırır. Ona göre, gerçek varlık (Hakk) Tanrıdır. Evren ise bir görüntüler alanı, bir hayaldir. Doğru bilgi (hakikat) Tanrı'yı tanımaktır. Tanrıyı tanımanın tek yolu ise sevgidir, aşktır. Yüce değer, Tanrıya yönelmektir.

Yunus'a göre de bu dünyadaki her Şey Tanrının kendisindeki sevgi yüzünden varlıĝa getirilmiŐtir. Yani her Şey, Tanrıdan dolayı var olmuş, Tanrıdan dolayı güzel, uyumlu ve düzenlidir. Ona göre gerçek bilgi Tanrıyı bilmektir. Tanrıyı bilmenin ve tanımanın yolu aşktır, sevgidir.

Yunus Emre'ye göre insan, beden ve ruhtan meydana gelmiştir. İnsanı insan yapan "z" onun ruhudur. Ruh, yüce deĝerlerin ve asıl varlıĝın çıkmış olduĝu köktür. Ruhun z ise gönüldür. Gönül'n özü ise sevgidir. Gönül, Tanrı'nın evidir. O halde insanları insan yapan Şey, gönül sahibi olmalarıdır. Tanrıyı ve birbirlerini sevmekte birleŐmeleridir. Ona göre, Tanrının yarattıklarını sevmeyen, onların haklarına saygı göstermeyen Tanrı'ya ulaŐamaz. Gerçek ve yüce deĝer iyilik yapmaktır. AnlaŐılacaĝı zere Yunus Emre'nin ahlak yasanısı anlayışı tıpkı Mevlana da olduĝu gibi: "Yaratılmış her varlıĝı sevmek iyi, sevmemek kötüdür". "Yüce deĝer iyilik yapmaktır."

Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş'ın temel felsefi görüşü vahdetivcuttur. Var olan her Şey Tanrıdan ıkmıŐtır. Bu yaradılıŐ Tanrının sevgisinin sonucudur.

Hacı Bektaş'a göre insan, varlıĝın birliĝine ya da Tanrıya üç aŐamadan geçerek ulaşabilir. Birinci aŐamada, insan tüm varlıkları, grdĝ her Şeyi, Tanrı ile açıklar. İkinci aŐamada insan, çevresinde grdĝ deĝiŐik nesnelerin aynı kökten geldiĝini düşünür ancak bu aŐamada maddesel evrenle, manevi olan evren ayrımı devam etmektedir. nc aŐamada insan, varlıĝın birliĝi anlayışına ulaşır, sonunda kendisinin de Tanrının bir görünüŐü olduĝunu anlar. Böylelikle, evreni tanır, nefsini arındırır ve Tanrıya ulaşır. Bu aŐamalardan geçen insan kamil (olgun) insandır. Kamil insan, Hakk (yaratan) ile halkı (yaratılanı) bir ve aynı Şeyler olarak görür. Hacı Bektaş Veli bu birliĝe, "Ayn'l cem" (yaratanla yaratılanın aynı görme) adını verir.

Hacı Bektaş Veli, ahlak yasasını, Tanrı ve insan sevgisiyle temellendirir. O, bu çerçevede insanların eşitliğini ve kardeşliğini savunur, iyilik, sevgi, çalışkanlık ve dürüstlüğü ahlaki değer olarak benimsemiştir.

ÖZET

Ahlak Felsefesinin Konusu: İnsanlar toplum halinde yaşamaya başladıkları andan itibaren, birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar da oluşturmaya başlamışlardır. Bu kurallar zamanla bir ahlak sistemini meydana getirdi. Ahlak, insan eylemlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar sistemidir. Felsefenin ahlakı konu alması ve onu incelemesi sonucu, ahlak felsefesi denilen bir disiplin ortaya çıkmıştır. Ahlak felsefesi ahlakı genel olarak ele alır. Ahlakın özünü ve temellerini araştırır. İnsan için hangi eylemlerin iyi, hangi eylemlerin kötü olduğunu göstermeye çalışır. Ahlaki eylemle ahlaki olmayan eylem arasındaki ayrımı vermeye çalışır. İnsan özgürlüğünü sorgular, yaşamın temel amacının ne olduğunu araştırır. Kısaca, ahlak felsefesi, insan eylemleri üzerine düşünmek ve düşünce üretmektir.

Temel Kavramları: Her bilgi dalı gibi ahlak felsefesinin de üzerinde durduğu birtakım temel kavramları vardır. Bunlar; iyi-kötü, özgürlük, erdem, sorumluluk, vicdan, ahlak yasası, ahlaki karar ve ahlaki eylemdir.

Temel Soruları: Felsefe, bir tanımlamaya göre soru sormaktır. Onun alt dalı olan ahlak felsefesi de birtakım sorulara ortaya koymuş ve onlara yanıtlar aramıştır. Bu soruların bazıları şunlardır: "İyi ile kötünün ölçütü nedir?", "İnsan ahlaki eylemde bulunurken gerçekten özgür müdür?", "İnsan ahlaki eyleminin bir amacı var mıdır?", "kişi vicdanı karşısında evrensel ahlak yasası var mıdır?"

Ahlak felsefesinin en temel problemi kişi vicdanı karşısında evrensel bir ahlak yasasının olup olmadığıdır. Bu soruya verilen yanıtları iki başlık altında toplayabiliriz. Bunlar, kişi vicdanı karşısında evrensel ahlak yasasının varlığını reddedenler ve kabul edenler.

Evrensel ahlak yasasını reddedenler sırasıyla şunlardır: Hazcılık, faydacılık, bencilik, anarşizm, bireysel görüş olarak da Nietzsche ve Sartre'dir.

Hazcılığa göre, insan acıdan kaçır hazza yönelir. Mutluluk hazla mümkündür. Haz da öznel olduğu, kişiden kişiye değiştiği için evrensel bir ahlak yasasından bahsetmek mümkün değildir.

Faydacılığa göre, herhangi bir eylemin iyi ve doğru olduğunu belirten ölçüt, o eylemin sonucunda kişiye sağladığı faydadır. Yalnız buradaki fayda en çok sayıda insana en yüksek fayda sağlayan şeydir. Herkese aynı anda fayda sağlayan şey olamayacağı için evrensel ahlak yasası yoktur.

Bencilik anlayışına göre; bencilik insanın doğasında vardır. İnsanın tüm eylemlerine yön veren ilke benciliktir. Bencilik anlayışına göre, her şeyden önce gelen ve en değerli olan, insanın kendi başarısı ve mutluluğu olduğu için evrensel ahlak yasasından söz edilemez.

Anarşizm anlayışına göre, bireyin haklarını ve özgürlüğünü sınırlayan ve denetim altına alan kötüdür ve ortadan kaldırılmalıdır. Yasalar ve devlet, bireyin mutluluğunu engelleyen kurumlardır. Bu anlamıyla hem devlete hem de ahlaki değerlere karşı çıkar, gereksiz olduğunu savunur.

Ünlü alman filozofu Nietzsche de Hristiyan ahlakına karşı çıkmış, bu ahlakın, zayıfı koruyarak insanı güçsüzleştirdiğini, yaratıcılıktan uzaklaştırdığını, aldatmaca ve sahtekarlıktan başka bir şey olmadığını savunmuştur. Hristiyan ahlakının tümünü reddederek evrensel ahlak yasasını reddetmiştir.

Varoluşçuluğun kurucusu olan Sartre da evrensel evrensel ahlak yasasının reddeden bir filozoftur. Ona göre insanın dışında tüm varlıklar, belli bir amaç için yaratılmıştır. İnsan kalem, defter, taş, toprak, ağaç gibi basit ve bilinçsiz bir varlık değildir. O bilinçlidir ve sonsuz değişme ve gelişme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle insan, ne olmak istiyorsa o olmak, ve böylece kendisini yaratmak özgürlüğüne sahiptir.

Evrensel ahlak yasasını kabul edenler kendi içinde iki gruba ayrılır, birincisine göre ahlak yasasını öznel özellikler belirler, ikincisine göre ise, ahlak yasası, insandan bağımsız, tamamen nesnel özellikler tarafından belirlenir.

Evrensel ahlak yasasını öznel özelliklerin belirlediğini savunan filozoflara göre, insanın ahlaki eylemlerine yol gösteren bir yasa vardır, ancak bu yasa insanın dışında, Tanrı gibi doğa üstü bir güçten kaynaklanmaz. Bu yasa insanın doğasıyla ve koşullarıyla belirlenir.

Evren ahlak yasasını objektif özelliklerin belirlediğini savunan filozoflara göre ise, evrensel ahlak yasasının kaynağı insanın dışındadır ve kendisini insanlara zorla kabul ettirir. Bu görüşü savunan filozoflar; Sokrates, Platon, Farabi, Spinoza ve Kant'tır. Sokrates ahlaki değerlerin ve doğruların insanın ruhunda doğuştan var olduğunu savunur. Filozofun görevi bu doğruların ortaya çıkmasına yardım etmektir. Erdemin kaynağında bilgi vardır.

Ahlak yasasının evrensel dinlere göre temellendirilmesi şu şekildedir. İslamiyet, Hristiyanlık, Yahudilik gibi evrensel dinler de tüm insanlar için geçerli olan evrensel bir ahlak yasasının varlığını kabul ederler. Bu dinlere göre, ahlak yasasının temelinde Tanrı vardır. Tanrı, insanların toplumsal yaşam içinde uymaları gereken ahlaki kuralları da belirlemiştir.

TEST I

1. Ahlak (moral), belli bir toplumda benimsenerek yaşanan, o toplumda yaşayan insanların hayatına yön veren kurallar veya değer yargılarının toplamıdır. Ahlak felsefesi (etik) ise, yaşanan ahlak üzerinde düşünmeye dayanan felsefî bir etkinliktir. Bu açıklamaya göre, aşağıdakilerden hangisi ahlak felsefesinin cevap aradığı sorulardan birisi değildir?

A. İnsan davranışlarının nedenleri nelerdir?
 B. Evrensel bir ahlak yasası var mıdır?
 C. İnsan eylemlerinde özgür müdür?
 D. Ahlaki değer yargılarının niteliği nedir?

2. Bir düşünüre göre ahlaki değerler doğru ya da yanlış, bireylerin kanılarından bağımsız olarak belirlir. Örneğin “Öldürmek kötüdür.” yargısı, tıpkı “Üçgenin iç açılarının toplamı 180 dir.” yargısı gibi, doğruluğu insanların duygu ve eğilimlerine göre değişmeyen bir yargıdır.

Böyle düşünen bir düşünür, ahlak değerlerinde hangi özelliğin bulunduğunu ileri sürmektedir?

A. Erdemli yaşamının bir amacı olma
 B. Nesnel olma
 C. Tanımlanamaz nitelikte olma
 D. Zamanla değişme

3. Vicdan insanın kendi davranışlarının ahlakça değerli olup olmadığına karar vermesine yardımcı olan bir hakemdir. Bu yeti sayesinde insan, yapıp ettiklerinin toplumda var olan değerlere uygunluğu açısından yargıya varır.

Bu görüşe göre vicdan, aşağıdakilerden hangisi konusunda yargıya varılmasına yardımcı olur?

A. Doğal veya doğaüstü olay
 B. Güzel veya çirkin nesne
 C. Doğru veya yanlış bilgi
 D. İyi veya kötü eylem

4. - İnsanı insan yapan ahlaki değerler her zaman her yerde aynıdır.
- Herkes için genel geçer bir nitelik taşıyan, ahlaki bir değer yoktur.

Yukarıda verilen yargılar, ahlak felsefesinin hangi sorusuyla ilgilidir?

- A. Ahlakın kaynağı nedir?
B. Ahlaki eylemin amacı nedir?
C. Evrensel bir ahlak yasası var mıdır?
D. İnsan eylemlerini yöneldiği yöneldiği bir amaç var mıdır?
5. Evrensel bir ahlak yasasını benimseyip aklın bu genel yasaya ulaşabileceğine, ahlakın ödev olduğuna inanan Kant, ahlaki davranışın amacı konusunda, diğer tüm filozoflardan farklı bir görüş sergiler.

Bu fark, aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir.

- A. Ahlaki davranışın amacı bireysel olamaz.
B. Ahlaki davranış bir araç değil amaçtır, ahlaklı olmak insanın ödevidir.
C. Ahlaki davranışın amacı Tanrı'ya ulaşmaktır.
D. Ahlaki davranışın amacı, mutluluğa ulaşmaktır.
6. Biz bugün köleliğin ahlaki bakımdan yanlış olduğuna inanırız. Oysa eski Yunanlılar doğru olduğunu düşünmüşlerdi. Bununla birlikte, onların bir şeyin doğru olduğunu düşünmüş olmaları, o şeyi gerçekten doğru (iyi) yapmaz. Doğru ahlaki değerler, öbeği tüm zamanlar boyunca aynı olmak durumundadır.

Bu açıklamaya göre, ahlaki değerler hakkında aşağıdaki yargılardan hangisi doğrudur?

- A. Ahlaki değerler toplumdan topluma değişir.
B. Evrensel ahlaki değerler yoktur.
C. Ahlaki değerler kişiden kişiye değişir.
D. Ahlaki değerler mutlaklıdır.

7. Bir insanın, eylemlerinden sorumlu tutulabilmesi için, o insanın o eylemleri kendi iradesiyle gerçekleştirmiş olması gerekir. Bir insan herhangi bir eylemi kendi iradesinin kullanmadan gerçekleştirmişse o insan, o eylemin sonuçlarından sorumlu tutulamaz.

Yukarıda verilen parçada, bir insanın eylemlerinden sorumlu tutulması, aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A. İnsanın eylemde bulunurken özgür olmasına
 - B. Eylemin bireye fayda sağlamasına
 - C. Eylemin iyiye yönelik olmasına
 - D. Eylemin toplumsal beklentilere uygun olmasına
8. Devletin yönetim şekli ister teokrasi, ister oligarşi, ister demokrasi olsun; yalan söylememek, aileyi korumak ve çocukları eğitmek, zorda kalana yardım etmek, doğayı sevmek ve korumak gibi ahlak kuralları hemen hemen her toplumda, her zaman görülür.

Yukarıda yapılan açıklamada, ahlak kurallarının hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A. İnsanlar arası etkileşimi sağlamaları
 - B. Toplumsal değişmeyi sağlamaları
 - C. Evrensel olmaları
 - D. Yaptırım gücüne sahip olmaları
9. Deniz yolculuğuna çıkarken gemiyi, kaptanı ve mevsimi seçerim. Bu benim işimdir. Yolda bir fırtına çıkarsa asla umursamam. Bu benim işim değildir. Ben kaptanı seçerim, fırtınayla kaptan uğraşır.

Epiktetos'un bu sözleri stoacı düşüncesinin hangi ilkesine örnek oluşturur?

- A. En yüce iyilik erdemli olmak için çaba göstermektir.
- B. Kişi elinde olanı olmayanı bilmeli, ona göre davranmalıdır.
- C. İnsanlar arasında eşitlik ve kardeşlik doğaya uygun yaşamakla sağlanır.
- D. Bilge kişi tutkudan kaçınabilmeli, ona karşı duyarsız olabilmelidir.

10. Savaşta düşmanı öldürmek iyidir; soygun yapmak için adam öldürmek kötüdür.

Verilen örneğe göre “iyi” kavramıyla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi söylenebilir?

- A. Durumdan duruma değişir
- B. Evrensel bir özellik taşır
- C. Toplumdan topluma değişir
- D. Kişiden kişiye değişir

ÜNİTE II

SİYASET FELSEFESİ

A. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU

1. Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları
2. Siyaset Felsefesinin Temel Soruları

B. SİYASET FELSEFESİNİN İKİ ANA PROBLEMİ

1. Karmaşa - Düzen - Ütopya
 - a. Düzenin Gerekliliği ve Devlet
 - b. İdeal Düzen Arayışları
 1. İdeal Düzenin Olabileceğini Reddedenler
 2. İdeal Düzenin Olabileceğini Kabul Edenler
 - c. İdeal Düzeni Belirleyen Ölçütler
 - ç. Ütopyalar
2. Birey ve Devlet

ÖZET

TEST II

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümü çalıştığınızda;

- * Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları
- * Birey, Toplum, Sivil toplum, Devlet, İktidar, Yönetim, Meşruiyet, Egemenlik, Hak, Hukuk, Yasa, Bürokrasi kavramlarının anlamlarını öğrenecek,
- * Bireyin Temel Haklarını öğrenecek,
- * Sivil Toplumun Anlamını bileceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

Bu bölümü kavrayabilmek için;

- * Konu içerisinde ilk kez karşılaştığınız kavram ve deyimleri, konu içerisindeki tanımlardan veya kitabınızın sonunda yer alan sözlükten bulup okuyun.
- * Soruları cevaplayınız.
- * Uyarıları dikkatle okuyun, gerekiyorsa yazınız.
- * Konuyu daha ayrıntılı öğrenmek için kitabınızın sonundaki kaynaklardan yararlanınız.

ÜNİTE II

SİYASET FELSEFESİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Felsefe sözlüğünden veya kitabınızın sözlük bölümünden aşağıda verilen kavram ve terimlerin anlamlarını öğreniniz.

Adalet

Meşruiyet

Demokrasi

Özgürlük

Devlet

Rejim

Egemenlik

Sivil toplum

Hak

Siyasal düzen

İktidar

Yönetim

2. *Siyasal iktidar birkaç kişinin elinde mi toplanmalı yoksa bir toplumun üyeleri arasında paylaştırılmalı mıdır?*
3. *Özgürlük, eşitlik ve güvenlik birbirleriyle bağdaşabilir midir? Yoksa bunlar uzlaştırılmaz hedefler midir? Araştırınız.*
4. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda kişiye tanınan hak ve özgürlükler nelerdir? araştırınız.*
5. *Size göre ideal bir toplum hangi özelliklere sahiptir.*

A. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU

Siyaset (politika), Aristoteles'in "Politika" adlı eserinde savunduğu düşüncelerden yola çıkarak ifade edersek; halkın, toplumu ilgilendiren konularla ilgili olarak yaptığı her şeydir. Siyaset bilimci Maurice Duverger (Moris Duvarje) ise siyaseti şöyle tanımlar; "Siyaset hem bir çatışma ve iktidar kavgasıdır hem de toplumun tüm üyelerinin yararına olabilecek bir düzen yaratma aracıdır.

Değişik anlamlarda kullanılan siyaset, hem bilimin hem de felsefenin konusu olmuştur. Bilimin siyaseti konu alan dalı siyaset bilimi, felsefenin siyaseti ele alan dalı ise siyaset felsefesi adını almıştır.

Siyaset bilimi, devlet, siyasal kurumlar, siyasal rejimler (krallık, monarşi, demokratik yönetimler vb.) ve rejimlerin oluşmasında ve işleminde rol oynayan tutum, davranışları bilimsel yöntemle inceleyen bilim dalıdır. Bir bilim dalı olması dolayısıyla, siyaset bilimi olanı inceler. Olması gerekenle ilgilenmez.

Toplumsal yaşamda iktidarın kullanılması ve dağıtılması, filozofların çok eskiden beri ilgilendikleri ve üzerinde düşündükleri konuların başında gelmiştir. Siyaset üzerine ortaya konulan bu düşünceler siyaset felsefesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Siyaset felsefecileri, toplumsal otoritenin temelini araştırır, iktidarın kullanılmasını haklı gösteren gerekçeleri inceler ve iktidarın insanlar arasında paylaşımının ölçütlerini çözümlemeye çalışır. Başka bir deyişle siyaset felsefesi, felsefenin siyasi yaşamı konu alan, özellikle devletin özü, kaynağı ve değerini araştırır dalıdır.

Siyaset felsefesinin başlıca sorunları; yönetimin geçerlilik ölçütleri, din - devlet ilişkileri, hukuk sistemi, insan hakları, özgürlük, eşitlik ve devlet ile birey arasında uygun ilişkinin ne olduğu gibi konulardır.

Siyaset bilimi ile siyaset felsefesi arasında önemli farklar vardır. Siyaset bilimi olanı olduğu gibi incelerken siyaset felsefesi olması gerekeni de inceler. Siyaset bilimi betimleyici ve deneyseldir. Oysa siyaset felsefesi kural koyucu ve çözümleyicidir.

1. Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları

Her felsefe disiplini gibi siyaset felsefesinin de kullandığı belli başlı kavramlar vardır. Bunlar; birey, toplum, sivil toplum, devlet, iktidar, yönetim, meşruiyet, egemenlik, hak, hukuk, yasa ve bürokrasidir. Şimdi bunların bazılarını açıklayalım.

Birey: Kendi özgürlüğünü yitirmeden bölünemeyen "tek" varlık. Genel olarak her var olan bir birey olabileceği gibi, bağımsız bir kişi olan insan da bir bireydir. Bir başka ifadeyle, **düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum tarafından belirlenen, toplumları meydana getiren insanların her birine birey denir.** Tek tek insanlar haklarını, ödevlerini ve sorumluluklarını öğrenerek birey haline gelirler.

Toplum: Aynı toprak parçası üzerinde egemenlik içinde yaşayan, toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için birbirleriyle ilişki kuran, ortak kültürü paylaşan insan topluluğudur.

Sivil toplum: Siyasal güçlerin ve devletin sultasından kurtulmuş, özlem, istek, hak ve çıkarlarını onlara karşı koruyan toplumdur.

Devlet: Bir toprak parçası üzerinde, ortak bir kültüre sahip birey topluluğunun egemenlik içinde meydana getirdiği siyasal ve hukuksal yönetim mekanizmasına devlet denir. Devletin varlığı için zorunlu olan öğeler, sırasıyla insan topluluğu, ülke ya da toprak bütünlüğü ve egemenliktir.

İktidar: En genel anlamıyla iktidar; belli bir sonuca ulaşmak, belli bir amacı gerçekleştirmek amacıyla, başta toplumsal, ekonomik, siyasal araçlar olmak üzere, eldeki bütün araçları istenen sonuçlara ulaşmak için kullanabilme becerisi olarak tanımlanabilir. Siyasal anlamda ise; devletin, hükümetin ya da kurumların elinde bulunan yönetme yetkisi ya da toplumu yönetenlerin siyasal, hukuksal yapıp etmelerinin en temel dayanağı olarak tanımlanır.

Yönetim: Bir kurumu, devleti ve toplumu belirlenen kurallar, ilkeler ve amaçlar çerçevesinde yönetme ve yönlendirme anlamına gelir.

Meşruiyet: Sözcük anlamı yasallık veya yasaya uygunluktur. Siyasal anlamda meşruiyet yapılan eylemin yasaya ya da hukuka uygun olmasıdır. Günümüzde meşruiyet kavramının içeriği daha da genişlemiş; evrensel hukuka, insan haklarına ve toplumsal haklılığa dayanan eylemler de meşru kabul edilmeye başlamıştır.

Egemenlik: Devlet tanımında belirtildiği gibi egemenlik devleti oluşturan temel öğelerden biridir. Egemenlik devletin iktidar gücünü hiçbir iç veya dış baskı olmadan kullanması anlamına gelir. Aynı zamanda egemenlik diğer devletlere karşı bağımsızlığın bir göstergesidir.

Hak: Hukuk devletinde ön plana çıkan ve iki anlamda kullanılan bir kavramdır. Birinci anlamda hak, izin verilmiş olan, yasaklanmamış olan davranışlarda bulunma serbestisidir. Bir başka anlatımla; hukuk devletinin belirlediği yasa, tüzük ve yönetmeliklerce tanımlanan serbestliktir. İkinci anlamda hak; bireyin başka bireylerden ya da kurumlardan isteyebileceği, talepte bulunabileceği şeylerdir. Örneğin bilgi edinmek amacıyla dilekçe vermek bir haktır.

Hukuk: Belirli bir toplumda, bireyler arasındaki ilişkileri ve toplumsal yaşamı düzenleyen, devletin yaptırım gücüyle uyulması zorunlu hale getirilen kurallar bütünüdür. Hukuk kurallarını tüm diğer toplumsal ve ahlaksal kurallardan ayıran en önemli özellik, hukuk kurallarının yazılı ve devletin zorlayıcı yaptırım gücüyle desteklenmiş olmasıdır.

Yasa: Hukukta ve siyaset biliminde; iktidar ya da devlet tarafından, bireyler arası ilişkileri düzenlemek amacıyla konulan kurallardır. Bir başka deyişle insanlara toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğini bildiren kurallardır.

Bürokrasi: Kamuda ya da kamu emrinde çalışan ve hiyerarşik (aşamalı) bir düzen içinde örgütlenmiş memurlar topluluğudur. İktidar tarafından atanan üst düzey memurlara da (genel müdür. Müsteşar vb.) bürokrat denir.

2. Siyaset Felsefesinin Temel Soruları

Siyaset felsefesinin ele aldığı sorulardan bazıları şunlardır:

- * Devletin varlık nedeni, görevi ve sorumluluğu nedir?
- * İktidar kaynağını nereden alır?
- * Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?
- * Sivil toplumun anlamı nedir?
- * Meşruiyetin ölçütü nedir?
- * Bireyin temel hakları nelerdir?
- * Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
- * En iyi yönetim şekli hangisidir?
- * Temel hakların güvenceye alınması ne demektir?

Bu soruların bazılarını filozofların düşüncelerinden de örnekler vererek açıklayalım:

İktidar Kaynağını Nereden Alır?

Her yönetim biçimi, belirli kurallar çerçevesinde oluşturulmuş bir otoriteye veya iktidara dayanır. İktidar ise toplumu yönetme gücüdür. Felsefe tarihine baktığımızda iktidarın kaynağı konusunda çok farklı görüşlerin ileri sürüldüğünü görürüz.

Bir görüşe göre, iktidarın kaynağı insanın doğal yapısıdır. Platon'un savunduğu bu görüşe göre devleti ortaya çıkaran, insanın ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaması, gereksinimlerini karşılayabilmek için başkalarının yardımına muhtaç olması gibi doğal bir neden vardır.

İkinci görüşe göre; iktidar kaynağını Tanrıdan alır. Bu görüşe göre iktidar, Tanrının yeryüzündeki temsilcisidir. Görevi de Tanrının kendisine gösterdiği amacı gerçekleştirmektir.

Üçüncü bir görüşe göre de iktidarın kaynağı toplumsal sözleşmedir. Bu görüşü savunanlardan Hobbes'a göre, insan doğa durumunda, devlet olmadan varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Ona göre "İnsan insanın kurdudur." Devlet olmaz ise insanlar birbirlerine zarar verirler. İşte insanlar birbirlerinden korktukları için ortak bir iradeyle iktidarı var etmişlerdir.

İktidarın kaynağı sorununu ele alan bir diğer düşünür de Max Weber'dir. Ona göre üç otorite türü vardır. Bunlar; geleneksel otorite, karizmatik otorite ve Demokratik veya hukuksal otorite.

Geleneksel otoritenin kaynağı, o toplumdaki gelenekler ve yerleşik inançlardır. Egemenlik genellikle bir soya aittir ve babadan oğula geçer.

Karizmatik otorite kaynağını, "Lütuf, etkileyicilik, büyüleyici özellik" anlamına gelen karizma ve bu özellikleri taşıyan karizmatik liderden alır. Bir başka anlatımla karizmatik otorite, liderin sahip olduğuna inanılan olağanüstü niteliklerden doğar.

Demokratik otorite veya hukuksal otoritenin kaynağı ise insanın doğal yeti, nitelik ve gereksinimlerinden doğan yazılı hukuk kurallarıdır. Hukuk kuralları yönetilenleri olduğu gibi yönetenleri de bağlar.

Bu soruya verilen cevapların içinde "Meşruiyetin ölçüsü nedir?" sorusunun cevabı da bulunmaktadır. İktidarın geleneksel, karizmatik ve demokratik olmak üzere "meşru" üç kaynağı vardır.

Bireyin Temel Hakları Nelerdir?

İnsan hakları, tüm insanlara sırf insan olmalarından dolayı tanınması gereken hak ve özgürlükler bütünüdür. İnsan hakları; insanın doğal, kültürel yetilerini, isteklerini özgürce ifade edebilme olanağı sağlayan ve bu özgürlüğünü güvence altına almayı amaçlayan etik bir anlayışa dayanır. Bugün modern demokrasilerde, insan hakları, bireylerin haklarını yargı yoluyla koruma güvencesi veren bir işlev kazanmıştır. İşte bu hakları koruma altına alan 30 maddelik "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nin ilk 29 maddesi insanın sahip olması gereken haklar ve özgürlüklerle ilişkilidir.

Bireyin temel hakları üç grupta toplanır:

a. Kişisel haklar: Bireyi topluma özellikle devlete karşı koruyan haklardır. Bunlara koruyucu haklar da denir. Bu haklar, yaşama hakkı, düşünme ve düşündüğünü ifade etme hakkı gibi haklardır.

b. Toplumsal ve ekonomik haklar: Yurttaş kimliği kazanan bireylerin devletten isteyebileceği toplumsal ve ekonomik haklardır. Bu haklara isteme hakları da denir. Özel mülkiyet hakkı, eğitim, çalışma ve sağlık hakkı gibi haklardır.

c. Siyasal haklar: Bu haklar yurttaşların devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Bu haklara katılım hakkı da denilmektedir. Yurttaşlık hakkı, seçme ve seçilme hakkı bu türden haklardır.

Bürokrasiden Vazgeçilebilir mi?

Bürokrasi, bir toplumsal yapı içinde örgütlenmiş olan, genel kural ve işleyiş ilkelerine göre çalışan profesyonel görevliler grubudur. Bürokrasiyi belirleyen özellikler; hiyerarşik (aşamalı) bir yapı, oldukça gelişmiş bir işbölümü ve görevlerde uzmanlaşmadır.

Günümüzde devlete özgü bir kavram olmaktan çıkmıştır. Sanayi toplumlarında, büyük girişimler (holdingler gibi), siyasal partiler, basın yayın kuruluşları vb. bürokratik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle bürokrasiden kaynaklanan sorunlar devletin yanında özel sektörü de etkilemektedir.

Siyaset felsefesinin bürokrasi ile ilgili en temel sorunlarından biri, bürokrasiden vazgeçilip vazgeçilemeyeceği sorunudur. Çünkü günümüz toplumlarının faaliyet alanları, kurumları ve iş bölümü çok fazla arttığı için, modern toplumlar giderek artan ölçülerde bürokratik bir yapıya bürünmüşlerdir. Bundan dolayı bazı filozoflar, bürokrasinin kendisinin siyasi bir egemenlik sistemine dönüştüğünü ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre, bürokrasi devletin işleyişinde kullanılan bir araç olmaktan çıkmış, egemenliği elinde bulunduran güç haline gelmiştir. Bu durum, halk egemenliğinin temsilcisi olan seçilmiş milletvekilleri ile atanmış bürokratlar arasında bir karşıtlığın doğmasına neden olmuştur. Bundan başka, bürokrasinin kırtasiyeciliğe neden olduğu da savunulmuştur.

Tüm bu olumsuz yorumlara rağmen bürokrasiden vazgeçilebileceği iddia edilemez. Max Weber'e göre çağdaş toplumların bürokratikleşmeleri kaçınılmazdır ve bürokrasi örgütlenmenin en akılcı örneklerinden biridir. Bürokrasiyi vazgeçilmez kılan özellikler şunlardır:

- * Yasal kurallara ve yaptırımlara dayanması,
- * Sürekliliği olan bir görevliler kadrosunun olması,
- * Yazılı belgelere ve işlemlere dayanan çalışma geleneğinin olması,
- * Mevki ve yeteneğe göre verilmiş yönetim yetkisinin ve sorumluluğunun bulunması,
- * İş bölümü ilkesine dayalı görev dağılımının olması.

Sağlıklı bir toplumsal düzen için hiyerarşik olarak örgütlenmiş bürokrasiden vazgeçilemez. Ancak, teknoloji olanaklarının arttığı günümüzde, bürokraside zaman kaybına neden olan aşırı kırtasiyecilikten vazgeçilerek bürokrasinin toplumsal hayatı kolaylaştıran bir unsura dönüştürülmesi sağlanabilir.

Sivil Toplumun Anlamı Nedir?

Sivil toplum; siyasi otoritenin etkisinden nispeten uzak toplum modeli, toplumun kendi kendisini, devletin kurumlarından bağımsız olarak yönlendirme durumu diye tanımlayabiliriz. Devletin etki, baskı ve yönlendirmesinin dışında, toplumun kendi kendisini yönlendirmek, çıkarlarını savunmak amacıyla kurulan örgütlere de (sendikalar, meslek örgütleri vb.) sivil toplum örgütleri denir. Sivil toplum batıda baskıcı yönetimlerin uygulamalarına bir tepki olarak, toplumun çeşitli kesimlerinin kendi haklarını korumak üzere örgütlenmeleri sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Günümüzde de Batının kültür ve endüstri alanında gelişmiş ülkelerinde gözlemlenmektedir. Batı toplumları gelişmişliklerini ve çağdaşlıklarını hukuk devleti içinde kurulmuş sivil toplum örgütlerine borçludur.

Sivil toplumu oluşturan başlıca ögeler şunlardır: düşünce özgürlüğü, hoşgörü, demokrasi, çoğulculuk, özgür ve bağımsız tavır alma, siyasal katılımı sağlama, devleti yönlendirmede etkili olacak güçte özerk örgütlenme.

B. SİYASET FELSEFESİNİN İKİ ANA PROBLEMİ

Siyaset felsefesinin biri "düzen ve devlet" diğeri "birey ve devlet" olmak üzere iki ana problemi vardır.

1. Karmaşa - Düzen - Ütopya

Karmaşa düzensizlik demektir. Düzensizlik ve karmaşa hali belli bir süre sonra toplumda çözülmelere yani toplumun parçalanmasına neden olur. Karmaşanın hüküm sürdüğü, düzenin olmadığı hiçbir toplum varlığını sürdüremez. Karmaşa halinde toplum yaşamının sürdürülememesi, toplumsal düzenin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Düzen, belirli bir toplumda bir arada yaşamayı olanaklı kılan toplumsal ilişkilerin, o toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak, hukuk ilkeleri ve yönetim biçimleri üzerine kurulmasıdır. Bununla birlikte, nasıl ki insan ve toplum bir karmaşa halinde var olamıyor ve bu durum bir düzeni zorunlu kılıyorsa var olan toplumsal düzenden hoşnutsuzluk da insanları ve düşünürleri daha iyi bir düzen arayışına ve birtakım ütopyalara götürmüştür. Toplumsal düzen yozlaştığı ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma geldiği zaman, bazı düşünürler haksızlıkları giderecek, bozuklukları ortadan kaldıracak, adaleti sağlayacak ve toplumu daha mutlu kılacak toplum düzenleri tasarlamışlardır. İşte filozofların eşitlik, adalet ve özgürlük gibi ilkeleri temel olarak olması gerekene göre tasarladıkları ideal devlet düzenine ütopya adı verilir. Ütopya, zihinde tasarlanmış, gerçekleşmesi mümkün olmayan mükemmel toplum biçimini ve siyasi yönetim tarzını ifade eder.

a. Düzenin Gerekliliği ve Devlet

Yukarıda karmaşa durumunun insanları bir düzen düşüncesinde bir araya getirdiğini söylemiştik. Peki bu düzen nasıl sağlanacaktır? Devlet, toplumsal düzenin kurulması ve bu düzenin korunması için gerekli bir kurumsal mekanizmadır. Devlet, insanları bir araya getiren, insanlar arasındaki fikir ayrılıklarını, fikir çatışmalarını herkesin yararına olacak biçimde ortadan kaldıran bir örgütlenmedir. Toplumsal örgütlenme ve iş bölümü olmadan insan kendi kendisine yetemez, düzen olmadan da varlığını sürdüremez.

Siyaset felsefesi tarihinde kimi filozoflar devleti, "doğal bir kurum" kimisi de "yapma bir kurum" olarak görmüştür. Platon, devletin doğal bir kurum olduğunu, devleti ortaya çıkaran doğal bir nedenin olduğunu savunur. Ona göre bu doğal neden de hiçbir insanın kendi kendisine yetmemesi, gereksinimlerini gidermek için başkalarının yardımına muhtaç olmasıdır. Ona göre devlet büyük ölçekli bir insan ya da organizmadır. Devlet, üreticiler (zanaatkarlar), askerler ve yöneticiler olmak üzere üç sınıftan meydana gelmiştir. Her sınıf üzerine düşeni yapar, her sınıfa kendi doğasından kaynaklanan hak ettiği değer verilirse ortaya çıkan devlet, Platon'a göre adil bir devlettir.

Hobbes ve Reusseau da devletin yapma bir kurum olduğunu savunurlar. Hobbes'un devlet anlayışı cisim anlayışına dayanır. Ona göre devlet yapma bir cisimdir. Doğada asıl gerçek olan tek tek cisimlerin bir araya gelerek başka şeyleri oluşturması gibi asıl gerçek olan tek tek bireyler de bir araya gelerek kurumları kurumlara da devleti oluşturmuşlardır.

Reusseau'ya göre de devlet yapma bir kurumdur. Ona göre insanlar doğa durumundayken eşit ve mutlu bir yaşam sürdürüyorlardı. Tarımın başlaması ve mülkiyet kavramının ortaya çıkmasıyla doğa durumu sona erdi. Doğada var olan eşitliğin ortadan kalkması, insanları sözleşme yoluyla bir araya gelmeye zorlamıştır. İşte devlet insanlar arasında sağlanan toplum sözleşmesinin ürünüdür.

Prof. Bülent Daver, günümüz devletini şöyle tanımlar: "**Devlet, amacı sosyal düzenin, adaletin ve toplumun iyiliğinin sağlanması olan, belli bir toprak parçası (ülke) üzerinde yerleşmiş bir insan topluluğuna (halka) dayanan ve bu topraklar üzerinde bulunan her şey üzerinde meşru kontrole (otoriteye) sahip, siyasal bir örgüt (hükümet) donanmış toplumsal bir organizasyondur.**"

b. İdeal düzen Arayışları

Toplum ve toplumsal düzen üzerine düşünen bir çok filozof, insanların engellenmeden tam olarak kendilerini geliştirebilecekleri, refah ve mutluluğa ulaşabilecekleri ideal bir toplum düzeni bulmaya çalışmışlardır. Felsefe tarihinde ideal devlet ya da ideal toplumsal düzen konusunda iki farklı yaklaşım söz konusudur. Birinci görüş ideal bir toplumsal düzenin olamayacağını, ikinci görüş de ideal bir düzenin olabileceğini savunur.

1. İdeal Bir Düzenin Olabileceğini Reddedenler

İdeal bir düzenin olamayacağını savunanlar, sofistler ve nihilistlerdir.

Sofistler: Sofistler, doğal hukuk ile pozitif hukuk arasında bir ayrım yaparlar. Bu ayırmada kendileri doğal hukuktan yana olurlar. Onlara göre doğal hukuk, insanların kendilerinin koymuş olduğu pozitif hukuktan üstündür. Doğal olanın, doğa düzeninin toplumsal olandan daha değerli, sağlam ve bağlayıcı olduğunu ileri sürer sofistler. Örneğin Thrasymakhos (Trasimakos) şöyle der; "Benim görüşüme göre, doğanın bizzat kendisi, güçlünün güçsüzden daha çok şeye sahip olmasının adalet olduğunu ortaya koyar." Nasıl doğada güçlü olan kazanıyorsa hukukta da adalet güçlüden yana olmalıdır. Thrasymakhos'a göre, doğada hayvanlar arasında güçlünün güçsüzü yediği gibi insanların aynı şeyi hukukla yapmaları gerekir. Oysa ona göre, toplumsal yaşamda böyle olmamıştır. Sayıca çok olan güçsüzler, kendilerini korumak amacıyla bir araya gelerek doğada hüküm süren yasalara aykırı olan yasalar yapmışlardır. Amaçlarına doğal bir güç olan kaba kuvveti kullanarak erişemeyen güçsüz insan, çıkarlarını gerçekleştirmek ve güçlü insanları yıldırma için hukuku kullanır. Thrasymakhos'a göre doğadaki kaba kuvvetin zorbalığı yerini toplumda hukukun zorbalığına bırakmıştır. İdeal düzen olamaz çünkü ideal düzen toplumda kalmıştır.

Bir başka sofist Protagoras'a göre de ideal düzen olanaklı değildir. Ona göre, "Her şeyin ölçüsü insandır." Her şeyin ölçüsü insan olduğu için de bütün insanlar üzerinde anlaşabilecekleri tek bir ideal düzen oluşturamazlar.

Nihilistler: Nihilistlere göre de ideal bir düzen düzeni yoktur, olmamalı da. Çünkü, bu tür ideal sistemler bireyselliği, yaratıcılığı, dolayısıyla özgürlüğü yok ederler. Bütün kötülükler ise insanların özgür olmamalarından kaynaklanır. Öyleyse ideal bir düzen aramak bir yana insanı sınırlayan bütün değer, kurum ve düzenler kötüdür, yıkılmalıdır. Bu görüşün temsilcilerinden Nietzsche'ye göre her türlü otorite insanın üzerinde baskı kurar ve onun doğallığını zedeler. İnsan da doğası gereği bu otoriteye karşı mücadele eder.

2. İdeal Bir Düzenin Olabileceğini Kabul Edenler

İdeal bir düzenin kurulabileceğini savunan görüşlerin her biri, eşitlik, özgürlük, adalet, hukuk devleti, devrim gibi kavramları temel alarak görüşlerini ortaya koymuşlardır. Biz burada özgürlüğü ve eşitliği temel alan yaklaşımları ele alacağız.

Özgürlüğü temel alan yaklaşım: Özgürlüğü temel alan yaklaşım liberalizm olarak bilinir. Bu görüşün en önemli temsilcileri Adam Smith (Edim Simit, 1723-1790) ve John Stuart Mill (Con Stuart Mil, 1806-1873)'dir. Bu düşünürlere göre, her şeyden önce inanç, vicdan, düşünce ve ekonomi alanında serbest girişim özgürlüğü başta olmak

üzere tüm etkinlik alanlarında özgürlüğe önem verilmelidir ve özgürlük temel ilke olarak kabul edilmelidir. İdeal devlet de ancak, bireyin özgür olmasını engelleyen tüm koşullar ortadan kaldırılırsa gerçekleşebilir.

Eşitliği temel alan yaklaşım: Bu anlayışın liberalizme bir tepki olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Önde gelen temsilcileri, Saint Simon (Sen Simon, 1760-1829) ve Karl Marx'dır. Bu anlayışa göre toplum, liberal ekonominin uygulamaları sonucunda, biri üretim araçlarına sahip olan burjuva sınıfı, diğeri yalnızca emeğini satarak geçimini sağlayan işçi sınıfı olmak üzere ikiye bölünmüştür. Eğer bu eşitsizlik düzeltilmez ise toplumun ve ülkenin bütünlüğü tehlikeye girebilir. Bu tehlikeyi gören bazı düşünürler özgürlüğü temel alan yaklaşıma yani liberalizme karşı çıktılar. Özgürlüğün yerine temel ilke olarak eşitliği önerdiler. Bu düşünürlere göre, ideal düzen insanlar arasında tam eşitliğin gerçekleştiği düzendir. Bu da ancak üretim araçlarının ortak mülkiyeti ile sağlanabilir. Eşitlik sağlandığında özgürlük de gerçekleşecektir.

c. İdeal Düzeni Belirleyen Ölçütler

İdeal düzen anlayışlarına bakıldığında iki temel ölçütün olduğunu görüyoruz: eşitlik ve özgürlük. Yukarıda dile getirildiği gibi ideal düzenin olabileceğini savunan görüşler bu ölçütlerden yalnızca birini temel alarak yaklaşımını temellendirmektedir. Tarihsel süreç göstermiştir ki tek başına özgürlüğü ya da eşitliği temel alan yaklaşımlar toplumları ideal düzene kavuşturamamıştır. Eşitlik olmadan özgürlük ve özgürlük olmadan da tam bir eşitlik olamaz. Çünkü, her bireyin kendisini geliştirme ve gerçekleştirme konusunda özgürlüklerden eşit bir biçimde yararlanma hakkının olmadığı bir yerde özgürlükten söz edilemez. Bundan dolayı eşitlik konusunda atılacak her adım, insanlar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmayı, gerçek özgürlüğe ulaşmayı sağlar. Öte yandan eşitliğin de özgürlükle tamamlanması gerekir. İnsanların birbiriyle tıpa tıp özdeş olduğunu savunan bir eşitlik anlayışı doğru değildir. Her insanın kendine özgü nitelikleri ve yetenekleri vardır. İnsanların her biri benzeri olmayan, bağımsız ve sorumluluğa sahip varlıklardır. Bundan dolayı eşitlik, insanların kendilerini özgürce geliştirip, gerçekleştirmelerine olanak tanımalıdır.

İnsanların ve toplumların özgürlüğe olduğu kadar eşitliğe de gereksinimleri vardır. Özgürlük ilkesiyle eşitlik ilkesi bir arada alındıkları zaman da yeterli olmayabilir. Bunları kaynaştıracak bir kavrama daha ihtiyaç vardır ki o da adalettir. Adalet, özgürlükle eşitliği tamamlayan üçüncü bir ölçüttür. Adalet herkese kendi payına düşeni vermektir. Bu anlamda haklıya hakkını, haksıza da cezasını vermek adalettir. Toplumsal adalet ise "ortak iyi"nin gerçekleştirilmesi için toplumsal ilişkilerin düzenlenmesidir. Çağımız ideal düzeni bu üç ölçüt çerçevesinde toplumsal adaleti geniş kitlelere yayarak toplumsal mutluluğu ve toplumsal dengeyi yakalamaya çalışmaktadır. Toplumsal adaletin gerçekleştiği demokratik toplumlarda fırsat eşitliği ve maddi refah toplumun bütün kesimlerine sunulabilmektedir. Toplumsal adaleti gerçekleştiremeyen toplum düzenlerinin varlığını sürdürme olanağı yoktur.

ç. Ütopyalar

Felsefede ütopya, gerçekleştirilmesi olanaksız tasarı düşünce anlamında kullanılır. Bazı düşünürler içinde yaşadıkları toplumsal düzenin iyileştirilemeyeceğine inandıkları için, gerçekleştirilmesi çok fazla mümkün olmayan, ideal ya da düşsel bir toplum düzeni ya da ütopya tasarlamışlardır. Ütopyalar, "istenilen ütopyalar" ve "korku ütopyaları" olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi gerçekleşmesi istenilen, ikincisi ise gerçekleşmesi istenmeyen toplumun özelliklerini ifade etmektedir.

a. İstenilen Ütopyalar

İstenilen ütopyalarda düşünürler, her bakımdan mükemmel olduğuna inandıkları ideal bir toplum düzeni tasarlarlar. İnsanın ve toplumun kurtuluşunun da ancak bu ideal düzen yaşama geçirildiği takdirde mümkün olacağını düşünürler. Tarihsel süreç içinde bu tür ütopyalar tasarlayan düşünürlerden bazıları şunlardır: Platon, Farabi, Thomas More ve Tommaso Campanella.

Platon'un İdeal Devleti

Platon, yaşadığı dönemde var olan toplum düzeninin olumsuzluklarından yola çıkarak, ideal bir toplum düzeni tasarlayan ilk filozoftur. Platon ideal devletini "Politeia (Devlet)" adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır.

Platon'a göre insanda, duygu (itaat eden), cesaret (eylemde bulunan) ve akıl (buyuran) olmak üzere üç yeti vardır. İnsanda üç yetinin olması gibi devlette de üç sınıf vardır. Bunlardan birincisi, zanaatkarlar, işçiler ve köylülerden oluşan üretici sınıf, ikincisi askerlerden oluşan savaşçılar sınıfı ve üçüncüsü de filozoflardan oluşan yönetici sınıftır.

Platon ideal devletinde her sınıfın, nasıl bir eğitim alacağını, kimlerin ne tür mal ve mülk edineceğini vb. ideal bir tasarımla belirlemiştir. Örneğin, Platon'un ideal devletinde, üreticiler, zanaatkarlar kendi aralarında istedikleri gibi evlenebilirken aynı hak askerlere tanınmaz. Devlet iyi bir soy yaratmak için asker ve savaşçılar sınıfı içinde kimin kiminle evleneceğini belirleme yetkisine sahiptir. Bu evlenmelerin ürünü olan bebekler de doğar doğmaz annelerinden alınır ve devlet eliyle eğitilirler.

İdeal devlette yönetici olacak insanlar, uzun bir eğitimden geçmek zorundadır. Yaklaşık elli yaşına kadar süren bu eğitimde felsefe eğitimi almaları da zorunludur. Çünkü ona göre ancak filozoflar kral olduğunda ideal devlet gerçekleşmiş olacaktır.

Platon'un ideal devletinde özel mülkiyet yoktur. Bu durumu şöyle ifade etmiştir: **"Hiçbir şey kimsenin öz malı olmayacak, her şey herkesin olacaktır."**

Platon'un ideal devletinde kadın erkek eşitliği vardır. Şöyle der; **"...yaradılıştan her iki cinsten de aynı güçler vardır. Kadın da erkek gibi bütün işleri görebilir."**

Platon yaşamının son döneminde yazdığı "Nomoi (yasalar)" adlı eserinde ideal devlet anlayışında iki önemli değişiklik yapmıştır. Birincisi, asker ve yöneticilerin özgürce aile kurmalarını ve özel mülkiyet edinmelerini yasaklamanın yanlış olduğunu kabul etmiştir. İkincisi de yöneticilere verdiği kayıtsız koşulsuz tanıdığı yetkinin yanlış olduğunu kabul ederek bundan vazgeçmesidir. Yöneticilerin yetkilerinin yasalarla sınırlaması gerektiğini savunmuştur.

Farabi'nin "Erdemli Toplum"u

Farabi, El Medinet-ül Fazıla (Erdemli Toplum) adlı eserinde erdemli bir toplumun erdemli, bilgili yöneticiler eliyle oluşturabileceğini savunur. Ona göre erdemli yöneticiler tarafından yönetilen toplumda insanlar Tanrı inancını içlerinde hisseder, birbirlerini sever, birbirlerini aynı yüce varlığın yarattığı varlıkları olarak görür, dayanışma içinde yaşarlar. Bundan dolayı birbirlerine yardım ederler. Burada bütün bireyler uzmanlaştıkları işleri yaparlar ve uyumlu bir bütün oluştururlar. Erdemli toplumda başkan bilginler arasından seçilir.

Ona göre toplum sağlıklı bir insan bedenine benzer. Bir bedende bütün organlara hükmeden kalp ise erdemli toplumda da topluma yön veren filozof başkandır.

Farabi bir yandan da insanların mutlu olmasını sağlayacak evrensel sevgi ve barıştan söz etmiştir. Ona göre evrensel barış, tüm sınırların kalkması ve herkesin istediği yerde yaşaması ile mümkündür.

Thomas More'un "Ütopya"sı

More (Mor), Platon'un "Devlet"inden esinlenerek yazdığı "Ütopya" adlı romanında, erdem ve eşitlik temeline daylı ideal bir toplum sistemi tasarlamıştır.

More ütopya adını verdiği ideal devletinde sınıfsız bir toplum tasarlar. Özel mülkiyetin olduğu yerde toplumsal adaletin gerçekleşmeyeceğini düşündüğü için özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerektiğini savunur.

More'un ideal düzeni, kendisinin "ütopya" adını verdiği bir adada bulunan devlette gerçekleşir. Bu devlette özel mülkiyet yoktur, mülkiyet ortaklığı vardır. Burada para da yoktur; paranın yerini eşya değiş tokuşu almıştır. Adada ailelerin temel ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılamanın yanında onlara ruhlarını olgunlaştırmaları için gerekli boş zamanı da imkanlar ölçüsünde sağlamaya çalışır. Bunun için adada insanlar yalnızca altı saat çalışır, geri kalan işlerini ise savaş esirleri ve ölüm cezasına çarptırılmış mahkûmlar yaparlardı. Bu devlette yönetici olacak bireyler sıkı bir eğitim verildikten sonra atanırlardı.

Campanella'nın "Güneş Ülkesi"

Campanella (Kampanella) da yaşadığı dönemin İtalya'sındaki aksaklıklardan yola çıkarak "Güneş Ülkesi" adını verdiği ideal bir toplum düzeni tasarlamıştır. Campanella'nın güneş ülkesinde de tıpkı platon'da olduğu gibi bilim ve felsefe egemendir. Devletin başında, hem filozof hem de rahip olan hükümdar bulunur. Yönetim işinde kendisine güvenlik bakanı (Pon), din işlerinden sorumlu bakan (Sin) ve aşk ile sağlık işlerinden sorumlu bakan (Mor) yardımcı olur.

Bütün kötülüklerin kaynağı aile olduğu için Hint okyanusunda bir ada devleti olan "Güneş Ülkesi"nde çocuklar doğar doğmaz ailelerinden alınır ve devlet tarafından iyi vatandaşlar olmaları için eğitilirlerdi. Ailelerini tanımayan ülke vatandaşları, günde dört saat çalışır, geri kalan zamanlarda da güzel sanatlarla uğraşır ve ibadet ederler. Güneş ülkesinde de özel mülkiyete yer verilmez. Her şey devletin mülkiyetindedir. Birlikte üretilen her şey birlikte tüketilir.

b. Korku Ütopyaları

Bu tür ütopyalarda düşünürler, yaşadıkları toplumu ve o toplum evrimini analiz eder. Bu analizden yola çıkarak **gelecekte insanları ve dolayısıyla toplumu nelerin beklediğini betimleyen ütopyaları tasarlamışlardır. Bu tür, gelecekte toplumu bekleyen tehlikelere dikkat çeken ütopyalara korku ütopyaları adı verilir.** Korku ütopyalarına örnek olarak Aldous Huxley (Aldus Haksli, 1894-1963)'nin "Yeni Dünyası"nı ve George Orwel (Corc Orvıl, 1903-1950)'in "1984"ünü verebiliriz.

Aldous Huxley'nin "Yeni Dünya"sı

Huxley, tanınmış bir roman yazarıdır. Bilim kurgu türünde, "Yeni Dünya" ve "Yeni Dünyayı Yeniden Ziyaret" adlı iki romanı vardır.

Huxley'nin, "Yeni Dünya" adlı eseri, teknolojinin insanlar üzerindeki olumsuz etkisine karşı bir uyarı niteliği taşımaktadır. O, bilim ve teknolojinin bu hızla devam etmesi durumunda insanın insan olmaktan çıkacağını iddia etmiştir.

Onun "Yeni Dünya"sında egemen güç teknolojidir. Teknoloji her alana egemen olmuştur. Kıtalar arası yolculuklar roketlerle yapılmaktadır. Tüm çocuklar tüp bebek yöntemiyle dünyaya geldiği için aile kurumu ortadan kalkmıştır. Her şey önceden planlanmaktadır. İnsanlar önceden belirlenen zeka kapasitesine göre üretilmektedir. Bu toplum modelinde düşünmeye yer yoktur. Bunu sağlamak içinde, geçmiş silinmiş, müzeler kapatılmış, eski anıtlar yok edilmiştir. Ayrıca bu toplumda, insanlar hastalanmaz, yaşlanmaz ve ölüm korkusu taşımazlar. Bütün bunların çaresi düşünülmüştür. Örneğin insanlar kendilerini iyi hissetmedikleri zaman, içtikleri "soma" denilen ilaçla sorunlarını çözerler.

Georg Orwell'in "1984"ü

Orwel bu eserinde, dünyanın çeşitli bölgelerindeki baskıcı yönetimleri gözlemlemiş, bu durum değişmemesi halinde, dünyanın gelecekte alacağı görünümü anlatmaya çalışmıştır.

Orwel, 1984 adlı yapıtında televizyon programlarıyla propagandası yapılan bir totaliter toplum modeli oluşturmuştur. Eserde her bireyin yaşadığı odada bir televizyon bulunmakta ve bireye sürekli olarak propaganda yapılmaktadır. Bu sayede bireyler televizyon aracılığı ile sürekli olarak uyuşturulmaktadır.

Orwel'in ütopyasında, dünya devletler üç büyük bloka ayrılmışlardır. Bunlardan birinci blok, Amerika-İngiltere-Batı Avrupa; ikinci blok, Rusya-Doğu Avrupa ve üçüncü blok, Çin-Japonya'dır. Bu devletler siyasi ve ekonomik güç bakımından eşit oldukları için savaşı göze alamazlar ama aralarında sürekli bir soğuk savaş hali vardır. Her devlet kendi içinde totaliter bir yönetim mekanizması oluşturmuştur. Devletin başındaki diktatör, yurttaşlarına hiçbir biçimde güvenmez. Bireyler düşünceleri sorgulama yapmaları yasaklanan, birer robot haline getirilmişlerdir.

2. Birey ve Devlet

Birey ve devlet biri olmadan diğeri de var olamayan iki temel ögedir. Çünkü eğer birey olmasaydı devletin ortaya çıkması söz konusu olmayacaktı. Eğer devlet olmasaydı da farklı düşünce, istek ve çıkara sahip bireylerin bir arada yaşamaları mümkün olmayacaktı.

Birey-devlet ilişkisi dediğimizde aslında günümüz demokrasi ile yönetilen, modern toplumlarındaki ilişkiyi kastederiz. Çünkü İlk ve Ortaçağ devletlerinde birey devlet ilişkisinden söz etmek mümkün değildir. Nedeni de şudur; bu devletlerde totaliter yönetimler, ülkede yaşayan insanları itaat etmesi gereken bir çeşit köle olarak görmüşlerdir. Bu devletlerdeki birey-devlet ilişkisi olsa olsa itaat eden- emreden ilişkisidir. İlk ve Ortaçağ boyunca kurulan her devlet, varlığını borçlu olduğu bireylere, çoğu zaman büyük baskılar uygulamıştır.

17. yüzyıla gelindiğinde, totaliter ve monarşik yönetimlerin yerini demokratik ve laik iktidarlar almaya başlamıştır. Bununla birlikte, bireyler de devlet karşısında birtakım hak ve özgürlükler kazanmaya başlamıştır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsenmesi ve hukuk devleti anlayışının gelişmesiyle, birey-devlet ilişkisi sağlam, gerçekçi ve akılcı bir temele kavuşmuştur. Devlet artık, birey için varolan, bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri, temel hak ve özgürlüklerini hayata geçirebilmek için var olan bir kurum haline dönüşmüştür.

Birey-devlet ilişkisinin bu günkü duruma erişmesi, verilen büyük mücadeleler sayesinde olmuştur. Yine burada birçok düşünürün önemli katkıları olmuştur. Şimdi bu katkıyı sunan düşünürlerden bazılarının görüşlerini açıklayalım.

Yusuf Has Hacıp

Yusuf Has Hacıp, 11. yüzyılda yaşamış ünlü Türk düşünürü ve şairidir. Birey, devlet ve yaşamı konu alan "Kutadgu Bilig (mutluluk veren kitap) adlı eseriyle ün kazanmıştır.

Yusuf Has Hacıp bu eserinde, İslam dünyasındaki ahlak anlayışını, buna bağlı olarak devlet anlayışını ve eski Türk topluluklarındaki gelenek, görenek ve düşünceleri irdeler. Dönemin toplumsal kurumlarını ve yaşam biçimini analiz eder. Eserde, bilginin ve dilin değeri üzerinde durur, iyiliği, akı ve adaleti över.

Yusuf Has Hacıp, devletin nasıl olması gerektiği ve devletin ideal bir devlet olabilmesi için sahip olması gereken özellikler üzerinde durur. Ona göre devletin ideal bir devlet olabilmesi için, akla, adalete, doğru ve adil yasalara dayanması gerekir. Devlet, bireyi mutlu etmeyi amaçlamalı, bireyin gelişmesine ve daha iyi bir konuma gelmesine katkıda bulunmalıdır. Buna karşın birey de boş durmayıp, Tanrının buyruklarını özümseyerek, erdemli olmaya çalışmalıdır. Böylelikle birey-devlet ilişkisi sağlam temellere oturmuş olur.

Charles De Montesquieu

Fransız siyaset bilimci, felsefeci ve toplum bilimci Montesquieu (Monteskiyö, 1689-1755) ünlü eseri "kanunların Ruhu"nda üç yönetim biçiminden söz eder. Bunlar, cumhuriyet, monarşi ve despotizm (baskıcı yönetim)dir. Cumhuriyet yönetimi kendi içinde aristokrasi ve demokrasi olmak üzere ikiye ayrılır. Egemenlik soylu küçük bir azınlığın elinde ise aristokrasi, halkın çoğunluğunun eline geçtiğinde de demokrasi ortaya çıkar. Demokrasi, halkın kendi kendisini yönettiği yönetim biçimidir. Monarşi, tek bir kişinin ülkeyi yasalara uygun olarak yönetmesidir. Bu yönetim biçiminde yetkiler çoğunlukla miras yoluyla babadan oğla geçer. Despotizm ise, tek bir kişinin toplumu keyfine göre yönetmesidir.

Ona göre, bu üç yönetim biçimine denk düşen üç temel duygu vardır. Cumhuriyet erdeme, monarşi onur, şan ve şerefe, despotizm ise korkuya dayanır.

Bütün yönetim biçimlerinin eksikliklerini ve üstün yanlarını açıkladıktan sonra Montesquieu şu soruyu sorar: "İktidar gücünün kötüye kullanılmasını önlemek için ne yapılmalıdır?" sorusuna verdiği yanıt ise "İktidarı iktidarla durdurmaktır. Başka bir deyişle, iktidarın gücünü, başka güçlerle sınırlamak gerekir.

Montesquieu'ye göre devletin üç gücü vardır: yasama, yürütme ve yargı. Bu güçlerin tek elde toplanması güçler ayrılığının olmadığını gösterir ki bu durum tehlikelidir. Bundan dolayı bu güçler ayrı ayrı ellerde toplanmalıdır. Bu sayede iktidar, diğer bir iktidarla sınırlandırılmış olur.

Montesquieu'ye göre, ancak bu üç gücün ayrıldığı toplumlarda, bireyin hak ve özgürlükleri güvence altına alınabilir. Sonuç olarak birey-devlet ilişkisi emreden itaat eden ilişkisinden çıkar. Böylece, hukuk devletin işlediği, hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı toplumlarda birey-devlet ilişkisi meşruluk kazanır.

ÖZET

Siyaset felsefesi: En genel anlamda, bir bütün olarak siyasetin özünü, doğasını, amaçlarını, kapsamını ve içeriğini araştıran; siyasetin sorunlarını, soru edindiği konuları felsefi bir gözle inceleyen; ideal devlet düzeni önerilerine yoğunlaşarak devletin yapısını, kaynağını, ödevlerini ve değerini felsefeye özgü yöntemlerle temellendiren felsefe dalıdır.

Siyaset felsefesini siyaset biliminden ayırmak gerekir. Çünkü siyaset bilimi var olan siyasi kurumları ve siyasi yönetim biçimlerini, değer yargısında bulunmadan, bilimsel olarak inceler. Oysa siyaset felsefesi, olması gerekeni inceleyen felsefe dalıdır.

Siyaset felsefesinin temel kavramları: iktidar, devlet, meşruiyet, egemenlik, bürokrasi, sivil toplum, ütopyadır.

Siyaset felsefesinin temel soruları şunlardır. "Devletin işlevi nedir?", "İktidarın kaynağı nedir?", "Birey-devlet ilişkisi nasıl olmalıdır?", "Sivil toplumun anlamı nedir?", "İdeal düzen olabilir mi?"

Siyaset felsefesi bu benzer soruları ortaya atar ve yanıtlarını bulmaya çalışır. Örneğin; İdeal düzen olabilir mi? sorusuna felsefe tarihinde çok farklı yanıtlar verilmiştir. Öncelikle soruya verilen yanıtları iki grupta toplayabiliriz: İdeal düzen olanaklı değildir diyenler ve ideal düzen olanaklıdır diyenler.

İdeal düzen olanaklı değildir diyenler, sofistler ve nihilistlerdir. Sofistlere göre, bütün insanlara uyacak, bütün insanların kabul edebileceği ideal bir düzen olamaz. Nihilistler siyaset felsefesinde her türlü düzeni reddettikleri, birey üzerinde hiçbir baskıyı kabul etmedikleri için ideal düzeni de reddetmişlerdir.

İdeal düzenin olanaklı olduğunu savunanların bazıları, özgürlüğü temel alarak ideal bir düzenin kurulabileceğini (liberalizm), bazıları da eşitlik temel alınarak ideal bir düzenin kurulabileceğini (sosyalizm) savunmuşlardır.

İdeal düzen arayışları kimi zamanda ütopyalar biçiminde karşımıza çıkar. Ütopya, gerçekte var olmayan ama gelecekte var olabileceği düşünülen devlet ve toplum tasarımlarıdır. Ütopyalar, gerçekleşmesi istenen ütopyalar ve gerçekleşmesinden korkulan ütopyalar olmak üzere ikiye ayrılır.

Gerçekleşmesi istenen ütopyalar şunlardır:

Platon'un tasarladığı "Devlet",

Farabi'nin tasarladığı "Erdemli Toplum",

Thomas More'un tasarladığı "Ütopya",

Campanella'nın tasarladığı "Güneş Ülkesi"

Gerçekleşmesinden korkulan ütopyalar ise şunlardır: George Orwell'in tasarladığı "1984" ve Adous Huxley'nin tasarladığı "Yeni Dünya"

TEST II

1. Siyaset felsefesi felsefenin, siyasal yaşamı konu alan, özellikle devletin özü, kaynağı ve değerinin ne olduğunu araştıran dalıdır. Siyaset felsefesi, siyaset biliminden farklıdır. Siyaset bilimi, siyasal yapıları olduğu gibi betimlerken, siyaset felsefesi siyasal alana eleştirel, kuşkucu yaklaşır ve olması gerekeni belirtir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi siyaset felsefesinin ilgilendiği konulardan değildir?

- A. Siyasal yaşamın nasıl olduğu
- B. Devletin nasıl olması gerektiği
- C. Meşruiyetin ölçüsünün ne olduğu
- D. Egemenliğin nasıl sağlanacağı

2. Hukuk devleti, yazılı kanuna dayanan, yöneten ve yönetilenleri aynı hukuk kurallarının çevrelediği devlettir. Meşruiyet ise yasaya uygunluktur. Her meşru devlet, hukuk devleti değildir.

Bu açıklamaya göre, aşağıdakilerden hangisi bu görüşü doğrular nitelikte değildir?

- A. Meşruiyet devletin yasalarına uygunluktur
- B. Hukuk devleti, vatandaşlar ile yöneticileri aynı gözle görür
- C. Hukuk devleti olmak, çağdaş devletin özelliklerindendir. Oysa İlk ve Orta Çağda yaşamış meşru devletler vardır.
- D. Hukuk devleti olmayan devlet, meşru değildir.

3. İktidarın kaynağı toplumu meydana getiren bireylerin ortak iradesinde bulan Hobbes, devletin varolmaması durumunda insan yaşamının nasıl bir seyir alacağını şöyle yanıtlamışlardır: “İnsan insanın kurdudur.” dolayısıyla devlet olmazsa insanlar birbirlerine zarar verir.

Buna göre, Hobbes aşağıdakilerden hangisine karşı çıkmıştır?

- A. Özgürlüğü temel alan liberal yaklaşıma
- B. Uzlaşmacı ve hoşgörülü yaklaşıma
- C. Düzeni reddeden anarşist yaklaşıma
- D. İdeal düzen vardır diyen yaklaşıma

4. Bazı düşünürler, insanların devlet olmadan da adil ve uyumlu bir düzen içinde yaşayabileceklerini, insanların üstünde bir devlet sisteminin kurulmasının, onlara zarar verdiği ve kötülük ettiği kanısındadırlar. Bu nedenle bu düşünörlere göre devlet, insanlar için gerekli bir kurum değildir.

Bu düşönceleri savunan bir kişi, siyaset felsefesinde nasıl adlandırılabilir?

- A. Liberalist
- B. Anarşist
- C. Sivil toplumcu
- D. Ütopyacı

5. - Kimi toplumlarda iktidar gücünü krallar kullanır. Kral, Tanrı adına toplumu yönetir ve Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul edilir.
- Kimi toplumlarda iktidar özgür bir seçimle işbaşına gelir ve burada iktidar varlığını halkın özgür iradesinden alır.

Yukarıdaki açıklamalar siyaset felsefesinin hangi sorusuna cevap oluşturur?

- A. İktidar nedir?
- B. Yönetim ne demektir?
- C. İktidarın kaynağı nedir?
- D. Egemenliğin kullanma biçimleri nelerdir?

6. İlk olarak Thomas More tarafından kullanılan ve uygulanması olanaksız olan toplum düşleri anlamına gelen felsefe terimi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A. İdea
- B. Fenomen
- C. Ütopya
- D. Bürokrasi

7. Protagoras'a göre, insan herşeyin ölçüsü olduğundan düzen kavramı da kişiden kişiye, toplumdan topluma ve aynı toplum içinde zamanla değişir.

Buna göre, sofistlerin ideal bir düzen konusunda aşağıdaki hangi görüşü savunduğu söylenebilir?

- A. İdeal toplumsal düzen, çağın gereklerine göre kurulmalıdır.
- B. İdeal toplum düzeni özgürlüğe dayanmalıdır.
- C. Eşitliği sağlayacak olan düzen idealdir.
- D. İdeal bir toplum düzeninden söz edilemez.

8. Platon'a göre, "Devlet doğal düzenin bir devamıdır. Nitekim devlette bulunan sosyal sınıflar da insanda bulunan bazı yetilerin karşılığıdır. Örneğin, işçi sınıfı insandaki beslenme güdüsüne, asker sınıfı, insandaki iradeye, yöneticiler sınıfı da insandaki akla karşılıktır. Bu anlamda devlet, doğanın devamı olarak sanki büyük bir insandır.

Buna göre, Platon'un savunduğu devlet düşüncesi temel olarak aşağıdakilerden hangisidir.

- A. Devlet ve insan birbirine benzerler.
- B. Halkın ve devletin çeşitli ihtiyaçları vardır.
- C. Devlette farklı yöneticisınıflar vardır.
- D. Devletin farklı kurumları insanların insanların farklı ihtiyaçlarını karşılar.

9. Bürokrasi, toplumda tabandan yukarıya doğru çıktıkça daralan bir yapı içinde örgütlenmiş olan, kişisellikten uzak genel kurallara göre çalışan profesyonel görevliler grubunun adıdır. Bürokrasiyi belirleyen temel özellik, oldukça gelişmiş iş bölümü ve görevlerde uzmanlaşmadır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bürokrasiyi oluşturan unsurlardan değildir?

- A. Göreve atanmış memurlar
- B. Genel kişisellik
- C. Gelişmiş iş bölümü
- D. Uzmanlaşma

10. Sivil toplumun en belirgin özelliği bireylerin haklarını devlete karşı koruyabilmesidir. Ancak bu hakların korunmasının ölçülerinin ne olacağı her zaman sorun olmuştur. Benzer biçimde devletin de bireyler üzerindeki uygulamalarının yasalara uygunluğu gerekmektedir. Devletin keyfi uygulamalardan uzak, pozitif hukuka ve yasalara uygun davranması gerekir.

Açıklamada aşağıdaki sorulardan hangisinin yanıtı tartışılmaktadır?

- A. Devletin görevi ne olmalıdır?
- B. Devlet gücünü nereden alır?
- C. İktidarın kaynağı nedir?
- D. Meşruiyetin ölçütleri nelerdir?

ÜNİTE III

ESTETİK

A. ESTETİĞİN KONUSU

1. Felsefe Açısından Sanat

a. Sanat

1. Taklit
2. Yaratma
3. Oyun

b. Sanat Eseri

2. Estetiğin Temel Kavramları

a. Güzellik Problemi

b. Güzellik - Hakikat - İyi - Hoş - Yüce İlişkisi

B. ESTETİĞİN TEMEL SORULARINA YAKLAŞIMLAR

1. Estetik Yargıların Yapısı

2. Ortak Estetik Yargıların Olup Olmadığı

- a. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Reddedenler
- b. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Kabul Edenler

ÖZET

TEST III

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümü çalıştığınızda;

- * Estetiğin konusunu öğrenecek,
- * Felsefe açısından sanat kavramını bilecek,
- * Estetiğin temel kavramlarını kavrayacak,
- * Estetik ve Sanat kavramları hakkında bilgi sahibi olacaksınız.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

Bu bölümü kavrayabilmek için;

- * Konu içerisinde ilk kez karşılaştığınız kavram ve deyimleri, konu içerisindeki tanımlardan veya kitabınızın sonunda yer alan sözlükten bulup okuyun.
- * Soruları cevaplayınız.
- * Uyarıları dikkatle okuyun, gerekiyorsa yazınız.
- * Konuyu daha ayrıntılı öğrenmek için kitabınızın sonundaki kaynaklardan yararlanınız.

ÜNİTE III ESTETİK

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. *Felsefe sözlüğünden ya da kitabınızın sözlük bölümünden aşağıda verilen kavramların anlamlarını öğreniniz.*

sanat
estetik obje
yüce
güzellik
yaratım
zanaat

2. *"Sanat eseri" denildiğinde aklınıza hangi türden eserlerin geldiğini düşününüz.*
3. *"Güzel, doğru ve iyi" kavramları arasında ne tür farklılıklar vardır? Araştırınız.*

A. ESTETİĞİN KONUSU

Grekçe "aisthesis" kavramından gelen estetik kelimesi, güzelliği ve güzel sanatların doğasını inceleyen bir felsefe dalı olarak tanımlanabilir.

Her ne kadar estetiğe ilişkin konular ilk çağlardan beri bir takım filozoflar tarafından tartışılmışsa da, bağımsız bir araştırma alanı olarak ilk defa Alman düşünürü Alexander Baumgarten (Aleksandır Bomgarten, 1714-1762) tarafından geliştirilmiştir. Baumgarten'e göre estetik, duyuşal bilginin bilimidir, konusu duyuşal yetkinliktir. Gerçekleştirmek istediği de güzel üstünde düşünme sanatıdır.

Estetik, insanın dış dünyaya gösterdiği, "güzel" ve "çirkin" sözcükleriyle dile gelen tepkileriyle ilgilidir. Ancak "güzel" ve "çirkin" terimlerinin kapsamı belirsiz, anlamları da öznel ve görelidir. Bu nedenle estetik, hem güzelin yalnızca öznel olmayan, yani nesnel bir içerik taşıyan bir tanımını yapmaya hem de değişik terimler (güzel, çirkin, hoş, yüce vb.) arasındaki bağıntıları belirlemeye çalışır. Bu nedenle estetik, güzelliğin ne olduğu, insanlar arasında ortak bir güzellik anlayışının olup olmadığı gibi sorulara yanıt vermeye çalışır. Estetiğin konusu sadece sanattaki güzellik değil aynı zamanda doğadaki güzelliktir. Bu nedenle estetik sanat felsefesinden ayrılır. Dolayısıyla estetiğe "güzellik felsefesi" demek yanlış olmayacaktır.

1. Felsefe Açısından Sanat

a. Sanat

En basit tanımıyla sanat, insanın kendi çevresi ile kurduğu ilişkiyi estetik bir ifadeyle sunması demektir. Mimarlıktan müziğe, resimden sinemaya kadar olan bütün etkinlikler insanın doğayı ve toplumu yorumlamasıyla ortaya çıkar.

Sanat eseri tektir, yani her sanatçının üretmiş olduğu eser öznel bir nitelik taşır ve biriciktir. Bu nedenle aynı konu üzerine üretilmiş sanat eserleri birbirlerinden farklı niteliklere sahiptir.

Felsefe açısından sanata bakıldığında ilk soru, bir sanat eserinin nasıl oluştuğu, daha doğrusu sanatçının eserlerini nasıl ortaya koyduğuna ilişkindir. Bu soruya estetik alanında farklı yanıtlar verilmiştir. Bu yanıtlar da doğal olarak sanata farklı tanımlar getirilmesine neden olmuştur. Şimdi bunlar üzerinde duralım.

1. Taklit Olarak Sanat

Kimi düşünürler sanatın, sanatçı tarafından gerçekliğin, çevrenin ya da görünenlerin bütünüyle taklit edilmesiyle ortaya çıktığını ileri sürmüştür.

Bu yaklaşım temelini asıl olarak Platon'un yansıtma (mimesis) kuramından alır. Daha önceki bölümlerden hatırlanacağı gibi Platon'a göre gerçek dünya nesneler dünyası değil fakat idealar dünyasıdır. İçinde yaşamış olduğumuz bu dünya bir gerçek değildir, fakat idealar dünyasının bir yansımasıdır.

İşte sanatçı, gerçek olmayan, bütünüyle idealar dünyasının bir taklidi, bir yansıması olan bu dünyayı eserlerinde tasvir etmektedir. Bu nedenle Platon'a göre sanatçının yaptığı "taklidin taklidi"nden başka bir şey değildir. Bu nedenle Platon sanatçıları taklitçi olmakla niteleyerek küçümser.

Platon'a göre gerçek sanatçı Tanrı'dır. Gerçek sanat eseri de evrenin bizzat kendisidir. Sanatçı, bu nedenle, görünenlerle yetinmeyip onların arkasında yatan özü araştırmaya çalışmalıdır.

Benzer olarak Aristoteles'e göre de sanat bir taklittir. Ancak Platon'dan farklı olarak Aristoteles idealar dünyasına inanmaz. Ona göre bu dünya gerçek dünyadır ve sanatçı da bu dünyayı taklit etmektedir. Bu nedenle sanat "gerçeğin taklidi" anlamına gelir.

Bu yaklaşıma göre bir sanat eseri, aslını en güzel biçimiyle yansıttığı müddetçe güzel sayılabilir.

Platon ile Aristoteles'in sanata ilişkin yaklaşımlarındaki temel farklılıklar nelerdir? Yanıtlayamadıysanız konuyu tekrar okuyunuz.

2. Yaratma Olarak Sanat

Bu yaklaşım, diğerinden farklı olarak sanatı sanatçının bir yaratımı olarak kabul eder. Dolayısıyla sanat eseri sanatçının doğayı basitçe taklit etmesi değil, onu kendi yeteneği ve hayal gücünü de kullanarak oluşturmaktır. Bu nedenle bu yaklaşım için sanatçının kendi yaratıcı gücü sanatın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynar.

Croce (Kroçe, 1866-1952)'ye göre bu yaratma gücü hem bireysel hem de manevi bir etkinlik olarak görülebilir. Sanatçı dışarıdan almış olduğu izlenimlerle işe başlar ve bu izlenimler sanatçı için ham bir malzemedir. Sanatçı, bu ham malzemeleri işler, dönüştürür ve bir sentez haline getirir. Bu sentezi de resim, müzik, sinema gibi sanat dalları aracılığıyla bir anlatım biçimine dönüştürür.

Sanatçı açısından yaratma, her zaman biriciktir. Yani herhangi bir konu estetik olarak aktarılırken her zaman aynı nitelikte aktarılamaz. Bir müzik parçası sanatçının zihninde bir kez oluşur ve istese de aynı parçayı ikinci kez yapamaz. Bu sadece müzikte değil diğer bütün sanat dallarında da geçerlidir. Bu nedenle, örneğin Vadideki Zambak (Balzac), İnce Memet (Yaşar Kemal), Ana (Gorki), Sessiz Ev (Orhan Pamuk) gibi romanlar sadece bir kez yazılabilir. Bir sanat eseri bu nedenle tektir, özgündür ve tekrar edilemez.

Taklit ve yaratma olarak sanat yaklaşımları arasındaki temel fark nedir? Yukarıdaki açıklamalar ışığında yanıtlamaya çalışınız.

3. Oyun Olarak Sanat

Bu yaklaşım, oyun ile sanat arasında bir takım benzerlikler kurar. Çünkü her ikisi de insanı gündelik yaşamın kaygılarının, sıkıntı ve korkularının dışına çıkarır, her ikisi de zevk verir ve yarar amacı gütmaz.

Bu yaklaşımın temsilcisi Schiller (Şiller, 1759-1805), "İnsan oynadığı sürece tam bir insandır." demektedir. Ona göre sanatçı madde ve biçime ilişkin her şeyle oynar ve sanat eseri de böyle ortaya çıkar. Dolayısıyla ona göre insan ancak sanat eserinde tam olarak özgürlüğüne kavuşur.

b. Sanat Eseri

Bir sanat eserinin en temel işlevi, onu izleyen insanda estetik bir duygu oluşturmastır. Bu nedenle sanat eseri estetik bir nesne olarak da değerlendirilebilir.

Bu kitabın ilk bölümünde de anlatıldığı gibi, her sanat eseri aslında özne-nesne ilişkisinden ortaya çıkmış bir bilgidir aynı zamanda. Sanatçı, değişik araçlar kullanarak bir üretimde bulunur. Kullandığı nesne ise var olan her şeydir. Bu etkileşim sonucunda da ürettiği şey bilgidir, yani bir yapıttır.

Sanat eseri, kendisine yönelen, onu kavrayan ve sonuçta estetik bir haz alan izleyici / dinleyici ile başka bir anlam daha kazanır. Bir sanat eserinin izleyicisi olan insan da bir takım değerlendirmelerde bulunur ve bu da bir bilgidir. Bu değerlendirmeler, değer atfetme, değer biçme, eleştirme biçimlerinde olabilir.

Sanatçı da filozof ve bilim adamı gibi onu çevreleyen bir dünyada yaşar. Ama sanatçı, bu dünyanın zamana göre değişen özelliklerini anlamlandırmaya çalışarak yarattığı ürünlerde de bu düşüncelerini yansıtır. Örneğin sanat da adalet, eşitlik, sevgi gibi değerlere ilişkin bir takım mesajlar verir, ama bunu felsefenin yaptığı gibi tanımlamaya

kalkışmaz, bu kavramlara ilişkin somut durumları yine somut bir eserle ortaya koymaya çalışır. Bu nedenle sanat bilim ve felsefenin tamamlayıcısı olarak görülebilir.

Genel olarak sanat eserinin özellikleri aşağıdaki gibi belirlenebilir.

- Her sanat eseri, özgün, kendine ait bir takım özellikleri olan bir insan yaratusıdır.
- Sanat eserine yönelen, onu yorumlayan ve ondan estetik bir zevk alan bir alımlayıcı (izleyici / dinleyici) özneye gereksinim vardır.
- Bir eserin biçimi ile anlatmak istediği içerik arasında yakın bir ilişki vardır. İçerik ve biçim birlikte bir anlam taşır. Her ikisi de tek başına bir eseri sanat eseri yapmaya yetmez.

Yukarıda bir sanat eserinin işlevinin insanda estetik tepkiler doğurması olduğunu belirtmiştik. O eserin yaratıcısı tarafından hangi amaçla yaratıldığı onu izleyen insanda oluşacak tepkiyi doğrudan etkilemez. Bu durumda sanat eserini şu biçimde tanımlayabiliriz: **İnsanlar tarafından oluşturulmuş ve insanda estetik hazlar oluşturma işlevi olan yapıdır.**

2. Estetiğin Temel Kavramları

a. "Güzellik" Problemi

Estetiğin temel problemi güzelin ne olduğu konusudur. Estetik, her ne kadar Baumgarten tarafından bağımsız bir felsefe dalı olarak kurulmuşsa da, "güzel" olana ilişkin sorular İlk Çağ'dan beri yanıtlanmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki tablo, farklı filozofların güzellik problemine yaklaşımlarını göstermektedir.

Güzellik değerinin taşıyıcısı olan her şeye estetik nesne adı verilir. Çünkü estetik dikkat her zaman bir nesneye yöneliktir. Bu dikkatin konusu olan şeyler sadece o eserin maddesel yanı olmayıp (bir resmin tuvali, boyaları; bir heykelin taşı vb.) aynı zamanda bu maddesel özelliklerin bir araya gelip oluşturdıkları anlamlardır.

Güzelliğin taşıyıcısı olan nesneler karşısında hoşlanan, heyecanlanan, kısaca bir tepki gösteren varlığa ise estetik özne denir. Estetik özne, sanat eserinden ya da genel olarak güzellikten bir haz, bir tat alan kişidir.

Belli bir estetik değere sahip nesneye ya da sanat eserine, sanatın kendisine ve onun değerine ulaşma imkanı veren davranışa ise estetik tavır adı verilir. Estetik tavır bir fayda amacı taşımaz. Örneğin bir doğa parçasını oraya yapacağı ev için beğenen bir kişi estetik bir tavır içinde değildir. Ama sadece bir güzellik duygusu, hoşla gitme yarattığı için beğenen bir kişi estetik tavra sahiptir. Yalnız estetik nesne sadece hoşla gittiği için değil, bir değer, bir anlam içerdiği için özneyi ilgilendirir.

Estetik haz, öznenin estetik nesne ile kurduğu ilişki sonucu ulaştığı anlamlardan dolayı elde ettiği hoşlanma duygusudur. Ancak her hoşlanma duygusu estetik bir haz değildir. Çünkü güzel bir yemekten ya da çok istediğimiz bir şeyin bize hediye edilmesinden alınan haz estetik bir hoşlanma değildir. Ancak sanat eserlerinin bizlerde yarattığı hoşlanma duygusu bir estetik haz olarak değerlendirilebilir.

Özne, estetik nesne ile kendisi arasında estetik bir ilişki kurduğunda estetik bir tavır içine girmiş olur ve böylece de estetik hazza ulaşır.

Diğer taraftan, doğadaki güzellik ile sanattaki güzellik her zaman birbiriyle örtüşmez. Çünkü doğada güzel olan bir nesne bir sanatçının elinde çirkin bir nesneye dönüşebileceği gibi, doğada çirkin olarak değerlendirdiğimiz bir başka nesne bir sanatçının elinde güzel bir nesneye dönüşebilir. Aristoteles bunu, "gerçeklikte tiksiniyor baktığımız şeyler, bir sanat eseri haline gelince hayranlıkla bakarız." sözleriyle anlatmak istemiştir.

b. Güzellik-Doğruluk-İyi-Hoş-Yüce İlişkisi

Bir takım düşünürler güzellik ile doğruluk arasında yakın bir ilişki olduğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin Platon'a göre güzelliği kavrayan kişi aynı zamanda doğruluğu da kavrayacaktır. Platon'a göre güzel olan iyi, hoş ve yücedir aynı zamanda.

Kant ise güzelliğin doğrulukla bir ilişkisinin olmadığını, bir kavrama ve bilgiye dayanmadığını, insanın beğeni duygusuyla ilişkili olduğunu ileri sürer. Çünkü doğruluk bir bilgiyle ilgili olarak kullanılan bir kavramdır. Örneğin bir sanat eserine "doğru" denmez, olsa olsa "güzel" ya da "çirkin" denilebilir.

Kant, güzel olanı iyi ve hoş olandan da ayrı tutar. Ona göre "iyi", ahlakla ilgili bir kavramdır ve bir davranışa ilişkindir. Yani "iyi"nin bir eyleme dönüşmesi gerekir, güzelden ise estetik bir zevk almak yeterlidir. Kaldı ki, her güzel iyi olmayabilir, her iyi de güzel olmayabilir. Aynı zamanda güzel ile yüce de birbirlerinden farklıdır. Çünkü güzel, sınırlı bir nesneyi gerektirir, yüce ise sınırsızlıktan, sonsuzluktan gelir. Güzellik hoşlanma duygusu yaratırken, yücelik karşısında saygı ve hayranlık duyarız.

Güzel ile yüceyi birbirinden ayrı tutan bir başka filozof Aristoteles'tir. Ona göre güzellik ve orantı arasında yakın bir ilişki vardır ve orantısız olarak hayal gücünün sınırlarını zorlayan bir şeye güzel denemez. Sözelimi gökyüzü sınırsız ve sonsuzdur, bundan dolayı ona yüce denebilir ama güzel denilemez.

Estetik özne, estetik nesne, estetik tavır ve estetik haz kavramları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

B. ESTETİĞİN TEMEL SORULARINA YAKLAŞIMLAR

1. Estetik Yargıların Yapısı

Bir sanat eseri karşısında "güzel" ya da "çirkin" biçiminde değerlendirmelerde bulunuruz. Bu türden yargılara estetik yargılar adı verilir. Bu estetik yargılar doğal olarak bilimdeki yargılardan farklıdır. Örneğin, "Bırakılan taş yere düşer." yargısı bilimsel bir yargıdır ve estetik yargılardan farklı özellik taşır. Öncelikle, bilimsel yargılar "doğru" ya da "yanlış" biçiminde değerlendirilirken estetik yargılar "güzel" ya da "çirkin" biçiminde değerlendirilir.

Estetik yargıları daha iyi anlayabilmek için, kısaca onun özelliklerine bakmak gerekir.

- Estetik yargılar bireyseldir. Herkes beğenisini özgürce değerlendirip ifade eder. Bu beğeni, kişinin duygularına bağlıdır ve tamamen özeldir.
- Estetik yargılar subjektiftir. Renkler, şekiller, sesler kişiler tarafından farklı değerlendirilir. Hoşa gitme ve güzel bulma olayları mantıksal yargılar gibi değerlendirilemez. Kimse kendisinin güzel bulduğunu başkalarının da güzel bulmasını bekleyemez. Çünkü bu yargıların subjektif (kişiye has) olduğu baştan kabul edilir. Oysa bilimsel yargılar bütün insanlar için geçerli olan nesnel yargılardır. Bu nedenle birey ya da gruplara göre değişiklik göstermez.
- Estetik yargılar zorunludur. Bu zorunluluk ortak estetik duygudan gelir. Güzelin dünyası hoş dediğimiz alandadır. Hoşluktan dolayı duyulan haz tamamen keyfi ve kişinin kendisi için olduğu halde, güzelden dolayı duyulan haz başkalarında da bulunur ve zorunlu bir hoşlanmadır. Bu haz bütün insanlarda olması gereken bireyüstü bir hazdır.
- Estetik yargılar relatiftir (görelidir). Yani zaman içinde değişikliğe uğrayabilirler.
- Estetik yargılar kültürel özelliklerden etkilenir. Kültürü ve kişiyi etkileyen bütün faktörler estetik yargıyı da etkiler. Bir toplumun değişik tarihi dönemlerinde değişik estetik yargılar olabilir. Aynı zaman diliminde değişik dini, millî, mahalli ve sınıfsal topluluklar birbirinden farklı estetik değerlere sahip olabilirler. Bir toplulukta gençlerle yaşlılar, eğitilmişlerle eğitilmemişler birbirlerinden farklı zevklere sahip olabilirler.

2. Ortak Estetik Yargıların Olup Olmadığı

Bir sanat eseri, onları yapan sanatçının ve onları değerli bularak alan, koruyan, seyreden, dinleyen, okuyan estetik beğeni sahiplerinin ortak çabalarıyla ortaya çıkar. Estetikte en çok tartışılan konuların başında, insanlar arasında ortak estetik yargıların olup olmadığı konusu gelmektedir. Bu alandaki fikirler de iki zıt grup içinde toplanır.

a. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Reddedenler

Latinedeki "De gustibus non est disputandum" sözü (Türkçedeki yaygın ifadesi "renkler ve zevkler tartışılmaz") öteden beri ortak estetik yargıların olamayacağını savunanların temel dayanağıdır. Bunlara göre herkesin bir zevki, bir beğenisi vardır. Kimi menekşeyi sever kimi orkideyi; kimi deniz kenarında tatil yapmayı sever kimi yaylalarda; kimi halk müziğini sever kimi klasik batı müziğini; kimi Picasso'yu sever kimi Salvador Dali'yi. Yani herkesin bir zevki ve beğenisi vardır ve bunun doğruluğu ve yanlışlığı tartışılmaz. Herkesin zevki ve beğenisi kendince doğrudur ve haklıdır. "Onda ne buluyor" diyebilirsiniz, ama onun zevkinin nedenini soramazsınız.

Felsefe tarihinde estetik yargıların ve hatta ahlaksal ve mantıksal yargıların bile ortak olmadığını ve tartışılabileceğini söyleyenler önce sofistler, sonra da duyumculardır. Onlara göre, mademki bilgilerimiz duyu organlarımıza bağlıdır, o halde herkesin kendi duyumlarıyla oluşturduğu bilgiler, verdiği hükümler kendisine göre doğrudur. Hiç kimse kendi duyumlarının daha doğru bilgiler vereceğini savunamaz. Zevk ve beğeniye dayanan estetik yargılarda ise bunu hiç söyleyemez.

Ortak estetik yargıların varlığını reddeden bir diğer estetikçi Croce'dir. Ona göre bir sanat eseri bir bilim adamı tavrıyla nesnel olarak alınıp incelenemez. Bu nedenle bir eser hakkında herkesin kabul edebileceği genel geçer bir yargıya ulaşılamaz.

b. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Kabul Edenler:

Daha önce estetik yargının özellikleri anlatılırken, bu yargıların subjektif de olsa bir genellik ve zorunluluğa sahip olduğu belirtilmişti. Bazı sanatçılar ve onların ortaya koyduğu eserler çok seyrediliyor, dinleniyor, okunuyorsa, bunlarda herkesin kabul ettiği yüksek estetik değerlerin var olduğu düşünülebilir.

Kant, duysal beğeniye dayanan bazı yargıların tamamen sınırlı ve kısa süreli kişisel yargılar olduğunu, ama gerçek estetik yargıların duysal olmaktan çıkıp düşünsel düzeye çıktığını, kişisel olmaktan çıkıp zorunlu ve genel geçerli hale geldiğini ileri sürmektedir. Ona göre beğeni yargıları insanların ortak estetik duygusuna dayanmaktadır ve bu nedenle de insanlar arasında ortak estetik yargıların bulunduğunu söylenebilir. İnsanlardaki güzellik duygusu çıkarsız bir hazdır. Her insan çıkarsız bir hazla bir nesneye yöneldiğinde aynı güzelliği görecektir ve ortak bir estetik yargıya varacaktır.

Baumgarten de güzelliği bir mantıksal kategori, "hakikatın ikiz kardeşi" kabul etmektedir. Hatta ona göre bazı estetik yargılar üzerine mantıksal yargılar kurup "Bütün güller güzeldir.", "Picasso'nun bütün eserleri güzeldir" gibi objektif genel geçerliği olan yargılara ulaşırız.

ÖZET

Estetik, güzelliğin ne olduğu, insanlar arasında ortak bir güzellik anlayışının olup olmadığı gibi sorulara yanıt vermeye çalışan felsefe dalıdır. Estetik, hem doğadaki hem de sanattaki güzellik anlayışıyla ilgilenir.

Sanat eserinin ne olduğu konusuyla ilgili olarak üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Taklit kuramı sanatın doğada bulunan her şeyin taklit edilmesiyle oluştuğunu, yaratma kuramı sanat eserinin sanatçının özgün bir yaratısı olduğunu, oyun kuramı ise sanatın oyundan doğduğunu savunur.

Güzellik kavramı Platon'da bir idea olarak, Aristoteles'de oran ve orantı olarak, Kant'da ise hoşlanılan bir şey olarak tanımlanmıştır.

Estetik temel olarak iki soru sorar. Bunlardan birincisi, estetik yargıların yapısıyla ilgilidir. Estetik yargılar; öznel, bireysel, zamana ve çağa göre değişen ve zorunlu yargılar olarak değerlendirilir.

İkinci soru, insanlar arasında ortak yargıların olup olmayacağıyla ilgilidir. Bu türden yargıların olmayacağını ileri sürenler estetik yargıların öznelliğine vurgu yaparlar. Ortak yargıların olabileceğini ileri sürenler ise estetik yargıların zorunluluğuna dikkat çekmektedirler.

ESTETİK VE SANAT

Estetik, sanatsal tasarım sürecinde önemli etkenlerden biridir. Sanat alanında "temel" olarak alınan estetik, felsefi ve kuramsal çözümleme ilkelerini özümsemek isteyen sanatçı, sanat eğitimcisi ve sanat öğrencisi için, bilimsel öğreti niteliğindedir.

Sanat sorunlarını ele alırken, sanatçının bireysel yanını ve sanatsal etkinliğinin özel çizgilerini, bilimsel öğreti bazında, estetik ele alır.

Estetik; Sanatta kimi olayların eleştirel çözümlemesi yanında, sanatsal tasarımın genel yasalarını temellendirmek, sanatsal kavramları ve kategorileriyle tanımlamak amacı ile, somuttan soyuta devam eden bir sanatsal serüvenin kuramsal yorumunu kendi alanı içine alır.

Sanatsal etkinliğin, çeşitli yollarla dışavurumlarını çözümlemede ve değerlendirmede, bilimsel öğreti ölçütlerinin oluşturulmasına estetik, önemli oranda katkıda bulunur. Buna göre estetiğin konusu üzerine iki farklı görüşü ileri sürenler vardır. Birinci görüşe göre; Estetiğin bir tek konusu vardır o da, sanatın evrim yasaları ve sanatsal yaratımın özüdür. İkinci görüşe göre; Estetik ile genel sanat kuramı birbirinden büsbütün ayrı iki bilimdir. Genel sanat kuramı, sanattaki evrim yasalarını ve sanatsal yaratımın özünü inceler; buna karşılık Estetik de, sanatta ve gerçeklikte güzel 'in bilimidir.

Bu iki görüş, estetiğin tanımını yaparken pek çok şeyi dışarıda bıraktıkları için, her iki bakış açısı da, kuşkusuz aynı derecede kabule değer bulunmaktan uzaktır. Çünkü estetik, sanatın özünü ve evriminin yasalarını olduğu kadar, güzel ' in çeşitli dışavurumlarını da inceler.

Bilimsel öğretilerde estetik, dünyanın estetik özümsemesinin bağlı olduğu yasaları genelleştirir. Bu yasalar sanatta daha tam, daha çeşitli ve doğrudan bir yolla ortaya çıktıkları için, estetik de, her şeyden önce, sanatın özünü ve genel yasalarını, sanatsal yaratıyı inceleyen bir bilim olarak kendini gösterir.

Dünyanın estetik özümsemesinin, sanatın sınırlarını aşacağını, sanatsal yaratıyı kapsamına aldığı gibi, gerçeklik karşısında insanın koyduğu estetik tavrın daha başka yönlerini içereceğini kabul eden görüşler de vardır. Her durumda; sanat, tarih boyunca estetiğin başta gelen konusu olmuştur. Bilimsel öğretilerde estetiğin temel ilkelerinin her şeyden önce, sanatsal pratiğin genelleştirilmesine dayanmasının nedeni de budur.

Estetiğin asli görevi, modern sanatın kuramsal yorumuna girişmek, ama bunun yanı sıra da modern sanatın üzerinde belli bir etkide bulunmaktadır.

...

Toplumsal gelişim ile beraber, Estetiğin konusunda da gelişim kendini göstermektedir. Estetiğin konusunun tarih içinde değışikliğe uğraması, bilimsel ve felsefi evrimleşmede genel bir yasadır. Örnek; tarım kültüründen endüstri kültürüne geçiş ile, bir "endüstri estetiği"nden de söz edilir olmuştur. Ya da çevre kirliliği ile gündeme gelen, çevre kirliliğini önleme çalışmaları, yönetim bağlamında organizasyonlar, çevre estetiğini de beraberinde getirmiştir. Uluslararası Estetik İncelemeleri Komitesi başkanı İsviçreli estetikçi ve sanat kuramcısı Joseph Gantner, 20.yüzyılda estetiğin evriminin dört evreden geçtiğini söyler. Birinci evre; Klasik estetiğin ortadan silinmesi, İkinci evre; deyişler estetiği (üsluplar estetiği) Üçüncü evre; Yaratıcı fantezi estetiği, Dördüncü evre; Çevre estetiğidir. Bu sınıflandırma estetiğin yargılanması için değil, sanatın çerçevesini aşp, insan hayatını ilgilendiren tüm alanları kendi konusu içerisine alabildiğini vurgulamak içindir.

Estetiğin temel sorunlarından biri, sanatta biçim ile içerik ilişkisi sorunudur. Biçimle içeriğin birliği, içeriğin önceliği ve biçimin etkin rolü gibi etkenler estetiğin sorunları arasında yer alır. Ancak estetik bağlamda sadece bu ilkelerle yetinmek yeterli olmaz. Estetik, biçim ve içerik dahil diğer güzel ilişkilerini konusu içerisine alır.

Estetik, yöntembilimsel düşünce özelliği ile sanat kuramları karşısında, bir üst kuram işlevini yüklenmiş olarak; değışik disiplinler arasındaki ilişkileri inceler, bunların araştırma yöntemlerini ve sınırlarını çözümler, ortaya çıkacak yeni kavramların, tanımlamalara olan katkısını araştırır.

Prof. Dr. Ahmet Atan

TEST III

1. Sanat ve edebiyat, belli bir eğitimi, en azından bir geleneğin görgü ve terbiyesini edinmiş olmayı gerektirir. Bir dünya görüşüne dayanmayan, doğayı, insanı ve insan ilişkilerini kavrayamayan, kısacası bir felsefeden yoksun olan birinin elinden ya da ağzından çıkan şeyin sanat/edebiyat olarak nitelendirilmesi olanağı yoktur. Çünkü sanat, her şeyden önce, en azından dünyayı bilmenin ve yorumlamanın bir aracıdır.

Bu durumda, aşağıdakilerden hangisi gerçek bir sanatçıda olması gereken zorunlu bir özellik olamaz?

- A) Belli bir sanat eğitimi ve görgüsüne sahip olma
 - B) Düşünsel bir yaklaşıma sahip olma
 - C) Dünyayı yorumlayabilecek felsefi bir düşünceyi kullanabilme
 - D) Toplumun en azından bir kesimi tarafından tanınıyor olma
2. Metafizik ve idealist öğretiler sanatı ya tanrı vergisi olarak, ya da insanın bilinçaltı düşünce ve duygularının bir ürünü sayarlar. Oysa sanat, toplumsal bilincin ve insan etkinliğinin nesnel gerçekliği yansıtmasından başka bir şey değildir ve hiç de doğüstü ya da esrarlı bir yanı yoktur. Sanatta gelişme, toplumun toplumsal-ekonomik yapısındaki değişimlerden ileri gelir. Sanat, insanların estetik gereksinimlerini karşılar ve eğitici bir rol oynar. Bu nedenle, idealistlerin ortaya attığı sanat için sanat ilkesi sanatın bu eğitici rolünü yadsır.

Bu parçada sanatla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi eleştirilmektedir?

- A) Sanatın eğitici bir yanının olmaması
 - B) Sanatın toplumun yapısına bağımlı olması
 - C) Sanatın metafizik açıdan değerlendirilmesi
 - D) Sanatın insanların güzellik duygusunu etkilemesi
3. Ege'deki bir koyu, tasarladığı otele uygun olduğu için güzel bulan bir mimar ya da incelemek istediği canlıları barındırdığı için beğenen bir biyolog estetik bir tavır içinde değildir. Aynı koyu, yalnızca, kıyıya vuran dalgaların izlerinden, yamaçtaki ormanın suya yansımından etkilenererek beğenen bir kişinin bu tavrı estetikdir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi estetik tavrın belirleyici bir özelliğidir?

- A) Kişinin bir nesneyi kendi ölçülerine dayanarak beğenmesi
- B) Kişinin, ilgi duyduğu nesneye çıkar gözetmeyen bir beğeni ile yönelmesi
- C) Kişinin hoşuna giden bir nesnenin çoğunluk tarafından da beğeniliyor olması
- D) Kişinin beğenisinin nesnenin bütününe değil, belirli özelliklerine yönelik olması

4. Güneşin batarken ortaya çıkardığı güzellik, bu manzarayı model alarak resim yapan ressamın tablosundaki güzellikten farklıdır. Birincisinde, kişiden bağımsız olan bir güzellik varken, ikincisinde bir insanın yetenek ve yaratıcılığıyla oluşmuş bir güzellik söz konusudur.

Parçaya göre, doğal güzelliği sanat güzelliğinden ayıran yön aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaratıcılığın ürünü olma
- B) İnsanlarda haz uyandırma
- C) Estetik bir değer taşıma
- D) Kendiliğinden var olma

5. Aşağıdakilerden hangisi estetiğin yanıt aradığı sorulardan değildir?

- A) Özgürlük ve sorumluluk arasında bir ilişki var mıdır?
- B) Güzel nedir?
- C) Estetik beğeni ne demektir?
- D) Doğadaki güzellik ve sanattaki güzellik aynı mıdır?

6. Sanatçı doğayı ve olayları olduğu gibi taklit eden değil, ona kendinden bir şeyler katarak yeniden yaratan insandır.

Bu açıklama sanatla ilgili aşağıdaki özelliklerden hangisine uygun düşer?

- A) Estetik özne ve estetik nesne ilişkisine dayanması
- B) Ortak estetik yargılara dayanması
- C) Nesnel bilgi olması
- D) Ürünlerinin somut olması

7. - Platon'a göre, güzel olan bir "ideadır, mutlaktır".
 - Aristoteles'e göre güzel "orantı ve düzendir".
 - Platinos'a göre "tanrısal aklın evrende ışınmasıdır".

Yukarıdaki örneklerle göre, estetik yargıların temel niteliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaratıcılık ve hayal gücüne dayanma
- B) Öznel olma
- C) Duygu ve sezgiye dayanma
- D) Evrensel olma

8. Bir ressam yaptığı resimde kendi yaşadığı olayları ve duygularını, bir edebiyatçı yine kendi duygu ve düşüncelerini romanına yansıtır. Bu nedenle, her sanat eseri öznel bir özelliğe sahiptir.

Bu durumda, sanat bilgisi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Nesnel bir özellik taşımazlar.
 - B) Aynı duygu ve düşünceler değişik biçimlerde ifade edilir.
 - C) Birbirleriyle çelişmeyen sistemli bilgilerdir.
 - D) Sanatçılar içinde bulundukları durumu anlatmak için farklı araçlar kullanırlar.
9. Sanatın bizzat içerisinde olan herkes sanattan anlıyor olsaydı, Fransa'daki Louvre resim müzesinin bekçileri gerçek birer sanatçı olurlardı.

Yukarıdaki sözle asıl olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçı olmak için felsefi bir bakış açısına sahip olmak gerekir.
 - B) Sanat yaratıcılık ve estetik isteyen bir üründür.
 - C) Sanatçılar toplum tarafından tanınan kişilerdir.
 - D) Sanatla ilgilenen herkes ileride büyük bir sanatçı olabilir.
10. Güzelliğin on para etmez,
Bu bendeki aşk olmasa.

Yukarıdaki dizeler aşağıdakilerden hangisini destekler niteliktedir?

- A) Güzellik bireydeki yoğun duygularla algılanabilir.
- B) Güzellik kavramı bireyin aldığı sanat eğitime göre değişir.
- C) Güzellik ancak evrensel bir yapıda kavranırsa anlaşılabilir.
- D) Güzelliğin algılanmasında bireysel hazlar önemlidir.

ÜNİTE IV

DİN FELSEFESİ

A. DİN FELSEFESİNİN KONUSU

1. Dine Felsefi Açıdan Yaklaşım
 - a. Teoloji ile Din felsefesinin Farkı
 - b. Dinin Felsefi Temellendirilmesi
2. Din Felsefesinin Temel Kavramları
3. Din Felsefesinin Temel Soruları

B. TANRININ VARLIĞINA İLİŞKİN BAZI FARKLI YAKLAŞIMLAR

1. Tanrının Varlığını Kabul Edenler
2. Tanrının Varlığını Reddedenler
3. Tanrının Varlığı veya Yokluğunun Bilinemeyeceğini Öne Sürenler

TEST IV

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümü çalıştığınızda;

- * Din felsefesinin konusunu öğrenecek,
- * Dine felsefî açıdan yaklaşım biçimini kavrayacak,
- * Teoloji ile din felsefesinin farkını öğrenecek,
- * Din Felsefesinin temel kavramlarını bilecek,
- * Tanrı'nın varlığına ilişkin farklı yaklaşım biçimlerini öğreneceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

Bu bölümü kavrayabilmek için;

- * Konu içerisinde ilk kez karşılaştığınız kavram ve deyimleri, konu içerisindeki tanımlardan veya kitabınızın sonunda yer alan sözlükten bulup okuyun.
- * Soruları cevaplayınız.
- * Uyarıları dikkatle okuyun, gerekiyorsa yazınız.
- * Konuyu daha ayrıntılı öğrenmek için kitabınızın sonundaki kaynaklardan yararlanınız.

ÜNİTE IV

DİN FELSEFESİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. *Felsefe sözlüğünden ya da kitabınızın sözlük bölümünden aşağıda verilen kavramların anlamlarını öğreniniz.*

din

inanç

tanrı

kutsal

dogma

teoloji

2. *Dinsel ahlak ve laik ahlak kavramlarının anlamlarını araştırınız.*

3. *Dinin birey ve toplum yaşamındaki yerini tartışınız.*

A. DİN FELSEFESİNİN KONUSU

Felsefenin ilgilendiği alanlardan birisi de dindir. Çünkü din olgusu insanlık tarihi boyunca önemli olmuştur. Basitçe din felsefesi, felsefe ile uğraşanların din üzerine düşünmesi, tartışması, eleştirmesi anlamına gelir.

Din felsefesi ile uğraşanlar, insanın diğer bilgileri ile dinsel bilgisi arasındaki ilişkileri, inancın yapısını, dinin ne olduğunu anlamaya çalışır. Bunu yaparken herhangi bir dinin karşısında ya da yanında yer almaz.

1. Dine Felsefi Açıdan Yaklaşım

Din ile felsefeyi birbirinden ayırarak ele alan ilk düşünür I. Kant'dır. Din bir takım dogmalardan hareket eder. Felsefe ise ne din içindir ne de dine karşıdır. Sadece dinsel olguları tartışıp sorgulamaya çalışır. Din felsefesinin temel amacı, dini, inanca dayanarak değil akla dayanarak açıklamaya çalışmaktır. Bu nedenle din felsefesi dine dışarıdan bakar, yani eleştirel ve nesnel olarak yaklaşmaya çalışır.

Din felsefesi genel olarak dini, insanlardaki din duygusunun ne olduğunu, inancın yapısını eleştirel olarak incelemeye çalışan bir felsefe dalıdır. Sözgelimi felsefe, din olgusunu ortaya çıkaran inancın, doğa olaylarından korkma ve bunları açıklama ihtiyacından ortaya çıktığını ortaya koymaya çalışırken inançları analiz ederek (din sosyolojisi ya da dinler tarihi gibi bilimlerden yararlanarak) bunları yapar.

a. Teoloji ile Din Felsefesinin Farkı

Kelime anlamıyla teoloji "tanrı bilim" demektir. Belirli bir dini temel alarak tanrının varlığını, niteliklerini, insanın tanrı karşısındaki yerini inceleme konusu yapar. Her dini kendine özgü tarihi, konusu ve problemleriyle ele alıp inceler. Bu nedenle bir Yahudi teolojisi, bir Hristiyan teolojisi, bir İslam teolojisi vardır. Bu teolojiler o dinin inanç ve pratiklerinden yola çıkarak akılsal savunusunu yaparlar. Bunlardan hiçbiri kendi dinlerinin inançlarını sorgulamaz.

Din felsefesi ise genel olarak dinin doğası, dinsel inancın yapısı ve anlamı, dinin insan yaşamındaki yeri gibi konuları ele alırken bunları rasyonel olarak ele almak, açıklamak, sorgulamak ve eleştirmek amacını taşır. Bu nedenle din felsefesi teolojiden farklı olarak bütün dinlere eşit uzaklıktadır.

b. Dinin Felsefi Temellendirmesi

Nesnellik, akla dayanmak ve tutarlı olmak din felsefesinin dinlere bakış tarzını oluşturur. Dolayısıyla dinin felsefi temellendirmesinin ilk özelliği açıklamalarını aklın sınırları içerisinde yapmasıdır.

Diğer taraftan din felsefesi aynı zamanda nesnel olmak, yani bütün dinlere karşı tarafsız yaklaşmak, hepsine eşit mesafede olmak zorundadır. Dinin doğru anlaşılması için öznel yargıların bir tarafa bırakılması zorunludur.

Bütün bunlara ek olarak dinin felsefi temellendirilmesi sırasında ileri sürülen görüşler birbirleriyle tutarlı olmalıdır. Yani birbirleriyle çelişmeyen, birbirlerini yanlışlamayan görüşler oluşturulmalıdır.

Din felsefesi ve teoloji arasındaki farkı belirtiniz. Yanıtlamadıysanız konuyu baştan tekrar okuyunuz.

2. Din Felsefesinin Temel Kavramları

Tanrı, vahiy, peygamber, iman, ibadet, yüce ve kutsal gibi kavramlar din felsefesinin temel kavramlarıdır. Dikkat edilirse bu kavramlar hemen hemen bütün dinlerde ortak olan kavramlara işaret etmektedir.

Tanrı; **vahiy yolu ile insanlara buyruklarını ileten, evreni yaratan ve yöneten, akıllı ve iradesi olan, sonsuz bilgi ve iradesiyle evrenin varlığını devam ettiren, doğa üstü ve sonsuz niteliklere sahip olduğuna inanılan varlıktır.** Ancak her dinin tanrı anlayışı birbirinin aynısı değildir. Nitekim çok tanrıcılıkta (politeizm) çok sayıda tanrıya inanılırken, tek tanrıcılıkta (monoteizm) tek bir Tanrı her şeyin yaratıcısı ve evrenin nedeni olduğuna inanılır.

Vahiy; Tanrı'nın kendi varlığını ve buyruklarını dolaylı ya da dolaysız olarak peygamberler aracılığıyla insanlara duyurmasıdır.

Peygamber; Tanrı tarafından seçilmiş olan ve Tanrı'nın buyruklarını insanlara ileten kişidir.

İman; Tanrı'ya, buyruklarına ve kutsal kitaplardaki dogmalara olan inançtır.

İbadet; inancın ifadesi olarak düzenli yapılan törensel eylemlerdir (namaz, oruç, hac gibi).

Yüce; önünde saygı ve sevgi ile eğilinilen kutsal ve üstün varlığın niteliğidir.

Kutsal; din açısından saygıya değer olup Tanrı ya da peygamberler tarafından kutsanmış olandır. Her dinin kendine özgü kutsal saydığı şeyler vardır. Örneğin tüm dinlerin kitapları, Müslümanlar için Kâbe kutsal sayılır.

3. Din Felsefesinin Temel Soruları

Din felsefesinin yanıtlamaya çalıştığı soruları dört başlıkta toplamak mümkündür.

- Tanrının varlığı sorunu: "Tanrı var mıdır?", "Varlığı kanıtlanabilir mi?", "Tanrı içkin midir (yani evrendeki etkin güç mü) yoksa aşkın mıdır (yani evreni yarattıktan sonra onu kendi haline mi bırakmıştır)?" gibi sorulara yanıt aranır.
- Evrenin yaratılışı sorunu: "Evren yaratılmış mıdır yoksa öncesiz ve sonrasız bir oluşum mudur?" sorusu yanıtlanmaya çalışılır.
- Vahyin olanaklılığı sorunu: "Tanrı vahiyle insana bilgi ve buyrukları gönderebilir mi?" gibi sorular üzerinde durulur.
- Ruhun ölümsüzlüğü sorunu: "Ölümden sonra başka bir yaşam var mıdır?", "Ölüm bir son mudur?", "Ruh ölümsüz müdür?" sorularına yanıt aranır.

B. TANRI'NIN VARLIĞINA İLİŞKİN FARKLI YAKLAŞIMLAR

Tanrı'nın varlığı konusunda genel olarak üç yaklaşımdan bahsedilebilir:

1. Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşler; teizm, deizm, panteizm.
2. Tanrı'nın varlığını reddeden görüş; ateizm.
3. Tanrı'nın varlığının ya da yokluğunun bilinemeyeceğini ileri süren görüş; agnostisizm.

1. Tanrı'nın Varlığını Kabul Edenler

a. Teizm (Tanrıçılık)

Teizm, **var olan her şeyin bir yaratıcısı olduğuna, bu yaratıcının mutlak ve sınırsız bir bilgi ve güce sahip olduğuna sarsılmaz bir inanç beslemek demektir.**

Tanrı'nın varlığına inanan düşünürler buna ilişkin kanıtlarla bu düşüncelerini desteklemeye çalışmışlardır. Bu kanıtlar kısaca şunlardır.

Ontolojik kanıt: Tanrı'nın varlığını yine Tanrı kavramından yola çıkarak kanıtlamaya çalışmaktır. Orta Çağ'da Anselmus (1033-1109), Yeni Çağ'da Descartes tarafından savunulmuştur.

Bu kanıtlama adım adım şöyle yapılır:

- Bende en yüce derecede yetkin olan bir Tanrı düşüncesi var.
- Yetkinlik niteliklerinin birinden yoksun olan bir varlık en yüce derecede yetkin olamaz.
- Yetkin olan bir varlığın yetkinlik niteliklerinin herhangi birinden yoksun olduğunu ileri sürmek çelişkiye neden olur.
- Varlık, bir yetkinlik niteliğidir. Var olmaktan yoksun bir varlık yetkin bir varlık olamaz.
- En yetkin olan Tanrı'nın varlıktan yoksun olacağını düşünmek çelişkiye neden olur.
- Tanrı'nın var olması, Tanrı kavramının ayrılmaz bir parçasıdır.
- Öyleyse Tanrı vardır.

Kozmolojik kanıt: Meydana gelen her şey, mantıken onu meydana getiren bir varlığa muhtaçtır. Evren de zaman içinde sonradan meydana geldiğine göre, ve hiçbir şey yoktan var olamayacağına göre onu meydana getiren bir Tanrı vardır. Bu kanıtı ilk kullanan Gazali olmuştur.

Ereklilik kanıtı: Bu kanıtlamada dünyadaki amaçlılık ve düzenden yola çıkarak bir Tanrı'nın varlığına ulaşılır. Bu düzenin bir yapıcısı olması gerektiği düşüncesinden hareketle Tanrı kanıtlanmaya çalışılır.

Ahlaki kanıt: Bu kanıtlamaya göre bütün insanlar iyilik yapmaya, kötülükten kaçınmaya eğilimlidir. Bu yasa öğrenilmemiştir ve vicdanlarımızda hazır bulunur. Bunu da insana kazandıran Tanrı'dır.

b. Deizm (Yaradancılık)

Deizm'e göre **tanrı, ilk neden olarak evreni yaratmıştır, ancak evreni yaratmakla işi bitmemiştir. Evren artık kendi yasalarıyla işlemektedir. Tanrı'nın sürekli olarak evrene müdahale etmesi akla aykırı bir durumdur.**

Deistler bu inançları dolayısıyla vahiy, elçi (peygamber), kader, kutsal kitap gibi kavramların tümünü yadsırlar.

c. Panteizm (Tüm Tanrıçılık)

Tanrı ile evreni bir ve aynı şey olarak gören düşünce biçimidir. Panteizme göre Tanrı'nın evrenden ayrı bir varlığı yoktur. Tanrı, evrenin kendisidir. Evrende var olan her şey, aslında bir bütün olarak Tanrı'yı oluşturur. İnsan da Tanrı'nın bir parçasıdır. Tanrı her şeydir ve her şey Tanrı'dır. Tanrı, nesnelerin dışında değil içindedir. Tek Tanrılı dinlerde var olan Tanrı-evren, yaratan-yaratılan ayrılığı panteizmde yoktur.

Panteizm eski Yunan felsefesinde Plotinos (205-270), Rönesans'tan sonra Bruno (1548-1600) ve Spinoza (1632-1677) tarafından savunulmuştur.

Teizm, Deizm ve Panteizm arasında ne tür farklılıklar olduğunu açıklamaya çalışınız.

2. Tanrı'nın Varlığını Reddedenler

Tanrının varlığını kabul etmeyen ve tüm dinlere karşı olan görüşe ateizm (tanrıtanımazlık) adı verilir. Tanrının varlığını reddedenlerin kanıtları kötülük sorunu kanıtı ve ahlaki gerekçeler kanıtı başlıklarında toplanabilir.

Kötülük sorunu kanıtı: "Her şeyi bilen, en yüce ve en iyi olan bir Tanrı neden evrendeki acı, kötülük ve yetersizlikleri yaratmıştır?" sorusuna dayanır. Ateistlerin savunduğu bu düşünceye göre, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve mutlak olarak iyi olan tanrının var oluşuyla bu dünyadaki kötülükler hiçbir biçimde bağdaştırılamaz.

Ahlaki gerekçeler kanıtı: Bu düşünceye göre Tanrı'nın varlığını kabul etmek insan özgürlüğünü reddetmek demektir. Örneğin Sartre'a göre insanın özgür olmasının yolu Tanrı'nın yokluğundan geçer. Çünkü Tanrı'nın varlığı insanın özgür olarak kendi değerlerini yaratmasını engeller.

3. Tanrı'nın Varlığı ya da Yokluğunun Bilinemeyeceğini Savunan Görüşler

Bu yaklaşım bilinemezcilik (agnostisizm) olarak adlandırılır. Bu görüş İlk Çağ'da Protagoras tarafından savunulmuştur. Protagoras'a göre Tanrı'nın duyularla algılanamaması, insan ömrünün kısa oluşu gibi nedenlerle Tanrı hakkında bilgi edinmeyi engeller.

17. yüzyılda da Pascal bilinemezliği savunmuştur. Ona göre Tanrı'nın var olduğuna inanmayı seçerseniz ve var olduğu ortaya çıkarsa sonsuza kadar yaşamayı elde edersiniz. Ancak Tanrı'nın var olmadığı ortaya çıkarsa bazı dünya zevklerinden mahrum kalıp fazladan ibadet etmiş olursunuz. Tanrı'nın var olmadığına inanmayı seçerseniz ve var olmadığı ortaya çıkarsa, sadece yaşarken dünya zevklerinden mahrum olmamış olursunuz, ama var olduğu ortaya çıkarsa o zaman kayıp çok büyük olur, Tanrı'dan ceza görebilirsiniz.

Agnostisizm kavramını ilk defa Thomas Huxley (Tomas Haksley, 1825-1895) kullanmıştır. Ona göre de Tanrı, salt varlık, varlığın anlamı gibi metafizik kavramların bilgisi edinilemez.

ÖZET

Din felsefesi genel olarak dini, insandaki din duygusunun ne olduğunu inceleyen, tartışan ve eleştiren felsefe dalıdır. Bu nedenle teolojiden farklı olarak bütün dinlere karşı eşit mesafede bulunur.

Din felsefesi, Tanrı, vahiy, peygamber, iman, ibadet, kutsal gibi kavramları kullanır. Bu kavramları kullanarak Tanrı'nın varlığı sorununu, evrenin yaratılışı sorununu, vahyin olanaklı olup olmadığı sorununun ve ruhun ölümsüzlüğü sorununu tartışmaya çalışır.

Tanrı'nın varlığına ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Tanrı'nın varlığını kabul eden yaklaşımlar, teizm, deizm ve panteizm olarak sınıflandırılır. Tanrı'nın varlığını reddeden yaklaşım ise ateizmdir. Bunların dışında Tanrı'nın varlığı ya da yokluğunun bilinemeyeceğini öne süren bir yaklaşım daha vardır ki, o da agnostisizm (bilinemezcilik) olarak adlandırılır.

TEST IV

1. Din felsefesi, herhangi bir dinin değil genel dinin, din olgusunun, dinsel yaşantının, din duygusunun “ne olduğunu” sorgular. Din felsefesi, dinsel bilgi ile insanın öteki türden bilgileri arasında nasıl bir ilişki, ne gibi farklar bulunduğunu da araştırır. Tek tek dinler din felsefesinin bu temel kavramları hakkında soru sormazlar, dogmalardan hareket ederek bu kavramlar hakkındaki soruları çözülmüş sayarlar.

Buna göre din felsefesini tek tek dinlerden ayıran özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eleştirel olması.
- B) Fayda sağlamak için bilgiye ulaşmaya çalışması.
- C) Olanı olduğu gibi kabul etmesi.
- D) Birikimli olarak ilerlemesi.

2. Dindeki dogmatik olma özelliği felsefenin temel özellikleriyle uzlaşmaz.

Bu durumun en temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Felsefenin sistemli olması
- B) Felsefenin öznel olması
- C) Felsefenin eleştirici olması
- D) Felsefenin yığılarak ilerlemesi

3. Evren, bütünü bakımından tanrıdır, ya da evrende etkide bulunan güçler tanrının kendisini oluştururlar. Tanrı her şeydir, her yerdedir ya da her şeydedir.

Yukarıdaki paragrafta aşağıdakilerden hangisi savunulmaktadır?

- A) Birden fazla tanrının var olduğu.
- B) Evreni yaratan bir tanrının varlığının kanıtlanabileceği.
- C) Tek bir tane tanrının var olduğu.
- D) Evrenin tanrının kendisi olduğu.

4. Bazı insanlar hurafelerin tadına öyle alışmışlardır ki, zorla uyandırılırsalar bile o hoş düşün sona erdiğini kabul etmek istemezler. Mucizelere, doğüstü güçlere besledikleri sevgi, geleceğe yönelik merakları, umutları ve korkularını bu dünyanın sınırlarının ötesine taşıma eğilimleri, çok tanrıcılığın ortaya çıkmasına yol açan başlıca etmenlerdir. Bilgiyle yontulmamış insanlarda başka şeylere inanma gereksinimi öylesine fazladır ki, herhangi bir inanç sisteminin çökmesi, başka türlü inançların doğuşunu getirecektir.

Bu durumda aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Bilgiyle aydınlanan insan hurafelere inanma ihtiyacı hissetmez.
 - B) Bir inanç sistemi ortadan kalktığında o insanları bilime inandırmak kolaylaşır.
 - C) İnsanların geleceğe yönelik beklentileri ve merakları dinlerin gelişmesine neden olmuştur.
 - D) Bazı insanları inandıkları hurafelerin doğru olmadığına inandırmak zordur.
5. Din felsefesinin temel amacı, insan ihtiyaçlarına uygun olarak bir takım sorulardan yola çıkıp dini anlamlandırmak ve açıklamaya çalışmaktır.

Aşağıdakilerden hangisi din felsefesinin yanıt aradığı sorulardan biri değildir?

- A) Tanrının varlığı problemi
 - B) Evrenin yaratılışı problemi
 - C) Varlığın var olup olmadığı problemi
 - D) Vahyin imkanı problemi
6. Protagoras'a göre, "tanrılarla ilgili olarak, onların ne varoldukları ne de var olmadıkları bilinebilir. Çünkü bu konudaki her hangi bir bilgiye ulaşmak için, tanrının karanlıklığı ve insan ömrünün kısalığı gibi bir çok engel vardır".

Protagoras'ın bu yaklaşımını ifade eden akım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Panteizm (Tümtanrıcılık)
- B) Ateizm
- C) Politeizm (Çoktanrıcılık)
- D) Agnostisizm (Bilinemezcilik)

7. Ortaçağda bilim kilisesinin tekelinde teolojinin buyruğuna girmişti. Bu ortamda daha sonra ortaya çıkan skolastik felsefe teolojik nitelikli bir metafizik olmaktan başka bir şey değildir ve dinsel dogmaları ispatlamaya yönelik kısır bir geleneğe dönüşmüştür. 16. ve 17. yüzyıllarda bilimsel atılımları ölüm cezasıyla sindirmeye yönelen engizisyon bu geleneğin bir aracıydı.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Ortaçağın düşünme biçimi için söylenemez?

- A) Gözlem ve deneyimlere dayalı bilgiler değer kazanmıştır.
 - B) Bilimsel alanda çalışmaların yapılması engellenmiştir.
 - C) Dogmatik nitelikli bilgiler ön plana çıkmıştır.
 - D) Din adamlarının bilim adamlarına göre etkisi artmıştır.
8. “Ruh’un ölümsüzlüğü” ele alınmışsa, buna inananların görüşleri yanında, ruhun bireye bağlı olduğuna ya da var olmadığına inanların görüşlerine de yer verilmelidir.

Buna göre, felsefenin dine yaklaşım tarzı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yalnız bir dinin dogmalarından yola çıkma
 - B) Genel ve derinlemesine sorgulama
 - C) İnananların inançlarını güçlendirecek temellendirmeler yapma
 - D) Din büyüklerinin yorumlarına dayanma
9. İnsan hem iyi, hem de kötü özelliklere sahip bir varlıktır. Ahlaki, dini kural ve bağlılıklar onun kötü yöndeki davranışlarını engellemeye her zaman yetmemektedir. Eğer insanların hak ve özgürlüklerinin sınırları çizilemezse, herkes birbirine zarar verir; kaba güç en etkin öge halini alır, kargaşa ve sorunlar oluşur.

Parçada aşağıdakilerden hangisinin toplumlar için gerekli olduğu vurgulanmaktadır?

- A) Dini ve ahlaki kuralları daha etkin hale getirmenin
- B) İnsanın doğal yaşamını özgürce devam ettirmesinin
- C) İnsan eylemlerini yasal olarak sınırlayıcı bir düzenin
- D) İnsanı kötü sayılabilecek davranışlardan kurtarıcı bir eğitimin

10. Aşağıdakilerden hangisinde ahlak sosyolojisi ile ahlak felsefesinin özellikleri hakkında verilen bilgiler yanlıştır?

Din Sosyolojisi	Din felsefesi
A) Gözleme dayalı	Deneyssel
B) Kural anlama	Kural koyma
C) Nesnel	Öznel
D) Olgusal	Zihinsel

YANIT ANAHTARI

ÜNİTE I	ÜNİTE II	ÜNİTE III	ÜNİTE IV
1 B	1 A	1 D	1 A
2 D	2 D	2 C	2 C
3 A	3 C	3 B	3 D
4 C	4 B	4 D	4 B
5 B	5 C	5 A	5 C
6 D	6 C	6 A	6 D
7 A	7 D	7 B	7 A
8 C	8 A	8 C	8 B
9 B	9 B	9 A	9 C
10 A	10 D	10 D	10 A

S Ö Z L Ü K

A

açıklama	: Bir olguyu, bir durumu çözümledikten sonra, öğeleri arasındaki bağlantıları açığa çıkarma. Bir şeyin yalnızca ne olduğunu değil nedenini de ortaya koyma.
ahlaklılık	: Genel ahlak kurallarına uygun davranma.
ahlak yasası	: Ahlak eylemlerini belirleyen, ahlak açısından uyulması beklenen, genel geçer kural.
akademia	: Platon'un kurduğu felsefe okulunun adı (Onun ölümünden sonra, şüphecilğe ve daha sonraları da dogmatizme kaymıştır).
akıl yürütme (usamlama)	: Akıl yetisini kullanarak, bilinen ya da doğru olarak kabul edilen belirli önermelerden başka önermeler çıkarma.
aksiyom	: Kendiliğinden apaçık olan, başka bir önermeye dayanmayan ve kendisi başka önermelerin dayanağı olan temel önerme.
amoral (Ahlakdışı)	: Yerleşik ahlaki değerlere ters düşme, bu değerlerle bağdaşmama durumu veya ahlak alanının tümüyle dışında kalma.
analitik	: Yüklemin, özneyi kısmen ya da tamamen tekrar ettiği önerme türü.
Analoji (benzeşim)	: İki şey arasındaki ilişkiyi başka iki şey arasındaki ilişkiye benzetmekle yapılan akıl yürütme yolu.
anlık	: Anlama, düşünme gücü, bilme yetisi. Kavramlarla düşünme yetisi.
antropomorfizm	: (insan biçimcilik): İnsan olmayan varlıkları insan şeklinde düşünme. İnsansı özellikler yükleme.
apriori (önsel)	: Deneyden bağımsız olan, deneyin ötesinde geçerliliği olan bilgi. Deneyden önce, doğuştan ya da akıldan gelen anlamında da kullanılmaktadır.
aposteriori (deneysel, sonsal)	: Deneyden gelen bilgi.
arkhe	: Var olan her şeyin kendisinden çıktığı ilk neden, ilk ilke ya da ana madde.
aşkın	: Olabilecek her türlü deneyin sınırını, gerçekliği aşan, doğüstü.
aydınlanma	: 17. yüzyıldan başlayarak, dünya ve insan hakkındaki bilgilenmede dogmalardan uzaklaşıp akılla ulaşılan bilgiye güvenmek.

-B-

ben (süje)	: Bilinçli bireyin kendini başkalarından ayırmasını dile getiren sözcük. Bilinç edimlerinin taşıyıcısı olan kişi.
belagat	: Güzel konuşma sanatı.
betimleme (tasvir Etme)	: Bir nesnenin, kendine özgü özelliklerini, olabildiğince tam ve açık seçik bir biçimde ortaya koyma.

bilgi	: İnsan bilincinin bir nesneye yönelmesiyle özne ile nesne arasında kurulan bağ sonucu ulaşılan yargı.
bilim	: Evrenin ya da olayların bir bölümünü konu alan, deneye dayanan yöntemlerden ve gerçeklikten yararlanarak, yasaları ortaya çıkarmaya çalışan düzenli bilgiler sistemi. Genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi. Belli bir konuyu bilme isteğinden hareketle, bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci.
bilinç	: İnsanın kendisi, yaşamı ve dünya hakkındaki bilgisi; aynı zamanda dadüşünme ve kendini tanıma yeteneği.
bilinemezçilik (agnostisizm)	: Varlığın özünün, temelinin, Tanrı'nın varlığının bilinemeyeceğini ileri süren yaklaşım.
birlik	: Bölünemezlik, bütünlük. Çokluğun altında yatan, akılla kavranabileceği düşünülen öge.

-Ç-

çelişme	: İki kavram ya da yargının birbirini dışarıda bırakması, birbirini tutmama durumu.
çelişmezlik ilkesi	: Birbiriyle çelişen iki yargının, ikisinin birden aynı anda doğru olmayacağını dile getiren, yargılardan biri doğru ise diğerrinin yanlış olacağını bildiren ilke.
çıkarım	: Verilmiş bir ya da daha çok önermeden sonuç çıkarma.
çok tanrıcılık (politeizm)	: Birden çok tanrının var olduğuna inanma; bu inanç üzerine kurulan din anlayışı.
çözümleme	: Bir bütünü, onu oluşturan parçalara ayırma.

-D-

dedüksiyon (tümdengelim)	: Tümden tikele, genelden özele ulaştırıcı akıl yürütme biçimi.
değer	: Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. değer yargısı: Varlıkla değil, değerlendirmeyeyle ilgili yargı.
deizm	: Yarattığı evrene müdahale etmeyen bir Tanrı inancını temel alan öğreti.
deney	: Nesnel dünyayla ilgili her türlü yaşantı, bunların duyular aracılığıyla algılanması, duyulanması ve sınanması. Duyular ve algılar aracılığıyla bilgi edinilmesi. Bilimde, koşulları yapay olarak düzenlenen en güvenilir gözlem türü.
determinizm (Belirlenimcilik)	: Evrende olup biten her şeyin neden sonuç ilkesiyle belirlenmiş olduğunu ileri süren görüş.

diyalektik	: Bir kavramdan öteki kavrama çelişmeleri ortadan kaldırarak ilerleyen mantıksal düşünme yolu. Sokrates'te doğruya varmak, kavramları açıklığa kavuşturmak, bunların kesin tanımını bulmak için karşıtlıklar içinde ilerleyen karşılıklı konuşma yöntemi. Platon'da kesin bilgiye ulaşmada izlenen yol. Aristoteles'te, mantıksal bir kanıtlama yolu. Hegel ve Marx'ta düşünsel ve tarihsel gelişmenin tez, antitez ve sentez olarak ifade edilen üç adımı.
dogma	: Sorgulamadan kabul edilen, doğru olduğu var sayılan önerme. Dinlerin tartışmasız kabul edilen inançları. İnak, nas.
dogmatizm	: Dogmalara dayanan düşünce sistemi.
doğrulama	: Bir hipotez (denence)in doğruluğunu denetlemek için, deney ve mantıksal kanıtlama yoluyla yapılan işlemler.
doğruluk	: Düşüncenin gerçeklikle uyuşması.
düalizm (ikicilik)	: Birbirine indirgenemeyen iki ayrı varlık ilkesinin olduğunu kabul eden öğretisi.
duyum	: Bir duyu organının uyarılmasıyla oluşan durum.
duyumculuk (sansüalizm)	: Bilgilerin yalnızca duyumlardan geldiğini, duyu algılarına dayandığını savunan görüş.

-E-

egoizm (bencilik)	: Kendi benini ve çıkarını yaşamın mutlak ilkesi sayan görüş.
egzistansiyalizm (varoluşçuluk)	: Varoluşun özden önce geldiğini, insanın kendisini, kendi özünü kendisinin oluşturduğunu ileri süren öğretisi.
empirizm (deneycilik)	: Bilginin kökeninde deneyin bulunduğunu, aklın kendi başına bilgiye ulaşamayacağını savunan görüş.
entüisyonizm (sezgicilik)	: Sezgiyi doğru bilginin temeli sayan yaklaşım.
epistemoloji	: Bilgi felsefesi. Bilginin kaynağı, sınırları, ölçütü, değeri ile ilgili sorunları ele alan felsefe dalı.
Epokhe (yargısızlık):	Şüphecilerde, hiçbir şeyin kesin olarak bilinemeyeceğinden hareket eden ve yargıda bulunmamak gerektiğini belirten kavram. Yargısızlık, yargı vermeme tutumu.
estetik	: Sanattaki ve doğadaki güzeli konu alan, estetik değeri sorgulayan felsefe dalı.
etik	: İnsanın ahlaki eylemlerini, ahlaki olanın özünü, temelini araştıran felsefe dalı.

-F-

fatalizm (yazgıcılık):	Her şeyin alın yazısına göre önceden belirlenmiş olduğunu, insanın önceden belirlenmiş yazgısını değiştiremeyeceğini savunan dünya görüşü.
------------------------	--

fenomen (görüngü) : Duyularla algılanabilen her şey.

-G-

gerçek : Düşünülen, tasarlanan, imgelenen şeylere karşıt olarak var olan. Bilinçten bağımsız olarak var olan. gerçekçilik (realizm): Bilinçten bağımsız bir gerçekliğin var olduğunu kabul eden görüşlerin genel adı.

görelî : Bir başka şeye bağlı olan; bir başka şeye göre olan.

görüleme : Dolaysız kavrama, birden kavrama.

-H-

Hermeneutik (yorumsama) : İnsanın eylemlerinin, sözlerinin, yarattığı ürünlerin ve kurumların anlamını kavrama ve yorumlama sanatı.

hedonizm (hazcılık) : Yaşamın anlamını hazda bulan dünya görüşü. Ahlak konusunda da hazı ilke olarak benimseyen öğretisi.

hipotez (denence) : Belli bilgilere olanak sağlamak, bağlantıları anlaşılır kılmak, olayları açıklamak üzere, geçici olarak öne sürülmüş öneri.

hümanizm (insancılık) : İnsanı temel değer olarak kabul etme. İnsanın değer ve saygınlığına, insan olmaya, insanlığa duyulan inanç.

-İ-

içkin : Kalıcı ya da sürekli olma durumu; amaçların, hedeflerin öznenin kendi içinde bulunması hâli.

idea : Platon'da sırf düşünmeyle kavranabilen, asıl gerçeklik. Varlıkların değişmeyen ilk örnekleri. Descartes, Locke ve Hume'da bilinç içeriği, tasarım, düşünce. Hegel'de, diyalektik süreçte kendini açan (açımlayan) düşünce.

idealizm : Nesneyi özneye, bilineni bilene bağlı kılan görüş. Her türlü maddi varlığın ruhsal bir temele indirgenebileceğini savunan yaklaşım.

istenç : İnsanın tasarımları ve görüşleri üzerinde bilinçli bir düşünüp taşınma ile seçerek eyleme karar verme yeteneği. Ahlaki eylem için karar verme yetisi.

itki (tepi) : Bir işi yapmak, harekete geçmek için duyulan ve bireyin engelleyemeyeceği kadar güçlü istek.

-K-

kaos : Evrenin düzene girmeden önceki; biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu.

karşıt : İçeriksel anlamda birbirinin karşısına konan kavramlar. Ak-kara, doğru-yanlış vb.

kategori	: Bir nesneye yüklenen nitelik. Kant'a göre, içinde sözün ya da varlığın kendini gösterdiği kalıplar. kavram: Nesnelerin ya da olayların ortak özelliklerini kapsayan ve ortak bir ad altında toplayan genel tasarım. kendinde şey: Kendi başına var olan, deneyin ötesinde bulunan şey (Kant'a göre).
kozmojoloji	: Evrenin oluşumunu ve yapısını inceleyen bilimsel ve felsefi öğreti. Evren bilim.
kozmos (düzenli evren)	: Canlı, iyi ve düzenli bir bütün olarak evren.
kuram (teori)	: Belli gerçekleri, açıklama, yorumlama ya da belirleme biçiminde ortaya çıkan; olayları denememiş, yalnızca düşünce ile kurulmuş temeller üzerine oturtan, ama olaylara egemen olarak yeni olguları bulma yolunu gösteren bilimsel öğreti.
-L-	
logos	: Söz, düşünce, kavram, akıl, bilgi, anlam. Herakleitos'tan beri felsefenin temel kavramlarından biri.
-M-	
maksim	: Bireye eylemlerinde yol gösterici olarak kabul etmesi tavsiye edilen davranış kuralı. Kant'ın ahlak felsefesinde özne için geçerli olan pratik ilke.
mantık	: Doğru düşünme yollarını ve yöntemini araştıran bilim dalı.
materyalizm (maddecilik)	: Asıl varlığın madde olduğunu, bu maddenin hareket halinde bulunduğunu, bu hareketin ise mekanik değil, tez, anti tez ve sentez üçlü adımlarıyla gelişen, diyalektik bir hareket olduğunu savunan görüş.
metafizik	: Var olanların gerçek doğasını, ilkelerini ortaya koymaya çalışan temel felsefe disiplini.
mimesis	: Taklit, yansıtma. Sanatın taklit olduğunu ileri süren yaklaşım.
mistisizm (gizemcilik)	: Açıklanamayan doğüstü gerçekleri tanrısal sezgi yoluyla yaşamayı temel alan öğreti.
monizm (tekçilik)	: Gerçekte yalnızca bir tözün var olduğunu savunan görüş, Bircilik.
mutçuluk (eudaimonism)	: Ahlaki eylemin nihai hedefinin mutluluk olduğunu savunan öğreti.
-N-	
naif	: Doğal, yapmacıksız, çocuksu. Duyu deneyiyle yetinen.
nedensellik ilkesi	: Her olayın bir nedeni olduğunu dile getiren yasa. Neden-sonuç arasındaki bağlantının zorunlu olduğunu dile getiren ilke.

nesne	: Karşımızda bulunan şey. Kendisine yönelinen, düşünülen, tasarlanan. Bilme konusu yapılan şey.
nesnel	: İçsel tecrübeye, zihinsel yaşantıya, öznel deneye bağlı olmayıp herkes tarafından gözlenebilir ve doğrulanabilir olan.
nihilizm (hiççilik)	: Her türlü bilgi olanağını yadsıyan, ahlak kurallarını ve değerlerini tanımayan görüş.

-O-

olanak	: Bir şeyin olabilir oluşu. Belli koşullarda gerçek olabilecek olan.
olasılık	: Bir şeyin olabilme, gerçekleşebilirle durumu; olabilirliği, gerçekleşme ihtimali.
olgu	: Düşünülmüş olanın karşısı, olmuş olan, gerçek olan, gerçekleşmiş olan.
ontoloji	: Varlık bilimi. Var olan olarak var olanı sırf var olması açısından inceleyen, var olanın yapısına ilişkin bilgi ortaya koyan görüş.

-Ö-

ödev ahlakı	: Kant'ta ahlaki eylemde bulunmayı, ahlak yasasına uygun olarak gören, bunun da ödevden dolayı yapılmasının uygun olduğunu öne süren öğretisi.
ön deyi	: Eldeki önermelerden ya da yasalardan geleceğe ilişkin bir önermenin türetilmesi.
önerme	: Yargının sözle dile getirilişi, doğru ya da yanlış olabilen bir yargı.

-P-

plüralizm (çokçuluk)	: Gerçekliğin ancak birden çok ilkeyle açıklanabileceğini savunan görüş.
pozitivizm (olguculuk)	: Araştırmalarını olgulara, gerçeklere dayandıran, metafizik açıklamaları yararsız ve kuramsal olarak olanaksız gören, deneyle denetlenemeyen soruları "sözde soru" olarak niteleyen görüş.
pragmatizm (faydacılık)	: Doğruluğu ve gerçekliği, tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren felsefi öğretisi.

-R-

rasyonalizm (akılcılık)	: İnsan zihninde doğuştan içerikli bilgiler bulunduğunu savunan felsefe.
----------------------------	--

rölativizm
(görecelik) : Bütün bilgilerin görelî olduğunu savunan; mutlak değerin bulunmadığını, değerlerin çağdan çağa, toplumdan topluma değiştiğini savunan anlayış.

-S-

septisizm
(kuşkuculuk) : Gerçekliğin özüne inmenin olanaksız olduğunu, bir konuya ilişkin doğruluğun ya da yanlışlığın bilinemeyeceğini savunan öğretî.

-T-

tanıtlama : Bir savın doğruluğunu mantıksal yoldan gösterme.
 tanrıtanımazlık : Tanrı'nın varlığını yadsıyan öğretî.
 tasarım : Bilinç içeriği. Duyuların ya da belleğin zihne sunduğu görüntü.
 temellendirme : İleri sürülen bir sav için temel, dayanak gösterme.
 tin : Ruh, zihni oluşturduğu, zihnî içeriklerini içinde barındırdığı düşünülen, maddî nitelikleri olmayan varlık kategorisi.
 töz : Genel olarak var olmak için başka bir şeye dayanmayan şey. Başka bir varlık türüne indirgenemeyen varlık türü. Cevher.
 tümevarım
(endüksiyon) : Tekil olandan genel olana giden, tek tek olgulardan genel önermelere varan akıl yürütme biçimi.

-V-

vicdan : İyi kötü değerlerini birbirinden ayıran bilinç.

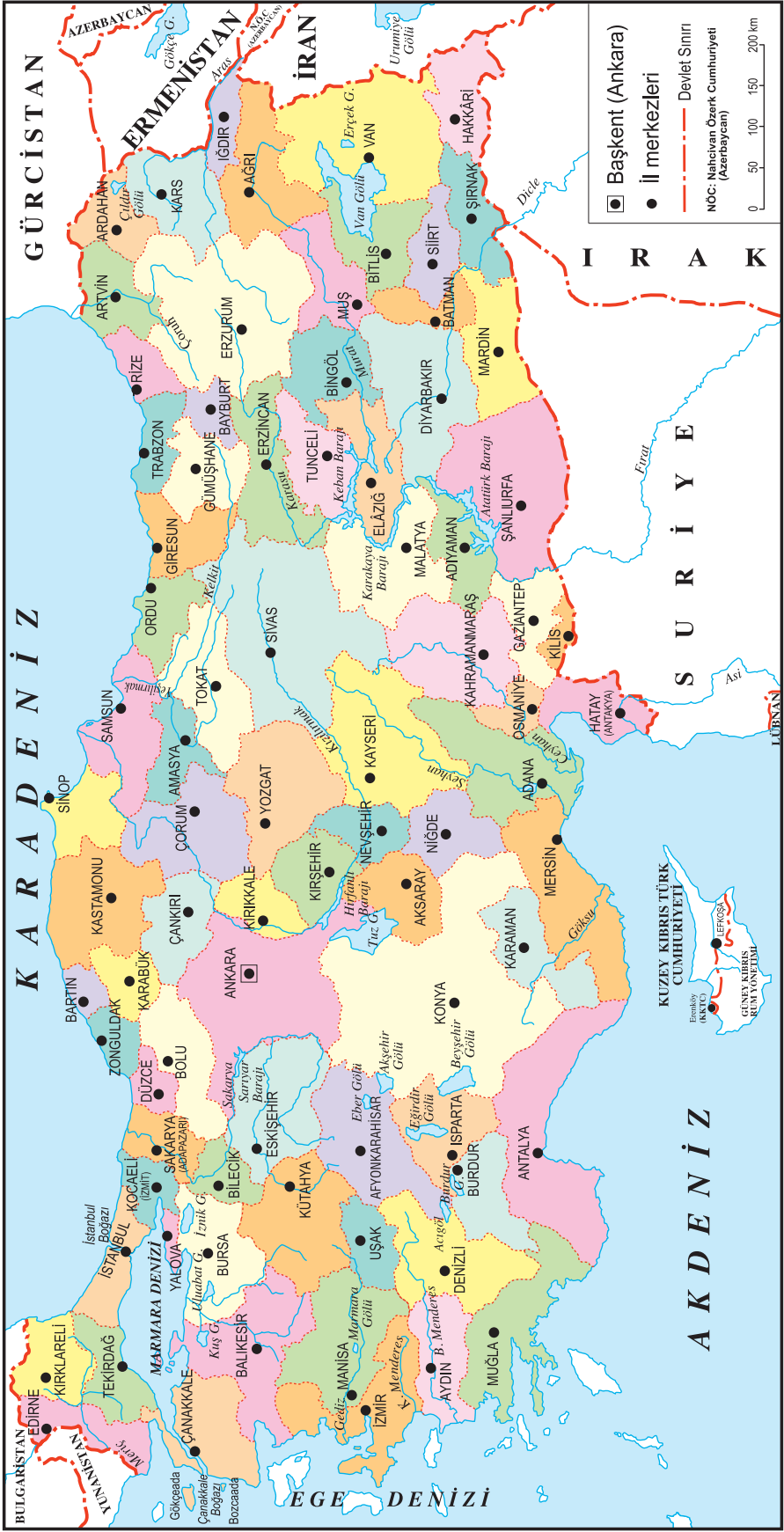
-Y-

yasa : Olaylar arasında düzenli bir bağlantı saptayan ve bir şeyin zorunlu olduğunu dile getiren genel önerme.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia, Çağdaş Felsefe, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 1998
- ARİSTOTELES, ARSLAN, Politika, Çev.M.Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.
- BÜYÜKDÜVENCİ, Sabri, Varoluşçuluk ve Eğitim, Form Ofset, Ankara, 1994.
- BÜYÜKDÜVENCİ, Sabri, Eğitim Felsefesi, Yazılar, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1987.
- BİLHAN, Saffet, Eğitim Felsefesi Ankara Ün. Eğitim Bil.Fak. Yayını, Ankara, 1991 .
- CEVİZCİ, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayını, İstanbul, 2000.
- CEVİZCİ, Ahmet Felsefeye Giriş, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- ÇALIŞLAR, Aziz, Çağdaş Felsefe, Altın Kitabevi, İstanbul, 1985.
- ÇELİK, Atilla-Aysel Göçer, Liseler İçin Felsefe Ders Kitabı, MEB Yay., 2002.
- GAARDER, Jostein, Sofie'nin Dünyası, Çev.: Sabir Yücesoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1994
- GÖKBERK Macit, Felsefe Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1966.
- GUTEK L. Gerald, Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, çev. Nesrin Kale, Ütopya Yay., Ankara, 2001.
- HIZIR, Nusret, Felsefe Yazıları, Çağdaş Yay., İstanbul, 1976.
- HİLAV, Selahattin, 100 Soruda Felsefe El Kitabı, Gerçek Yay., İstanbul, 1970.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.
- HEIDEGGER, Martin, Metafizik Nedir?, çev. İoanna Kuçuradi, Türk Felsefe Kurumu Yay., Ankara, 1991.
- HONER, Stanley, HUNT, Thomas G., OKHOLM, Dennis L., M Felsefeye Çağrı, HORNER, Chris, WESTACOTT, Emrys, Felsefe Aracılığı ile Düşünme, Çev. Ahmet Arslan, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001
- İmge Kitabevi, İstanbul, 2003.
- İNAM, Ahmet "Felsefe Merceği", Bilim ve Teknik D. Tübitak Yay., C. 25, S 291, 1992.
- İNAM, Ahmet "Gencin Kendini Aramasında Felsefenin Rolü", Felsefe Dünyası Dergisi, Felsefe Derneği, S 8, 1993.
- KALE, Nesrin, Liseler için Felsefe, MEB Yay. İstanbul, 2006.
- KANT, Immanuel, Pratik Aklın Eleştirisi, çev. İ.Kuçuradi - F. Akatlı, Hacettepe Yay., Ankara 1980.
- KUÇURADI, İoanna, İnsan ve Değerleri, Yankı Yay, İstanbul, 1971
- KRANZ, VValther, Antik Felsefe, çev. S.Baydur, İstanbul Ün.Basımevi, İstanbul, 1976.
- KÜKEN, Gülnihal, Ortaçağ'da Eğitim Felsefesi, Alfa Yay., İstanbul, 2001.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.
- MORAN, Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, Cem Yay., İstanbul, 1983.
- NIETZSCHE, F, İyinin ve Kötünün Ötesinde, Çeviren. A. İnam, Ara Yay., İstanbul, 1989.
- ÖKTEM, Niyazi, Özgürlük Sorunu ve Hukuk, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1977.

- ÖZLEM, Doğan, Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Ara Yay., İstanbul, 1990.
ÖZLEM, Doğan, Kavramlar ve Tarihleri, İnkılap Yay., İstanbul, 2002.
ÖZLEM, Doğan, Tarih Felsefesi, İnkılap Yay., 2001.
ÖZLEM, Doğan, Bilim Felsefesi, İnkılap Yay., 2003.
PLATON, Büyük Klasikler, Hürriyet Yay., İstanbul, 1975.
PLATON, Diyaloglar, Çeviren. T. Aktürel, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.
PLATON, Devlet, Çeviren. S.Eyüboğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
TURGUT, İhsan, Platon'un Son Dönem Felsefesinde Bilgi Sorunu, Bilgehan Matbaası, İzmir, 1992.
TURGUT, İhsan, Felsefenin Temel Sorunları, Bilgehan Matbaası, İzmir, 1991.
UYGUR, Nermi, Felsefenin Çağrısı, İstanbul Ün.Ed. Fak. Basımevi, İstanbul, 1971.
YILDIRIM, Cemal, Bilim Felsefesi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979
YILDIRIM, Cemal, Felsefe Sözlüğü, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2004.

ÖĞRETMEN MARŞI

Alnımızda bilgilerden bir çelenk,
Nura doğru can atan Türk genciyiz.
Yeryüzünde yoktur, olmaz Türk'e denk;
Korku bilmez soyumuz.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye andlar olsun.

Candan açtık cehle karşı bir savaş,
Ey bu yolda and içen genç arkadaş!
Öğren, öğret hakkı halka, gürle coş;
Durma durma koş.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye andlar olsun.

İsmail Hikmet ERTAYLAN